

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1929:6
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

U T R E D N I N G

O C H

F Ö R S L A G

R Ö R A N D E

S T U D I E U N D E R S T Ö D

Å T L Ä R J U N G A R V I D S T A T E N S L Ä R O -

V E R K O C H M E D D E M J Ä M F Ö R L I G A

L Ä R O A N S T A L T E R

A V G I V N A A V

1927 ÅRS SKOLSAKKUNNIGA

S T O C K H O L M

1 9 2 9

Statens offentliga utredningar 1929

Kronologisk förteckning

1. Betänkande och förslag till förenkling av organisation och förvaltning å flottans stationer och varv samt örlogsdepån i Göteborg. Vissa byggnadsarbeten m. m. vid flottans station i Stockholm. (Supplement till del 3. Lokalfrågor.) Beckman. 30 s. **F6**.
2. Betänkande och förslag angående vissa ekonomiska spörsmål berörande enskilda järnvägar. Beckman. 64 s. **K**.
3. Betänkande och förslag angående tryggnad av hos enskild arbetsgivare anställd personals rätt till utfäst pension. Norstedt. 92 s. **Ju**.
4. Svenska aktiebolags balansräkningar åren 1911—1925. Tiden. 529 s. **Fi**.
5. Redogörelse för de ecklesiastika boställena. 6. Kopparbergs län. Av Henrik Bovin. Beckman. 117, 718 s. **E**.
6. Utredning och förslag rörande studieunderstöd åt lärjungar vid statens läroverk och med dem jämförliga läroanstalter. Norstedt. 107 s. 14 pl. **E**.

Ann. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E**. = ecklesiastikdepartementet, **Jo**. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1929:6
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

U T R E D N I N G

OCH

F Ö R S L A G

RÖRANDE

STUDIEUNDERSTÖD

ÅT LÄRJUNGAR VID STATENS LÄRO-
VERK OCH MED DEM JÄMFÖRLIGA
LÄROANSTALTER

AVGIVNA AV

1927 ÅRS SKOLSAKKUNNIGA

STOCKHOLM 1929

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
290297

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
PRESS

H. T. R. D. N. A. M.

OF

JOURNAL

STUDIES IN THE HISTORY OF

THE UNITED STATES

AND THE WORLD

EDITED BY

W. H. R.

CHICAGO, ILL.

1925

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

Till KONUNGEN.

Genom nådigt beslut den 18 juni 1927 uppdrog Eders Kungl. Maj:t åt chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla tre sakkunniga för att inom nämnda departement verkställa utredningar och avgiva yttranden och förslag i vissa

med den beslutade skolorganisationen sammanhängande frågor, och har Eders Kungl. Maj:t därvid bland annat anbefallt omförmälda sakkunniga att verkställa och till Eders Kungl. Maj:t inkomma med utredning och förslag rörande möjligheterna att bereda ekonomisk hjälp under studietiden åt fattiga, studiebegåvade lärjungar vid statens läroverk och med dessa jämförliga läroanstalter.

Sedan undertecknade, av Eders Kungl. Maj:t utsedda sakkunniga, nu slutfört sistnämnda uppdrag, få de sakkunniga härmed i underdånighet överlämna utredning och förslag om studieunderstöd åt lärjungar vid statens läroverk och med dem jämförliga läroanstalter.

Vid utarbetandet av detta sitt förslag, i vad det avser inrättande av en internatskola i Strängnäs, hava de sakkunniga biträts av rektorn vid högre allmänna läroverket i Strängnäs A. Falk, vilken för ändamålet tillkallats av chefen för ecklesiastikdepartementet.

Stockholm den 31 januari 1929.

Underdånigst

B. J:SON BERGQVIST.

HARALD WALLIN.

A. NORDFELT.

Fr. Sandberg.

Inledning.

Den skrivelse, varmed 1927 års riksdag hos Kungl. Maj:t begärde utredning och förslag rörande möjligheterna att bereda ekonomisk hjälp under studietiden åt fattiga, studiebegåvade lärjungar vid statens läroverk och med dessa jämförliga läroanstalter, föranleddes närmast av motioner, väckta inom första kammaren av herr Möller m. fl. (I: 254) och inom andra kammaren dels av herr Hansson m. fl. (II: 417), dels av herr Sundström m. fl. (II: 331).

De båda förstnämnda motionerna, som äro likalydande, behandla ganska utförligt nu ifrågakvarande spörsmål under rubriken »Ekonomiskt understöd åt fattiga, studiebegåvade barn». Då riksdagen synes hava i väsentliga delar anslutit sig till motionärernas uttalanden, anse sig de sakkunniga böra återgiva desamma. Motionärerna anföra följande:

»De svårigheter, som för närvarande hindra barnen ur fattiga eller mindre bemedlade hem att begagna sig av de bildningsmöjligheter samhället erbjuder, äro icke blott av organisatorisk utan jämväl av *ekonomisk* natur. Även den bäst ordnade skolorganisation kan omöjligt till fullo motsvara kravet på ett rationellt och rättvist tillvaratagande av begåvningarna, om den icke kompletteras med åtgärder, som göra det möjligt för de ekonomiskt svagast situerade att utnyttja organisationens förmåner. Oftast är det nämligen, särskilt i fråga om landsbygdens ungdom, just de ekonomiska hindren, som äro svårast att övervinna, när det gäller att söka ernå vidare utbildning.

För en praktisk lösning av skolproblemet ur social synpunkt kräves därför, att staten i lämplig utsträckning sörjer för beredande av ekonomiskt understöd under studietiden åt fattiga, begåvade lärjungar. Visserligen har sedan gammalt åtskilligt gjorts i vårt land i sådant syfte, såväl från det allmännas som från enskildas sida, men långt ifrån i den omfattning, som erfordras. Skolkommissionen förordade därför också statsåtgärder i angiven riktning, och i de med anledning av dess betänkande avgivna yttrandena finner man talrika uttalanden för anordningar till understödande av behövande lärjungar. Även skolöverstyrelsen och dess chef samt de skolsakkunniga ha givit sin varma anslutning till denna tanke. Samtidigt framhålles emellertid den begränsning av statens anslag för detta ändamål, som nödvändiggöres såväl av statsfinansiella hänsyn som av risken för en oproportionerligt stor tillströmning till de teoretiska utbildningsbanorna, om dessa göras alltför lätt-tillgängliga. Denna risk kan dock säkerligen till stor del motvägas, om, såsom skolöverstyrelsens majoritet förordat, liknande understöd beredes även åt därav förtjänta lärjungar vid praktiska utbildningsanstalter.

Såsom lämpliga åtgärder ha anförts fullständig befrielse från skolavgifter, räntefria eller billiga studielån, stipendier, kostnadsfria skolböcker och skolmaterialier samt inrättandet av studie- eller skolhem och internatskolor.

Av dessa alternativ har i propositionen endast berörts det första: *befrielse från skolavgifter*. Skolkommissionen hade föreslagit, att — i likhet med vad som sedan 40 år tillbaka är stadgat i fråga om folkskolorna — de allmänna läroverkens lärjungar helt befrias från terminsavgifter. Denna mening uttalades för övrigt redan av 1899 års läroverkskommitté. För bemedlade lärjungar skulle dock enligt kommissionens förslag kvarstå en förhöjd inskrivningsavgift, vilken skulle inflyta till en understöds-kassa och möjliggöra understödande av fattiga lärjungar. Den nya anordningen skulle successivt bringas i tillämpning från en tidpunkt, som det skulle ankomma på riksdagen att bestämma. I de av myndigheterna avgivna yttrandena rådde enighet om att obemedlade lärjungar böra vara befriade från samtliga avgifter, men i övrigt voro meningarna delade. Departementschefen anser goda skäl vara anförda för att medellösa lärjungar helt befrias från eller erhålla nedsättning i avgifter även till läroverkens ljus- och vedkassa; han förklarar sig också benägen medverka till en dylik ändring, men då han anser ytterligare undersökningar vara behövliga, vill han låta beslut i saken anstå till 1928 års riksdag.

I likhet med vad kommissionen uttalat, anse vi det principiellt riktigt, att den kostnadsfria undervisningen utsträcker även till den högre skolans stadium. Vi ansluta oss alltså till förslaget, att *läroverkens terminsavgifter helt avskaffas genom en successivt skeende avveckling*.

Bland de möjligheter att erhålla studieunderstöd, som redan nu finnas, äro skolornas stipendiefonder och *statens räntefria studielån* de viktigaste. Dessa senare, som hittills endast undantagsvis utgått till lärjungar vid allmänna läroverk och jämförliga läroanstalter, torde beträffande dessa skolor lämpligen böra ersättas av *studiestipendier utan återbetalningsskyldighet*, för vilket ändamål särskilda stipendiefonder böra ställas till läroverkskollegiernas förfogande. Den förnämsta svårigheten vid utdelande av såväl studielån som stipendier ligger utan tvivel däri, att det ofta är vanskligt att erhålla visshet om understödstagarens begåvning, i synnerhet under tidigare levnadsår. Med hänsyn härtill kunde det måhända vara lämpligt att, såsom skolsakkunniga föreslagit, låta understöd från början utgå med relativt mindre belopp, som sedan kunna successivt ökas, i samma mån säkrare erfarenhet vinnes om lärjungens förutsättningar för ett framgångsrikt studiearbete.

Anskaffandet av *läroböcker och skolmaterialier* medför i många fall mycket kännbara kostnader. Till lindrande av dessa kunna olika utvägar tänkas, t. ex. ökade bidrag till studiebegåvade och obemedlade lärjungar — av statsmedel eller ur läroverkens understöds-kassor — samt skolbibliotekens utrustande med ökade tillgångar på särskilt sådana böcker — lexikon, kartverk, läseböcker och dylikt — som vålla de drygaste utgifterna för den enskilde. Ett rikare tillgodoseende av läroverksbiblioteken vore dessutom, såsom även i propositionen framhålles, av största värde med hänsyn till befrämjandet av lärjungarnas självverksamhet och deras förmåga att handskas med böcker på egen hand.

Skolinternat, där lärjungarna kunna på en gång få underhåll och undervisning, ha särskilt rekommenderats av de skolsakkunniga; i skolkommissionens organisationsförslag ingick, bland annat, ett internatgymnasium i Strängnäs för fattiga och studiebegåvade lärjungar. Något statligt läroverk av denna typ har emellertid icke föreslagits i propositionen, och upprättandet av dylika internat skulle förmodligen också ställa ganska höga krav på statskassan. Lättare att realisera torde tanken på s. k. *studiehem* vara. Upprättandet i vissa läroverksstäder av ett antal skolhem, avsedda särskilt för fattiga lärjungar från landsbygden, skulle säkerligen visa sig vara till stort gagn och torde icke behöva kräva alltför stora ekonomiska uppoffringar från det allmännas sida.

‘ I anslutning till vad ovan anförts anse vi oss böra hemställa om utredning angående möjligheterna att bereda ekonomiskt understöd åt fattiga, studiebegåvade lärjungar vid statsläroverk och jämförliga läroanstalter.»

I den av herr Sundström m. fl. väckta motionen framhålles, att den ekonomiska sidan av frågan om en ny skolorganisation särskilt för landsbygdens befolkning vore av stor vikt. Kostnaden för själva skolundervisningen vore i och för sig icke så betungande, att den omöjliggjorde för föräldrarna att låta sina barn fortsätta skolan. Däremot vore för dem, som icke bodde på plats, där skolan vore förlagd, uppehållskostnaden i de flesta fall oöverkomlig, vadan således dessa saknade alla möjligheter att komma i åtnjutande av vad här rätteligen borde vederfaras alla, som därtill visat sig äga nödiga förutsättningar. Motionärerna hemställde därför, att riksdagen måtte uttala sig för att statsbidrag borde lämnas för i motionen avsett ändamål — eventuellt under villkor att vederbörande kommun ansloge enahanda belopp — eller ock, om detta yrkande icke kunde bifallas, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära utredning och förslag i frågan om statsunderstöd till mindre bemedlade elever vid kommunala mellanskolor och statsläroverk.

Riksdagen anförde i sin skrivelse nr 262, att det enligt riksdagens mening vore en stor och betydelsefull fråga, som berördes i de nu nämnda motionerna. Riksdagen hade flerstädes i sin skrivelse betonat vikten av att ekonomiska hänsyn ej borde få stå hindrande i vägen, då det gällde för de unga att tillgodogöra sig den allmänna undervisning, staten gäve. Det stode enligt riksdagens förmenande i fullgod överensstämmelse med denna åskådning att söka underlätta de svårigheter, varmed fattiga, studiebegåvade lärjungar hade att kämpa under sin studietid, och riksdagen kunde ej annat än skänka sin anslutning till det syfte, i vilket ifrågavarande motioner framburits. Emellertid syntes det riksdagen vanskligt att nu taga ställning till de av motionärerna angivna sätten för uppnående av sagda önskemål, och frågan härom borde bliva föremål för en närmare utredning. Utan att sålunda då vilja taga någon ståndpunkt till frågan om de olika vägar, som i förevarande avseende lämpligen borde beträdas, ansåge sig riksdagen böra i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av möjligheterna att bereda ekonomisk hjälp under studietiden åt fattiga, studiebegåvade lärjungar samt om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill en sådan utredning kunde giva anledning.

De sakkunniga vilja i detta sammanhang erinra om att frågan om statligt understöd åt fattiga, studiebegåvade lärjungar ej är alldeles ny. Under senare år har den redan före dess upptagande av 1927 års riksdag varit föremål för uppmärksamhet. Olika former för sådant understöd hava därvid bragts på tal. Så väcktes vid 1919 års riksdag inom första kammaren av herr Bergman en motion (I: 112), däri motionären — med erinran om de i England och i enstaka fall även i Sverige förekommande skolor, som vore helt eller partiellt förenade med internat — hemställde, att riksdagen ville för sin del hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning angående önskvärdheten och möjligheten att vid förestående omdaning av vårt undervisningsväsen något

högre läroverk kunde förläggas på landet och anordnas efter det i England av en mängd högt ansedda skolor praktiserade system, som i motionen antytts, ävensom att ett sådant läroverk finge karaktären av elitskola med företrädare för av staten understödda obemedlade lärjungar med ovanligt framstående studieanlag men med tillträde även för betalande elever under förutsättning av samma kvalitet med avseende på studiebegåvningen.

Vederbörande utskott anförde (I: 1 tillf. utsk., utl. nr 15), bland annat, att den då arbetande skolkommissionen torde även utan yttre anmaning finna sig böra upptaga den föreliggande frågan till övervägande i sammanhang med sitt övriga arbete. På grund av det anförda avstyrkte utskottet ifrågavarande motion. Första kammaren biföll utskottets hemställan.

Skolkommissionen berörde, såsom nämnda utskott förutsatt, i sitt betänkande internatskolefrågan och antydde därjämte annan form för studieunderstöd. Kommissionen anförde (bet. V, sid. 201), att en särskild anledning till en prövning av internatskolespörsmålet hade för kommissionen förelegat däri, att den föreslagna skolorganisationens hela sociala syftning och inriktning låte frågan om ett effektivt understödjande av begåvningar ur ekonomiskt svaga samhällsskikt framstå såsom synnerligen betydelsefull. Kommissionen insåge till fullo, att det underlättande av tillträdet till den högre skolan, som organisationen avsåge att möjliggöra, såsom komplement påkallade jämväl verksamt bistånd i ekonomiskt avseende åt obemedlade lärjungar med studieförutsättningar. Och uppenbart vore, att i detta avseende stora och fruktbringande uppgifter mötte för samhällets stödjande verksamhet, så snart den då hämmande ekonomiska depressionen givit vika. Det förslag, som kommissionen för sin del ginge att framställa, åsyftade sålunda endast att vara ett uttryck för en tankegång, som i en näraliggande framtid borde ytterligare förverkligas i all den utsträckning, som de statsfinansiella möjligheterna medgäve, särskilt genom anvisande av medel till fattiga och begåvade lärjungars underhåll. Kommissionen förordade därför, att allmänna läroverket i Strängnäs skulle ombildas till ett internatgymnasium, varigenom verksamt bistånd kunde lämnas åt ett antal från fattiga hem komna studiebegåvade lärjungar, vilka där kunde efter avlagd realexamen ostört fortsätta sina studier med kraftigt stöd av det allmänna, samt tillstyrkte därjämte, att vissa enskilda läroanstalter av internat-typ måtte kraftigt understödjas av staten.

I åtskilliga bland yttrandena över skolkommissionens betänkande tillstyrktes åtgärder i nu förevarande hänseende: fullständig befrielse från skolavgifter, räntefria eller billiga studielån, stipendier, kostnadsfria skolböcker och skolmaterialier ävensom inrättandet av studie- eller skolhem samt av internatskolor.

Av 1924 års skolsakkunniga ifrågasattes (bet., sid. 454 och 458), dels att den understödsform, som de räntefria studielånen utgöra, skulle kompletteras med åtgärder för utdelande av rena understöd eller studiestipendier, avsedda att åtnjutas utan återbetalningsskyldighet, dels ock att i första hand internatlyceer för gossar skulle upprättas och underhållas av staten, men de sakkunniga uttalade sig därjämte för att senare måtte anordnas dels internatlyceum för flickor, dels internatgymnasier. De sakkunniga anbefallde jämväl inrättandet vid vanliga läroverk av elev- eller studiehem.

I. Nuvarande former för offentligt studieunderstöd.

Innan de sakkunniga gå närmare in på den uppgift, som blivit dem förelagd, anse de sakkunniga lämpligt att lämna en kort översikt av de understödsmöjligheter, som för närvarande finnas beträffande lärjungar vid allmänna läroverk och därmed jämförliga läroanstalter. Hänsyn kan därvid givetvis tagas endast till sådana understödsformer, som hava mer eller mindre offentlig karaktär. Känt är ju, att den enskilda hjälpverksamheten sedan långa tider tillbaka varit av utomordentlig betydelse för fattiga studerande, och det torde med rätta kunna sägas, att få länder kunna uppvisa ett motstycke till vårt lands vackra traditioner i detta avseende. Men det ligger i sakens natur, att omfattningen av denna verksamhet undandrager sig en mera bestämd uppskattning, liksom att dess tillfälliga och följaktligen ojämna natur i sin mån förminskar den betydelse densamma i det stora hela har för det här ifrågavarande syftet. Det ligger därjämte i arten av hela det nuvarande samhällslivet, att vissa av de vägar, på vilka den enskilda hjälpverksamheten förr gått fram, t. ex. i form av kostdagar och dylikt, numera ej äro på långt när så framkomliga som tidigare.

De understöd av mer offentlig art, som vid ett närmare skärskådande av nu förevarande spørsmål träda i förgrunden, äro givetvis de till läroverk och dylika läroanstalter knutna *stipendierna*. Huvudsakligen är det vid de högre allmänna läroverken — och främst vid de äldre — som stipendier i någon mer avsevärd omfattning utdelas. För år 1919 föreligger en omfattande redogörelse för donationer vid allmänna läroverk, kommunala mellanskolor och privatläroverk (utarbetad inom skolöverstyrelsen och ingående i serien Sveriges officiella statistik), vilken giver detaljerade upplysningar om, bland annat, donationernas storlek, syfte och avkastning. Då emellertid åtskilliga år förflutit efter denna redogörelses publicering och förändringar under denna tid ägt rum särskilt i avseende på de kommunala och enskilda läroanstalternas antal, organisation m. m., hava de sakkunniga ansett det önskvärt att erhålla uppgifter av senare datum. Sådana hava också av de sakkunniga anskaffats, avseende läsåret 1927—1928.

Nämnda läsår uppgingo de uteslutande för lärjungar avsedda donationerna till

sammanlagt belopp av 6 350 985 kronor 59 öre. Detta belopp fördelades på olika slag av läroanstalter sålunda:

högre allmänna läroverk	kr. 4 461 641:75
statens realskolor	» 558 355:39
statens samskolor	» 316 263:08
statens normalskola och enskilda högre flickskolor	» 477 986:28
enskilda högre goss- och samskolor ..	» 230 325:24
enskilda mellanskolor	» 93 358:48
kommunala mellanskolor	» 154 026:87
läroverksgrupper med gemensamma stipendier	» 59 028:50
	kr. 6 350 985:59

Därtill komma donationer till betydande belopp, vilka äro endast delvis avsedda för lärjungar vid läroanstalter av här ifrågavarande slag.

Ser man på donationernas utdelning, visar det sig, att år 1919, det år, som skolöverstyrelsens ovan omförmälda redogörelse avser, de utslutande för lärjungar avsedda donationerna lämnade en utdelning av 198 346 kronor 68 öre, motsvarande 4.10 % av hela kapitalbehållningen, vilken uppgick till 4 833 853 kronor 16 öre. Beräknar man avkastningen av hela det sammanlagda, läsåret 1927—1928 förefintliga donationsbeloppet efter samma räntefot, finner man, att utdelningen samma år skulle uppgått till 260 390 kronor. Enligt årsredogörelserna för de olika läroanstalterna uppgick hela det till lärjungarna utgående beloppet av stipendier och premier läsåret 1927—1928 till 310 362 kronor 19 öre, varav 50 090 kronor 84 öre utgingo från de allmänna läroverkens premie- och fattigkassor. Från donationerna härrörde alltså ett belopp av 260 272 kronor 6 öre.

Den lämnade översikten visar, att donationsbeloppet är betydande och att en mycket avsevärd summa årligen utdelas till lärjungar vid nu ifrågavarande läroanstalter. Emellertid bör det bemärkas, dels att behövande omständigheter (medellöshet) i åtskilliga fall ej är stadgad förutsättning för de utdelade beloppens åtnjutande — flera belopp äro dessutom avsedda för lärjungar med särskilda kvalifikationer i avseende på härkomst, födelseort o. dyl., andra hava karaktär av rena premier för kunskaper i vissa ämnen, uppförande m. m. — dels ock att dessa belopp i allmänhet äro jämförelsevis små och merendels få åtnjutas endast en enda gång, i ett fåtal fall under en längre tid. Endast i undantagsfall torde understöden hava den storlek, att de kunna anses täcka en mera betydande del av stipendiatens studiekostnader.

En närbesläktad understödsform bör här i korthet omnämnas, nämligen de från *stiftens och läroverkens premie- och fattigkassor* utgående beloppen. Enligt gällande läroverksstadga skall varje stift för de allmänna läroverkens behov liksom ock varje allmänt läroverk äga en dylik kassa. Stiftskassans inkomster fördelas emellan de olika läroverkens premie- och fattigkassor, från vilka utgå medel dels till belöningar åt lärjungar för flit, ordning och fram-

steg, dels till understöd och sjukvård för de mest behövande bland skolungdomen samt begravningshjälp, då någon obemedlad lärjunge avlidit. Beträffande de från dessa kassor utgående understöden torde kunna väsentligen sägas detsamma som ovan anförts angående stipendierna, med det tillägg, att understöden från nämnda kassor aldrig torde uppgå till så högt belopp, som stipendierna understundom kunna göra.

Ett annat slag av understöd, låt vara i mera indirekt form, som sedan länge förekommit, är *nedsättning i eller befrielse från skolavgifter*. Enligt nu gällande bestämmelser utgå terminsavgifter dels till läroverkens kassor, dels till statsverket. Läroverksstadgan medger befrielse från eller nedsättning i dessa avgifter under den allmänna förutsättningen av fallenhet för studier samt gott uppförande, flit och ordning. Lärjunge, som är obemedlad, skall helt och hållet befrias från terminsavgiften till statsverket och från den till läroverkets ljus- och vedkassa ingående terminsavgiften och må dessutom kunna befrias från de till läroverkets biblioteks- och materielkassa samt till dess byggnadsfond ingående terminsavgifterna; den, som är mindre bemedlad, skall erlagga hälften av terminsavgiften till statsverket och må dessutom kunna befrias från endera av de båda sistnämnda terminsavgifterna. I detta sammanhang må erinras därom, att enligt de bestämmelser, som gällde intill utfärdandet av läroverksstadgan den 24 september 1928, befrielse från eller nedsättning i avgiften till ljus- och vedkassan ej var medgiven. Sådan befrielse är nu möjliggjord därigenom, att 1928 års riksdag beslutit anslå medel till bestridande av de avgifter till nämnda kassa, från vilka obemedlade lärjungar befrias. Avvecklingen av den hittills gällande ordningen, enligt vilken varje lärjunge varit skyldig erlagga nu berörda avgift, är avsedd att äga rum under en tid av 5 år. Det av 1928 års riksdag för budgetåret 1928—1929 beviljade anslaget, 66 000 kronor, motsvarar alltså $\frac{1}{5}$ av det belopp, som beräknats ungefär motsvara det verkliga behovet, eller 330 000 kronor.

Vad de kommunala mellanskolorna beträffar, gäller som grundregel den i stadgan för sådana skolor den 19 november 1918, § 90 mom. 1, givna bestämmelsen: »Undervisningen i kommunala mellanskolor skall vara avgiftsfri, såvida ej i visst fall på grund av särskilda undantagsförhållanden annorlunda bestämmas i skolans reglemente. Terminsavgifter må dock i intet fall påföras medellösa lärjungar.» De finansiella förhållandena inom de kommuner, som hava det ekonomiska ansvaret för ifrågavarande skolor, hava emellertid i de flesta fall medfört behov att upptaga terminsavgifter. På särskild framställning har Kungl. Maj:t därför upprepade gånger medgivit vederbörande skolor att för viss tid av skolornas lärjungar uttaga dylika avgifter till viss maximi-storlek, dock alltid med iakttagande av föreskriften om avgiftsfrihet för medellösa lärjungar. I avseende på avgifter råda således vid de kommunala mellanskolorna ganska växlande förhållanden: vissa skolor upptaga jämförelsevis betydande avgifter, vid andra, t. ex. de i de större städerna belägna, är all undervisning avgiftsfri, på somliga ställen erlagga lärjungarna från skolkommunen inga eller lägre avgifter, medan lärjungar från andra kommuner hava att betala tämligen avsevärda avgifter.

Beträffande slutligen de enskilda statsunderstödda läroanstalterna äro naturligtvis avgifterna vid dem högst väsentligt större än vid statliga eller kommunala. Även här finnas emellertid vissa inskränkningar, i det att Kungl. Maj:ts pläгат vid utdelande av statsunderstöd föreskriva i fråga om enskilda mellanskolor och högre flickskolor, att såsom villkor för understöds åtnjutande skall gälla, bland annat, att läroanstalten skall vara skyldig att åt lärjungar i klasserna över de förberedande bevilja befrielse från eller nedsättning i de vid läroanstalten utgående terminsavgifterna till så stor utsträckning, att den minskning i avgifter, som härigenom uppkommer, utgör minst 15 procent av det belopp, vartill terminsavgifterna vid anstalten skolat uppgå, därest samtliga lärjungar erlagt fulla avgifter, dock att läroanstalten icke är skyldig medgiva befrielse från eller nedsättning i terminsavgifter till sammanlagt högre belopp än som motsvarar det anstalten tilldelade statsanslaget, anslag till huslig ekonomi icke medräknat. På Kungl. Maj:ts prövning skall i varje särskilt fall bero, i vad mån hänsyn må tagas till att läroanstalt på annat sätt än genom nedsättning av terminsavgifter, exempelvis genom anslag till elevhem, vidtagit åtgärder i det syfte, som med nedsättning i eller befrielse från lärjungeavgifter avses. Som synes är här en maximigräns för skolornas skyldighet i detta avseende medgiven. I själva verket överskrides denna gräns i regel. En undersökning av förhållandena vid de olika skolorna, verkställd av de den 21 juni 1924 inom eklelesiastikdepartementet tillkallade sakkunniga för utredning av frågor rörande privatläroverken (se de sakkunnigas betänkande och förslag, Statens offentliga utredningar 1925:1), visar, dels att de skolor, som haft skyldigheter i detta hänseende, så gott som över lag meddelat befrielser och nedsättningar i större utsträckning, än vad som varit dem ålagt, ofta både tre och fyra gånger så mycket, samt att jämväl de högre goss- och samskolorna, vilka ej varit skyldiga därtill, meddelat befrielser och nedsättningar, ofta till ganska avsevärda belopp.

Av intresse har det syntts de sakkunniga vara att erfaras, i vilken omfattning *kommunala understöd* i nu ifrågavarande syfte utdelas, och de sakkunniga hava därför av rektorerna vid de allmänna läroverken och de kommunala mellanskolorna begärt upplysningar i detta hänseende. Av svaren framgår, att dylika understöd förekomma vid åtskilliga läroanstalter, särskilt vid kommunala mellanskolor. En granskning av de lämnade uppgifterna visar därjämte, att understöden varit av olika slag, delvis beroende på om understöd lämnats allmänt läroverk eller kommunal mellanskola. I 5 fall (2 allmänna läroverk och 3 kommunala mellanskolor) har kommunen (landsting, sparbank) lämnat kontanta studieunderstöd. I fråga om 7 allmänna läroverk har understöd lämnats i den formen, att kommunen anslagit ett belopp, motsvarande, helt eller delvis, de avgifter, som medellösa lärjungar skolat erlagga till läroverkets ljus- och vedkassa och som de på sådant sätt återfått eller rättare sluppet betala. Bland dessa kontanta understöd förtjäna dels Stockholms stads studiestipendier, dels ock de i Södertälje förekommande studieunderstöden ett särskilt omnämnande.

Stockholms stads studiestipendier bekostas av anslag, som beviljats av stadsfullmäktige, och hava utgått från och med läsåret 1926—1927. Stipendierna avse att underlätta fortsatta studier för synnerligen begåvade, mindre bemedlade ynglingar och flickor, som äro mantalsskrivna i Stockholm och antingen äro lärjungar vid offentlig läroanstalt eller avse att vid sådan läroanstalt vinna inträde. Medlen utdelas av Stockholms folkskoledirektion. Stipendiat får åtnjuta sitt stipendium antingen under viss bestämd tid eller tills han nått det i ansökan angivna studiemålet. Förslag till stipendier uppgöres av en av folkskoledirektionen tillsatt kommitté, efter det tillfälle beretts föreståndare för vederbörande läroanstalter att avgiva yttrande över ansökningar för lärjungar vid anstalten. Till stipendier få endast föreslås studerande, som hava sådan begåvning och nått sådan ålder, att man på grund av deras föregående studieresultat synes kunna påräkna, att de efter vunnen utbildning skola göra en god insats i vårt lands kulturella eller ekonomiska utveckling. För läsåret 1928—1929 utdelades tillhoppa 15 000 kronor till 37 stipendier, 18 manliga och 19 kvinnliga. Stipendiernas årsbelopp växlade mellan 250 och 600 kronor. För år 1929 har anslagits 20 000 kronor.

I Södertälje utser staden sedan åtskilliga år tillbaka årligen ett visst antal s. k. folkskolestipendier, utgörande begåvade och mindre bemedlade lärjungar, vilka uttagas genom stadens folkskolinspektör och efter förslag av vederbörande klasslärare i någon av de högsta klasserna i folkskolan. I folkskolans sista klass hava de intill läsåret 1928—1929 fått särskild undervisning i tyska och i något annat ämne samt prövat in i tredje klassen vid allmänna läroverket i Södertälje eller i flickskolans fjärde klass. De hava därvid befriats från alla inskrivnings- och terminsavgifter utom avgifterna till ljus- och vedkassan, vilka erlagts av staden. Stipendiaterna hava på stadens bekostnad erhållit alla läroböcker samt skriv- och ritmateriel. Understödet utgår under hela skoltiden, eventuellt fram till studentexamen, i vilket fall staden erlägger även studentexamensavgiften. Sedan en fyraårig realskollinje upprättats vid läroverket, bortfaller den i folkskolans högsta klass lämnade särskilda undervisningen såsom varande obehövlig, och stipendiaterna intagas i nämnda linjes första klass.

En understödsform, som förekommer vid ett litet fåtal allmänna läroverk samt vid åtskilliga kommunala mellanskolor, består i tillhandahållande av läroböcker. I fråga om 4 allmänna läroverk och 32 kommunala mellanskolor hava kommunerna anslagit medel till anskaffande åt lärjungarna av läroböcker, stundom även annan skolmateriel, varvid lärjungarna antingen erhålla böckerna m. m. utan ersättning eller ock få i behövlig omfattning av skolan låna desamma.

I övrigt må omnämnas, att en stad lämnar fri tandvård åt alla lärjungar i den hittillsvarande realskolans 3 lägsta klasser, samt att på en ort fri middagsspisning är anordnad för behövande lärjungar vid ortens kommunala mellanskola.

Bland de nu förekommande formerna för offentligt studieunderstöd intaga de s. k. *statens räntefria studielån* en bemärkt plats, och ett närmare omnäm-

nande av dessa lån samt en kort redogörelse för deras tillkomst synas därför motiverade, så mycket mera som riksdagens uttalanden vid behandlingen av de förslag om beviljande av medel till studieunderstöd, som sedermera ledde till studielånens inrättande, äro ägnade att i viss mån belysa riksdagens principiella ställning till tanken på understöd åt obemedlade studerande ungdom.

Vid 1914 års senare riksdag väcktes inom andra kammaren av friherre Palmstierna en motion (II: 215), däri framhöllos svårigheterna för mindre bemedlade studerande vid universitet och högsolor att erhålla nödiga medel för sitt uppehälle. En utväg ansåg motionären vara, att vederbörande på en gång (såsom lån) erhöles ett belopp, som beräknades räcka för hela studietiden och som icke utbetalades omedelbart utan i mån av förut fastställt behov och med hänsyn tagen till avlagda examina. Motionären hemställde, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida och på vad sätt genom statens försorg studielån lämpligen kunde beredas åt mindre bemedlade studenter vid universitetet och högsolor, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning föranledde.

Det utskott, till vars behandling motionen hänvisades, uttalade i sitt utlåtande (II: 1 tillf. nr 7) stora sympatier för en sådan understödsverksamhet men ansåg sig ej då kunna yrka bifall till förslaget, främst därför att det samma utgjorde blott en del av ett mera omfattande samhällsspörsmål, nämligen huru mindre bemedlade studerande av olika slag kunde sättas i tillfälle att utan allt för betungande ekonomiska svårigheter bedriva sina studier. Vad beträffar kostnaderna för understöden, anförde utskottet, att dessa väl skulle bliva stora men skulle avsevärt minskas, om understödstagare förbunde sig att, när en gång deras ekonomiska ställning det medgäve, helt eller åtminstone till en del återbetala understöden enligt särskilt i detta syfte upprättade grunder.

Kammaren avtog motionen utan debatt.

I något förändrad utformning upptogs frågan vid 1916 års riksdag genom en av herr Tengdahl inom andra kammaren väckt motion (II: 205), däri motionären — under framhållande, bland annat, att några uppgifter om vilka möjligheter som redan finnes för understödjande av fattiga studerande, icke stode till buds — hemställde, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa en utredning av vad som genom donationer eller annorlunda för närvarande vore åtgjort för att underlätta studiemöjligheterna för fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter av skilda slag, samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Vederbörande utskott i andra kammaren (II: 1 tillf. utl. nr 13) förklarade sig anse det syfte, som uppbytte motionen, vara synnerligen behjärtansvärt och tillstyrkte i anledning av motionen skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning och förslag i fråga om vad från statens sida kunde göras för underlättande av studiemöjligheterna för begåvade men fattiga lärjungar

vid offentliga läroanstalter av skilda slag. Andra kammaren biföll utskottets hemställan.

Det utskott inom första kammaren, som därefter fick motionen till behandling, framhöll i sitt utlåtande (I: 1 tillf. nr 17), bland annat, att åtskilligt av vad motionären åsyftade kunde vinnas, därest frågan om ordnandet av studiekrediten kunde bringas till en tillfredsställande lösning. De grundlinjer, som vid en utredning borde följas, vore följande. Direkt understöd i form av statsstipendier borde endast i mindre utsträckning ifrågakomma, utan understödet borde främst utgå i form av lån att successivt lyftas i mån av studiernas fortgång. Berättigade till dylika lån borde endast de obemedlade och mindre bemedlade vara, vilka ådagalade flit, fallenhet och gott förhållande i övrigt. Hänsyn borde dock även kunna tagas till huruvida inom ett studieområde antalet studerande över- eller understege behovet av inom samma område utbildade. Lån, som i regel borde beviljas utan borgen, borde under visst antal år vara räntefria samt förfalla till avbetalning enligt särskilt upprättade grunder. De läroanstalter, vilka utskottet i detta sammanhang avsåge, vore, säger utskottet, sådana som meddelade kompetens för viss levnadsbana, universitet och därmed jämförliga högskolor och institut, akademier, de tekniska elementarskolorna, folkskoleseminarierna o. dyl., dock ej allmänna läroverk. Utskottet hemställde om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning, huruvida och på vad sätt genom statens försorg understöd lämpligen kunde beredas begåvade men fattiga studerande vid högre bildningsanstalter, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill en sådan utredning kunde föranleda. Utskottets hemställan avslogs emellertid av första kammaren, och frågan förföll därmed.

Redan vid nästföljande riksdag återupptogs den likväl i motioner, väckta inom första kammaren av herr Oscar Olsson (I: 90) samt inom andra kammaren av herr Runefors (II: 203) och herr Tengdahl (II: 306). I den förra motionen, med vilken den av herr Tengdahl väckta motionen var likalydande, framhölls bland annat, att till grund för förslaget om underlättande av studiemöjligheterna för studerande låge den tanken, att *alla* verkliga begåvningar i vårt land, både teoretiska och praktiska, borde tillvaratagas, så att de bleve satta i tillfälle att göra sin insats i vårt folks materiella och andliga kulturarbete. Motionären anförde vidare, att han väl funne det möjligt, t. o. m. troligt, att studiehjälp ej borde lämnas även till de allmänna läroverkens lärjungar, men han kunde ej inse, att det vore lämpligt att alldeles binda en blivande utredning på den punkten. Han föreslog alltså beslut om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning om vad som från statens sida kunde göras för underlättande av studiemöjligheterna för begåvade men fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter av skilda slag.

Den andre motionären inom andra kammaren framhöll, att understödet borde hava form av studielån, ej av stipendier, och föreslog anhållan om utredning och förslag angående åtgärder för underlättande av möjligheterna till utbildning för begåvade men obemedlade lärjungar vid offentliga läroanstalter av olika slag.

Första kammarens första tillfälliga utskott anslöt sig i sitt utlåtande (nr 3)

över herr Oscar Olssons motion till vad samma utskott vid 1916 års riksdag anført över en liknande motion, och framhöll därvid, bland annat, att studerande vid allmänna läroverk i regel ej borde — dock huvudsakligen av kostnadsskäl — ifrågakomma till understöd. Likaledes ansåge utskottet direkt understöd i form av statsstipendier endast i mindre utsträckning böra ifrågakomma men understödet främst böra utgå i form av lån att successivt lyftas i mån av studiernas fortgång. Utskottet anförde vidare, att dylikt understöd icke endast och ej heller företrädesvis borde komma dem till godo, som ägnade sig åt litterata studier. Normen borde uteslutande vara eminent duglighet och begåvning och på det verksamhetsfält dessa betingelser vore förhanden, där borde de genom statens försorg göras fruktbarande. Utskottet tillstyrkte hemställan till Kungl. Maj:t om utredning, huruvida och på vad sätt genom statens försorg understöd kunde beredas begåvade men fattiga studerande vid högre bildningsanstalter, som meddelade kompetens för viss levnadsbana.

De inom andra kammaren väckta motionerna tillstyrktes av vederbörande utskott (se II: 1 tillf. utl. nr 7). Andra kammaren biföll liksom tidigare den av kammarens vederbörande utskott gjorda hemställan, men då första kammaren avtog sitt utskotts hemställan, förföll frågan jämväl denna gång.

Vid 1918 års förra riksdag väckte herr Oscar Olsson m. fl. i första kammaren (I: 76) och herr G. Möller m. fl. i andra kammaren (II: 128) ånyo i denna fråga likalydande motioner, i vilka motionärerna — med framhållande att de här åsyftade alla bildningsanstalter, som meddelade kompetens för viss levnadsbana, således utom de med universiteten jämförliga högskolorna och akademierna även folkskoleseminarierna, handelshögskolorna, lantbruksinstitutet, trädgårdsskolorna, de tekniska elementarskolorna m. fl. — hemställde, att riksdagen måtte ställa till Kungl. Maj:ts förfogande 150 000 kronor att användas till räntefria lån för underlättande av studiemöjligheterna för begåvade men fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter av skilda slag, efter det Kungl. Maj:t fastställt reglemente för dessa medels utdelande i överensstämmelse med i motionerna framlagda grunddrag.

Statsutskottet (utl. nr 209) avstyrkte motionerna, men 7 ledamöter av utskottet reserverade sig till förmån för en utredning om lämpligaste sättet för understödjande av ifrågavarande lärjungar, och 6 andra ledamöter tillstyrkte i avgiven reservation ett anslag av 100 000 kronor.

Andra kammaren biföll den sistnämnda reservationen, första kammaren åter statsutskottets hemställan. Vid gemensam votering segrade förslaget om beviljande av 100 000 kronor för ändamålet.

Sedan medel sålunda för första gången blivit anslagna för utdelande av statliga studielån, har denna lånerörelse nått en ganska betydande omfattning. De anslagna medlen bilda enligt beslut av 1920 års riksdag numera en lånefond, som för budgetåret 1928—1929 uppgår till 2 675 000 kronor. Reglemente fastställdes den 19 juni 1919 av Kungl. Maj:t (Svensk författningssamling nr 511).

Under de år, medel till studielån funnits tillgängliga, hava intill år 1929 inalles 1 067 nya lån utdelats, varjämte i 1 422 fall fortsatta lån beviljats. Lå-

nen hava avsett studier av mycket skilda slag. Av låntagarna idkade, i runda tal, 35 procent studier vid högre och lägre fackskolor, 29 procent vid folk- och småskoleseminarier och likaledes 29 procent vid universitet och annan dylik högskola. Endast i ett fåtal fall (2.3 procent av hela antalet lån) hava elever vid allmänna läroverk och med dem direkt jämförliga läroanstalter erhållit lån. Siffrorna torde böra nämnas: elever vid (högre) allmänt läroverk 8, vid högre goss- och samskola 13, vid högre flickskola 3, vid kommunal mellanskola 1. Vad beträffar tekniska elementarskolor, fackskolor och gymnasier, äro de inbegripna i de ovan omnämnda »högre och lägre fackskolor». Ett 70-tal lärjungar vid berörda tekniska läroverk har intill år 1929 erhållit studielån.

Ännu en form för understöd är slutligen att omnämna, nämligen *internatskolor* och *skolhem* (elevhem). (Om internatskolor i utlandet se bil. 12.)

Internatskolan är ursprungligen en anstalt, där lärjungar erhålla undervisning, bostad och kost inom samma hus. Av utrymmesskäl har det emellertid ofta blivit nödvändigt att bygga särskilt bostadshus för eleverna, s. k. skolhem eller elevhem. Numera utgöra därför internatskolorna i regel en kombination av skola och skolhem.

Skolhem eller elevhem kunna även vara fristående anstalter utan direkt förbindelse med en läroanstalt om ock merendels under en viss kontroll av en sådan. Gränsen mellan internatskola och skolhem är givetvis i vissa avseenden flytande, men av praktiska skäl synes det lämpligt att särskilja dem så, att med internatskola betecknas en organisatorisk-ekonomisk kombination av läroanstalt och bostadshem under enhetlig ledning, medan skolhem (elevhem) är benämningen på en ekonomiskt självständig inrättning för beredande av bostad och kost åt studerande ungdom.

Internatskolor, som äro jämförliga med de allmänna läroverken, äro i vårt land fåtaliga. De flesta bland dem äro avsedda för manliga lärjungar. Sådana äro Lundsbergs skola, Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk, Sigtunaskolan, Solbacka läroverk och Fjellstedtska skolan i Uppsala. Ett par äro anordnade för kvinnliga lärjungar, nämligen Tyringe helpension vid Hindås och Herrsätra skola vid Södertälje. Vid en internatskola, Osby realskola, finnes utom gossar ett fåtal flickor. Fjellstedtska skolan är så organiserad, att den jämväl verkar som understödjande institution och således i det syfte, varom här närmast är fråga, under det att vid de övriga lärjungarna i regel betala avgift för såväl undervisning som bostad och kost. (Se närmare om vissa internatskolor och elevhem bil. 11.)

Skolhem, förbundet med allmänt läroverk eller därmed direkt jämförlig läroanstalt, finnes, så vitt de sakkunniga hava sig bekant, endast vid Lunds privata elementarskola. Omnämnas bör ock, att vid högre allmänna läroverket i Växjö finnes en fond, gymnasisthemsfonden, som är avsedd för inrättandet av ett hem för gymnasister vid läroverket. Fonden, som alltjämt är under tillväxt, uppgick vid slutet av räkenskapsåret 1927—1928 till omkring 23 000 kronor. Om en liknande, mera betydande fond vid högre allmänna lä-

roverket i Strängnäs få de sakkunniga tillfälle att i annat sammanhang (sid. 48 ff.) lämna en utförligare redogörelse.

Det torde emellertid böra erinras om att studiehjem finnas i förbindelse med andra slag av läroanstalter. Så finnas i Uppsala och Lund s. k. studenthem, och i Stockholm finnes ett närmast för elever vid högre lärarinneseminariet avsett elevhem. Vid ett eller annat folkskoleseminarium har jämväl dylikt hem inrättats, så t. ex. vid folkskoleseminariet i Stockholm. Vid folkskoleseminariet i Växjö samt vid småskoleseminarierna i Murjek och Lycksele hava bland eleverna bildats s. k. hushållsföreningar, vilka erhålla offentligt understöd i så måtto, att en viss del av de av statsmedel utgående stipendierna årligen anslås till uppehållande av föreningarnas verksamhet. Om ett elevhem, avsett för eleverna vid seminariet i Lund, lämnas några upplysningar i nyssnämnda bil. 11. Samtliga dessa institutioner äro avsedda att mer eller mindre nedbringa kostnaderna för lärjungarnas vistelse vid läroanstalterna.

* *
*

De sakkunniga vilja i detta sammanhang erinra därom, att även om staten icke lämnat något direkt understöd åt lärjungar vid allmänna läroverk eller med dem jämförliga kommunala och enskilda skolor, statlig understödsverksamhet i fråga om elever vid andra läroanstalter dock ingalunda är något hos oss okänt eller ovanligt. Tvärtom hava under många år stipendier av statsmedel, tillhoppa uppgående till betydande belopp, utgått vid olika slag av läroanstalter.

Sålunda äro i riksstaten för budgetåret 1928—1929 uppförda följande anslag, som avse stipendier åt eleverna:

vid folkskoleseminarierna	223 500 kr.
» småskoleseminarierna	72 000 »
» folkhögskolorna	260 000 »
» tekniska fackskolor	5 000 »
» statsunderstödda kommunala och enskilda skolor för husmodersutbildning	30 000 »
» lägre lantbruksundervisningsanstalter	140 000 »

Ett statligt understödjande av lärjungar även vid andra offentliga läroanstalter skulle således icke innebära ett insläende på en helt ny väg utan allenast ett utsträckande av hjälpverksamheten till en ny grupp av skolor. Men väl innebär det förslag till understöd, som framställdes av förut omnämnda motionärer vid 1927 års riksdag och som i viss mån synes hava gillats av riksdagen, i så måtto en nyhet, att man här tänkt sig ett vida mer omfattande understödsförfarande än som kan ske med de begränsade stipendiebelopp, som nu av statsmedel komma elever vid vissa undervisningsanstalter till godo.

II. Utredning angående statlig understödsverksamhet.

A. Organisatoriska förhållanden.

1. Omfattningen av det föreliggande behovet av statlig understödsverksamhet.

Att det föreligger ett behov att genom ekonomiskt understöd förhjälpa begåvade och fattiga lärjungar till högre skolutbildning är på grund av långa tiders erfarenhet i vårt land allmänt känt och erkänt. Det är ju också detta förhållande, som utgör utgångspunkten för riksdagens i dess skrivelse begärda utredning, och man torde utan tvivel kunna våga det påståendet, att allt tal om att bereda de unga, oberoende av det samhällsskikt de tillhöra, lika möjlighet att gå fram mot sina studiemål knappast kan bliva mera än en from önskan, om icke effektiva åtgärder vidtagas för att icke allt för många bland ungdomen utestängas från läroanstalterna i fråga på grund av bristande medel.

Även om det måste anses klart, att ett behov av en statlig understödsverksamhet föreligger, återstår det dock för de sakkunniga att undersöka, vilken utsträckning detta behov har, eller, med andra ord, hur långt ett ingripande från statens sida kan anses vara påkallat.

Att utröna dessa förhållanden är tydligen förenat med stora vanskligheter på grund av de många faktorer, med vilka man här har att räkna. Svårigheten skärpes ytterligare av beskaffenheten hos det statistiska material, som stått de sakkunniga till buds.

Vad det här främst gäller är uppenbarligen att få konstaterat, i vilken utsträckning det skikt av landets befolkning, som befinner sig i mera ogynnsamma ekonomiska omständigheter, är med avseende på bildningsmöjligheterna sämre lottat än befolkningen inom ekonomiskt mera gynnsamt ställda skikt. Därmed skulle också vinnas en möjlighet att bedöma, vad som från det allmännas sida ytterligare borde åtgöras för att den nationella tillgång, som representeras av det lägre skiktets begåvningar, skulle kunna sägas bliva tillvaratagen på ett mot behovet svarande sätt. Givetvis behöver man, för att härvidlag komma fram till ett klarläggande resultat, hava tillgång till en något så när tillförlitlig måttstock på hur stor del av befolkningen, som i ekonomiskt hänseende bör hänföras till de mer ogynnsamt ställda. Nu har man sedan gammalt ansett sig hava en vägledning i nyssberörda avseende uti vederbörandes yrke. Emellertid har på grund av samhällets och näringslivets utveck-

ling under de senare åren denna utgångspunkt för bedömandet av den ekonomiska ställningen blivit allt mer osäker, något som tydligt framgår av de resultat, som vunnits i samband med bearbetningen av det vid 1920 års folkräkning avvägabragta materialet. Det visar sig t. ex. (se Folkräkningen 1920, del V), att bland yrkesarbetare av olika slag återfinnas ej få personer med en uppgiven inkomst av 10 000—20 000 kronor och därutöver.

På grund av nu påpekade förhållande har det visat sig behövt att få en mera pålitlig utgångspunkt, och det har då legat nära till hands att söka den i uppgifter om vederbörandes *inkomst*, även om det måste uppmärksammas, att ej ens dessa kunna giva fullt tillräcklig ledning för bedömandet. Man måste nämligen taga hänsyn till att en viss årsinkomst kan hava olika värde för olika personer. Härvid spela olika förhållanden in. Först är att märka, att en persons ställning i många fall medför vissa särskilda förpliktelser av ekonomisk art, vilket har till följd, att en dylik person, även om han icke kan sägas vara fullständigt obemedlad, likväl har svårt att bekosta sina barns vistelse vid högre läroanstalter. Särskilt är detta ej sällan fallet med vissa tjänstemän av olika slag. Vid bedömandet av målsmännens ekonomiska möjligheter bör vidare bestämt avseende fästas vid det förhållandet, huruvida deras hem äro belägna i läroverksstaden eller utom densamma och i senare fallet på sådant avstånd från denna stad, att deras barns vistelse vid den högre läroanstalten måste medföra dryga inackorderingskostnader. Det är därjämte uppenbart, att antalet barn i en familj inverkar på familjefaderns möjlighet att bereda barnen högre skolundervisning och således bör uppmärksammas vid bedömandet av hans ekonomiska ställning. Till slut bör påpekas, att hänsyn härvid jämväl kan och bör tagas till det förhållandet, att familjefaderns yrke krävt särskilt stora studie- och utbildningskostnader.

Till nu antydda förhållande komma också vanskligheter, som härflyta därur, att vid senaste folkräkning hänsyn icke tagits till vissa omständigheter, som skulle varit av stor vikt för bedömandet av nu ifrågavarande spörsmål. Detta förhållande har — i annat syfte — berörts i en uppsats av docenten fil. dr. K. A. Edin (Statsvetenskaplig tidskrift 1928) om 1930 års folkräkning, däri författaren bl. a. förordar vissa uppgifters inhämtande i samband med den allmänna folkräkning, som skall äga rum år 1930. »Med ett så erhållet material borde man», säger docenten Edin, »kunna komma ett gott stycke på väg till belysandet av de 'socialbiologiska klasserna', särskilt ur familjesammansättningens och arvsinflytandets synpunkt, i all synnerhet om alla levande barn upptagas å föräldrarnas bostadskort, givetvis med tydligt utmärkande av de frånvarande jämte uppgift (såvitt möjligt) var de vistas — — — — —. Genom en dylik anordning — — — — — kunde man utan svårighet utreda exempelvis, huru många gossar i åldern 15/17 år, som komma på varje större socialklassföräldragrupp (av intresse i detta fall), och huru många av dessa gossar som åtnjuta högre undervisning (och av vilka huvudslag), huru många som äro i förvärvsarbete, och huru många som äro mer eller mindre invalida (tuberkulos, intellektuell undermålighet etc.). På detta material skulle med gott utbyte kunna uppbyggas en 'intelligensmätningssstatistik' (eller kanske

rättare 'studieanpassningsstatistik') för de stora socialklasserna, genom inhämtande exempelvis av skolbetygen för vårterminen 1931 — — — — —.»

Då det emellertid av naturliga skäl ej varit möjligt för de sakkunniga att verkställa den omfattande kompletterande undersökning, som enligt vad ovan blivit framhållet skulle erfordrats, hava de sakkunniga varit hänvisade till att till grund för sina beräkningar lägga de genom 1920 års folkräkning erhållna uppgifterna. Mera exakta och fullständiga upplysningar på detta betydelsefulla område torde, som antytts, kunna vinnas först genom nästa allmänna folkräkning.

De sakkunniga hava emellertid icke kunnat omedelbart utgå från 1920 års siffror. Då det gällt att konstatera inkomstförhållandena hos den manliga befolkningen inom vissa åldersgrupper, hava de sakkunniga måst underkasta folkräkningssiffrorna vissa bearbetningar. De sakkunniga hava härvid haft biträde av byråchefen i skolöverstyrelsen E. Göransson, vilken avfattat två promemorior, som åtfölja de sakkunnigas betänkande (bil. 2 a—b och 2 c).

I fråga om inkomsttagarnas fördelning på olika inkomstklasser hava de sakkunniga ansett en uppdelning på 3 större grupper kunna lämpligen ske. Det har emellertid, såsom framgår av den första av nämnda promemorior, härvid syntts ändamålsenligt att upptaga två alternativ, av vilka det ena avser följande inkomstgrupper: under 3 000 kronor, 3 000 men ej 6 000 kronor samt 6 000 kronor och därutöver, och det andra inkomstgrupper, vilka flyttats upp med ett tusental kronor, eller under 4 000 kronor, 4 000 men ej 7 000 kronor samt 7 000 kronor och därutöver. Ehuru denna gruppering innebär en stark förenkling av problemet, torde den dock kunna tjäna till huvudsaklig vägledning för nu ifrågakvarande ändamål.

Syftet med den sålunda gjorda undersökningen har varit att erhålla kännedom om huru många inkomsttagare som tillhöra en var av dessa inkomstgrupper samt om hela befolkningens procentuella fördelning på samma grupper. För att sedan kunna konstatera, i vilken utsträckning de sålunda procentuellt givna inkomstgrupperna för närvarande äro representerade vid de läroanstalter, om vilka nu är fråga, är man givetvis hänvisad till att undersöka, i vilket förhållande antalet målsmän för den nuvarande lärjungekontingenten står till nämnda grupper samt gruppernas procentuella representation genom lärjungar. Även i detta avseende hava de sakkunniga ansett sig kunna utföra den erforderliga undersökningen efter linjer, vilka åtskilligt förenklats men vilka likväl syntts de sakkunniga vara för ändamålet upplysande och vägledande. Sålunda hava de sakkunniga funnit det för bedömande av målsmännens inkomstförhållanden vara tillräckligt att utgå från de upplysningar i detta hänseende, som kunna vinnas genom uppmärksammande av de vid de allmänna läroverken företagna nedsättningarna i och befrielserna från terminsavgifter på så sätt, att man uppdelat lärjungar, som åtnjuta sådana lättnader, i tre grupper med större, resp. mindre eller ingen nedsättning och ansett lärjungar, tillhörande dessa grupper, kunna inordnas under de ovannämnda tre inkomstgrupperna, så att de, som hava större nedsättning, anses motsvara den lägsta inkomsttagargruppen o. s. v. Och vidare hava de sakkunniga ansett sig kunna inskränka undersökningen i

denna fråga till att avse endast de allmänna läroverken. Att utsträcka undersökningen till de läroanstalter, som eljest bort ytterligare kunna komma i fråga, nämligen kommunala och enskilda, med de allmänna läroverken jämförliga läroanstalter, skulle enligt de sakkunnigas mening icke hava väsentligen ökat undersökningens allmänna värde, enär de grunder för nedsättning och befrielse, som där följas, dels äro starkt beroende av dessa läroanstalters icke-statliga karaktär och dels i åtskilliga avseenden avvika från dem, som tillämpas vid de allmänna läroverken. Vad särskilt beträffar de högre flickskolorna och de kommunala mellanskolorna, hava de sakkunniga trots sig kunna utgå ifrån att om dessa läroanstalter varit förstatligade, förhållandena i avseende på nedsättning i och befrielse från terminsavgifter vid dem i det stora hela ställt sig ungefär på samma sätt som i fråga om de allmänna läroverken.

Att procenttalet av nedsättningar och befrielser varit ganska konstant, framgår av följande tablå:

Nedsättningar i avgifter till läroverkens kassor höstterminerna 1920—1926.

Höstterminen år	P r o c e n t l ä r j u n g a r		
	med större befrielse	med mindre befrielse	utan nedsättning i avgifter
1920	15.3	12.7	72.0
1921	14.5	12.8	72.7
1922	15.5	13.0	71.5
1923	16.3	12.5	71.2
1924	16.1	12.4	71.5
1925	16.0	12.4	71.6
1926	15.8	11.8	72.4

Tablåen visar, att, som nämnts, fluktuationerna inom de olika nedsättningskategorierna varit synnerligen ringa. Erinras bör, att siffrorna avse endast nedsättningar i avgifter till läroverkens egna kassor, och att således nedsättningar i och befrielser från avgifter till statsverket icke medtagits. De förstnämnda lättnaderna äro nämligen utan tvivel i nu ifrågavarande hänseende mera vägledande än de sistnämnda.

I förstnämnda av byråchefen Göransson utarbetade promemoria hava nyss återgivna uppgifter rörande nedsättningar i terminsavgifterna höstterminen 1920 sammanställts med de tillgängliga uppgifterna för samma år rörande inkomstagarnas fördelning efter ålder och årsinkomst.

Sammanställningen har följande utseende:

Alternativ 1.

1. Årsinkomst	under 3 000 kr.	3 000 men ej 6 000 kr.	6 000 k . och däröver	samtliga
2. Antal inkomstagare i åldern 35—65 år . .	395 370	247 554	83 142	726 066
3. Procent av hela antalet inkomstagare . .	54.5	34.1	11.4	100
4. Antal lärjungar vid de allmänna läroverken, som åtnjöto större, resp. mindre eller ingen nedsättning i terminsavgifterna till lärover- kets kassor	4 253	3 546	20 021	27 820

5. Procent av hela antalet lärjungar	15.3	12.7	72.0	100
6. Å rad 4 upptagna lärjungar pro mille av å rad 2 upptagna inkomstagare	10.8	14.3	240.8	38.3

Alternativ 2.

7. Årsinkomst	under 4 000	4 000 men ej 7 000	7 000 och däröver	samtliga
8. Antal inkomstagare i åldern 35—65 år .	523 882	142 396	59 788	726 066
9. Procent av hela antalet inkomstagare . .	72.2	19.6	8.2	100
10. Å rad 4 upptagna lärjungar pro mille av å rad 8 upptagna inkomstagare	8.1	24.9	334.9	38.3

Som synes har denna sammanställning upptagit de båda förut nämnda alternativen i avseende på inkomstagarnas gruppering. Att märka är även, att då siffror för antalet lärjungar med och utan nedsättning i terminsavgifter till läroverkets kassor införts under de olika inkomstgrupperna, detta ej får fattas så, som om verkligen så många nedsättningar avsett målsmän med just angiven årsinkomst (ex. att de 4 253 lärjungar, som åtnjutit större nedsättning, i varje fall haft målsmän med en årsinkomst understigande 3 000 kronor). Ifrågasvarande siffrors placering under olika inkomstgrupper har, såsom redan omnämnts, skett endast på grund av den på uppskattnings vilande förutsättningen, att omfattningen av terminsavgifters erläggande står i ungefär direkt relation till inkomstgrupperingen. I brist på annan statistik torde man vara i viss mån berättigad att i dessa procentsiffror även se en vägledning för uppskattningen av hela antalet barn inom varje särskild inkomstgrupp.

Även om, såsom de sakkunniga påpekat, dessa siffror äro osäkra och således, särskilt med hänsyn till åtskilliga nationalekonomiska spörsmål, endast kunna läggas till grund för en ungefärlig beräkning av i vilken utsträckning ett behov av studieunderstöd föreligger, kan man dock, synes det de sakkunniga, med all säkerhet ur siffrorna utläsa, att den grupp av inkomstagare, som är den talrikast representerade i folkmängden, är allt för ogynnsamt representerad i fråga om barnens skolgång i de högre undervisningsanstalterna. De nuvarande förhållandena äro således icke tillfredsställande, och statens understödande verksamhet påfordras uppenbarligen i betydligt större utsträckning än den för närvarande har och detta även om, såsom tillbörligt är, det beaktas att en understödsverksamhet av denna art aldrig får drivas därhän, att näringarna genom densamma berövas för dem behöfliga begåvningar och således bliva lidande på ifrågasvarande åtgärder. Det är synnerligen angeläget, att detta sistnämnda förhållande beaktas vid bedömandet av frågan om den lämpliga omfattningen av nämnda verksamhet och att nödig varsamhet alltså iakttages härvid.

För att man skall kunna få en uppfattning om vad som nu kan och bör göras i förevarande hänseende, erfordras uppenbarligen kännedom om ungefärliga antalet lärjungar med en sådan begåvning, som är värd att tillvaratagas genom statliga åtgärder. Att i avseende härå erhålla tillräckligt vägledande uppgifter stöter för närvarande, av skäl som de sakkunniga förut anfört, på stora svårigheter. Men det har syns de sakkunniga nödvändigt att dock söka

få någon föreställning om till vilket antal man kan räkna med begåvningar av nyssberörda art, och de sakkunniga hava därför gjort en undersökning i förevarande syfte, avseende de nuvarande lärjungarna vid de allmänna läroverken och tekniska läroverken. Från rektorerna vid dessa läroanstalter hava de sakkunniga fått uppgift om vilka lärjungar vid anstalterna som höstterminen 1927 kunde anses så medellösa och samtidigt så begåvade, att de kunde tänkas värda att komma i fråga till ekonomisk hjälp under studietiden. De sakkunniga hava därefter underkastat de sålunda erhållna uppgifterna kontroll genom att jämföra dem med de uppgifter om vederbörandes betyg, som återfinnas i läroverkens betygskataloger, och hava på sådant sätt sökt bilda sig en föreställning om hur många lärjungar som för närvarande skulle kunna ifrågakomma till statligt understöd. En sovring av de inkomna uppgifterna ger vid handen, att antalet dylika lärjungar nu kan uppskattas till omkring 400. Vid jämförliga kommunala och enskilda läroanstalter samt hithörande praktiska skolor har, i betraktande av sammanlagda antalet lärjungar vid dessa, motsvarande antal beräknats till omkring 600. I allt torde man alltså kunna uppskatta lärjungar av den kategori, som här är i fråga, till omkring 1 000. Tager man nu i betraktande den förut berörda proportionen mellan hela befolkningen och lärjungar inom olika inkomstgrupper, och betänker man därjämte, att, med en tillämpning av denna även inom måttliga gränser, lärjungematerialet vid de läroanstalter, som nu äro i fråga, utan tvivel skulle haft ett mycket starkare inslag av fattiga och studiebegåvade lärjungar, finner man visserligen, att siffran 1 000 ligger väsentligen under den, som här skulle hava angivit det verkliga behovet. Men då det här för de sakkunniga gällt att taga hänsyn till det ekonomiskt överkomliga och de sakkunniga därför sökt göra ekonomiska beräkningar i fråga om olika understödformer, hava de sakkunniga kommit till det resultat, att staten av ekonomiska skäl för närvarande näppeligen kan lämna understöd ens åt nämnda antal utan skäligen icke kan förväntas gå längre än att understödja omkring 500 lärjungar. Av vad i det föregående anförts framgår, att denna siffra kan läggas till grund för beräkningar, utan att man därvid i någon mån riskerar att röra sig med för höga tal. Den innebär å andra sidan ett betydande framsteg i jämförelse med nuvarande förhållanden, allra helst man i detta hänseende ej bör lämna ur sikte, vad som uttalats av 1924 års skolsakkunniga, nämligen att den enskilde i regel ej bör helt och hållet befrias från omsorgen om sina barns skolutbildning utan bör efter förmåga bidra till deras underhåll under studietiden, särskilt under de tidigare åren.

2. Förutsättningar för erhållande av studieunderstöd.

Det spørsmål, som med hänsyn till organisationen av här ifrågavarande understödsverksamhet först bör besvaras, är: vilka böra understödjas? eller med andra ord: vilka förutsättningar böra krävas hos dem, som skola erhålla studieunderstöd?

Riksdagen har i den skrivelse, vari nu förevarande utredning begärts, utgått ifrån att ifrågavarande lärjungar skola vara »studiebegåvade», och det

synes även de sakkunniga självklart, att endast sådana lärjungar, som visa sig besitta en tydligt framträdande *begåvning*, böra ifrågakomma till understöd av här berörda slag. Men här mötes man av den svårighet, som ligger i begåvningsproblemets komplicerade natur och i dess i så många avseenden ännu icke klarlagda innebörd. Det gäller nämligen här ingenting mindre än att bilda sig en föreställning om individens hela personliga utrustning och de förutsättningar för olika livsuppgifter, som denna innesluter. Hit hör individens »begåvning» i detta ords vanliga bemärkelse: hans intellektuella gåvor, hans »intelligens», hans läggning åt »teoretiskt» eller »praktiskt» håll, eller, populärt uttryckt, huruvida han har »läshuvud» eller övervägande »praktisk fallenhet». Men det gäller icke mindre vissa etiska kvalifikationer, såsom viljekraft, företagsamhet, plikttrohet, uthållighet, ordningssinne, samhällighet, allt egenskaper, vilka för varje levnadsställning äro av den största betydelse men som tillika, allt efter förhandenvaron av större eller mindre intellektuella förutsättningar, lämna graduellt skiftande bidrag till den individuella lämpligheten för olika kall. I förutsättningarna för en sådan lämplighet ingå vidare individens rent fysiska kvalifikationer såsom ett i olika grad utfyllande inslag. Slutligen kan man icke bortse från den tribut till begåvningen, som kommer från den samhälls- och familjemiljö, i vilken individen växt eller växer upp och som särskilt tager sig uttryck uti ett nedärvt och därför kraftbesparande invänjande vid förhållandena i livet.

Av den komplikation, begåvningsproblemet sålunda företer, följer givetvis också svårigheten att bestämma en viss begåvning och dess inriktning. Härav följer åter nödvändigheten att på detta område gå fram med en ej ringa grad av varsamhet. Särskilt gäller detta, när man ställes inför problemet i dess utformning av s. k. studiebegåvning. På denna punkt torde våra högre skolor kunna förete ej så få lärorika exempel. Den frestelsen ligger nämligen allt för nära att vid bedömandet av denna form av begåvning låta sig bestämmas av vissa lätt påtagliga formella prestationer av intellektuell art utan att tillika söka konstatera, huruvida dessa prestationer äro utslag av en individuell utrustning, som i sig innesluter nyss antydda kvalifikationer på viljans och karaktärens område, vilka för livsföringen i varje levnadsställning äro av så utomordentligt stor betydelse. Och det är framför allt av vikt, att man ej giver begreppet »studiebegåvning» den helt visst hos oss traditionella innebörden, att »studiebegåvning» eller helt enkelt »begåvning» är liktydigt med begåvning för *teoretiska* studier. En omsvängning i avseende på denna åskådning torde väl under senare tid kunna konstateras, och det finnes ej heller, så vitt de sakkunniga kunna bedöma, någon anledning att antaga, det riksdagen avsett den hos oss traditionella, snävare uppfattningen i förevarande hänseende.

De sakkunniga kunna i detta sammanhang icke underlåta att tillfoga den erinran, att varje åtgärd i nu ifrågasatt riktning, som kan leda till en ensidig uppmuntran av den teoretiska studievägen, med nödvändighet kommer att bidra till en överbefolkning på denna, som ur nationalekonomisk synpunkt måste bliva ödesdiger. För att här åstadkomma en önskvärd motvikt är det av betydelse, att jämväl de praktiska begåvningarna i erforderlig grad

uppmärksammas och ekonomiskt uppmuntras. Endast om så sker, torde man kunna från de teoretiska banorna avleda de studiebegåvningar, vilka egentligen höra hemma på de praktiska, samt tillföra dessa senare banor begåvningar, som eljest skulle hava måst bliva utan en för dem lämpad högre utbildning. På grund härav komma de sakkunniga att föreslå understöd av nu ifrågavarande slag icke blott åt lärjungar vid allmänna läroverk och med dessa jämförliga läroanstalter utan även åt elever vid läroanstalter med praktisk läggning.

De sakkunniga hava redan i det föregående framhållit nödvändigheten av att vid begåvningsbedömandet taga hänsyn till förhandenvaron av vissa karaktärsegenskaper hos lärjungen. Här vilja de sakkunniga i sådant avseende einra om vikten att bland villkoren för att kunna komma i åtanke till studieunderstöd uttryckligen upptagas krav på flit och ordning samt stadga i vandeln. Redan nu fordras ju för åtnjutande av stipendier och premier vid olika slag av läroanstalter, att vederbörande visat mycket gott uppförande, och liknande krav ställas på dem, som erhålla statens räntefria studielån. Därtill torde man ytterligare böra kräva påtagliga bevis för att den ungdom, som här kan komma i fråga, ådagalagt ett visst mått av målmedvetenhet och allvar i studiarbetet — allt givetvis i den mån sådana egenskaper kunna med någon högre grad av säkerhet konstateras hos så unga människor.

Såsom förutsättning för att en lärjunge skall erhålla understöd bör givetvis vidare stadgas, att *behov* därav bevisligen förefinnes hos honom. Denna förutsättning är ju själva utgångspunkten för de åtgöranden, som ägt rum beträffande denna fråga. De sakkunniga vilja emellertid erinra om behovsbe greppets av de sakkunniga redan i det föregående framhållna relativitet, varav följer att graden av behovets förhandenvaro ingalunda alltid är proportionell till inkomstsiffrans storlek. Även på denna punkt knyta sig trådarna på mångfaldigt sätt och kräva för varje fall en ingående och omfattande undersökning. På hela det område, som nu är i fråga, gäller, att om den officiella hjälpverksamheten skall bliva av verklig betydelse, man måste gå fram med en ej ringa vidhjärtenhet och att det därför vilar större vikt vid att den slutliga prövningen lägges i lämpliga händer än att apparaten i förväg utrustas med snävt bindande detaljbestämmelser. De sakkunniga vilja i detta sammanhang erinra om hurusom i fråga om andra skolformer, där statsstipendier förekomma, de till understöd ifrågakommande lärjungarna plägat uppdelas i olika behovsgrader med därefter avpassade större eller mindre understödsbelopp, och det finnes enligt de sakkunnigas mening ingen anledning att beträffande nu ifrågavarande lärjungar frångå detta förfaringssätt.

Vad därefter beträffar det *åldersstadium* inom den högre skolan, som i främsta rummet bör komma i fråga, torde från andra håll hämtade erfarenheter giva vid handen, att icke några restriktiva bestämmelser i detta hänseende böra stadgas utan att åtminstone till en början fältet lämnas öppet för vinnande av erfarenhet. Utan tvivel kommer försiktigheten att bjuda, att understöd icke lämnas åt allt för unga lärjungar, en naturlig följd därav, att förhanden-

varon av vissa förutsättningar för understöds erhållande i regel först så småningom giva sig tillkänna. Det synes de sakkunniga därför också önskligt, att man beträffande de understödsformer, om vilka här är fråga, går fram i viss mån försöksvis. Så kan man i fråga om kontanta understöd börja med mindre belopp och i fråga om skolhem och internatskolor under en viss provotid, exempelvis ett läsår, bevilja endast nedsättning i avgiften för att därefter medgiva hel friplats, därest lärjungen motsvarar förväntningarna, eller ock i motsatt fall åläggga honom hel avgift i fortsättningen.

3. Vilka läroanstalters lärjungar böra ifrågakomma till studieunderstöd?

Det synes de sakkunniga uppenbart, att man bör i folkskolan liksom i andra förberedande skolor ägna fattiga och begåvade elever noggrann uppmärksamhet för eventuellt kommande understöd i den högre skolan. Man bör sålunda begagna samma tillvägagångssätt som gäller i fråga om statens studielån och därför tillse, att lämpliga lärjungar redan vid avslutandet av folkskolan och således innan de övergått till den högre skolan, tillförsäkras det understöd, som är erforderligt för att möjliggöra deras fortsatta studier vid högre läroanstalt. Dylika lärjungar böra emellertid icke, så länge de tillhöra folkskolan, uppbära något understöd. Denna uppfattning synes även överensstämma med formuleringen av det åt de sakkunniga lämnade uppdraget. Detta avser nämligen lärjungar vid *statens läroverk och med dessa jämförliga läroanstalter*.

Beträffande frågan, vilka slag av läroanstalter som böra räknas till nu nämnda kategori, så framgår av de synpunkter, som i det föregående utvecklats, att det icke vore lämpligt att i detta hänseende draga upp någon för snäv gräns. De sakkunniga hava också fattat riksdagens avsikt vara, att de ifrågasatta understöden skola utan åtskillnad avse våra under offentlig kontroll stående högre ungdomsskolor: de allmänna läroverken och med dem jämförliga kommunala och enskilda läroanstalter ävensom de tekniska läroverken och med dem jämförliga kommunala och enskilda anstalter för praktisk utbildning.

Vad slutligen angår den frågan, i vilken utsträckning även kvinnliga lärjungar böra komma i åtnjutande av understöd, finna de sakkunniga, särskilt med hänvisning därtill, att flickor genom den nya läroverksorganisationen erhållit tillträde till de allra flesta av de allmänna läroverken, att någon skillnad i nämnda avseende icke bör göras i fråga om manliga och kvinnliga lärjungar.

4. Olika former för studieunderstöd.

Sedan de sakkunniga nu sökt besvara frågan, vilka som böra komma i åtnjutande av studieunderstöd, hava de sakkunniga att övergå till att principiellt diskutera de olika former, som kunna ifrågasättas för en dylik understödsverksamhet.

De former, som härvid synas böra främst komma i fråga och vilka, såsom i det föregående omnämnts, redan förut från olika håll förordats, äro följande: *kontanta studiebidrag; studielån; skolhem och internatskolor*.

Dessa fyra olika former kunna med avseende på sin natur fördelas på två grupper. Till den ena gruppen höra de två förstnämnda formerna: kontanta studiebidrag och studielån, till den andra gruppen de båda senare formerna: skolhem och internatskolor. De båda förstnämnda understödsformerna avse allena de yttre, rent materiella behoven. De sistnämnda åter hava en dubbel syftning: även de lämna ekonomiskt understöd men kunna och böra tillika genom sin ordning få ett mera ideellt och uppfostrande ändamål. De båda formerna kunna sägas i det hela komplettera varandra och alltså vara ägnade att användas vid sidan av varandra.

De kontanta studiebidragen äga så till vida ett företräde, som de utgöra ett lätthanterligare och enklare sätt att lämna studiehjälp än den senare gruppens institutioner. De kunna därjämte i så måtto komma till en vidsträcktare användning, att lärjungar, vilka bo i läroverksstaden och således ej behöva anlita skolhem eller internatskola men dock äro i behov av understöd, kunna komma i åtnjutande av dem. De kontanta studiebidragen kunna vidare komma till användning i de väl understundom inträffande fallen, då en lärjunge har den begåvning och de karaktärsegenskaper, som motivera studiehjälp, men saknar vissa egenskaper, som erfordras för att han skall passa in i ett skolhems eller en internatskolas i viss mån känsliga miljö. Å andra sidan representera dessa sistnämnda institutioner, såsom redan antytts, även vissa värden av uppfostrande art och äga därigenom ett visst företräde framför de övriga.

Kontanta studiebidrag.

De kontanta studiebidragen eller studiestipendierna böra givetvis i första hand vara avsedda att för lärjungen bestrida — helt eller delvis — kostnaderna för inackordering och över huvud på olika sätt — genom anskaffande av kläder, läroböcker m. m. — bidraga till att möjliggöra för denne att uppehålla sig i läroverksstaden.

I fråga om sättet för utbetalning av dessa understöd — vare sig de hava det ena eller det andra särskilda syftet — bör detsamma givetvis lämpas efter förhandenvarande förhållanden och förefintliga behov. Understöden böra således kunna, i likhet med vad som är fallet med studielånen, utbetalas antingen direkt till lärjungen eller till hans studiemålsman, och vad utbetalningsterminerna beträffar, måste även dessa anpassas efter individuella förhållanden och således kunna bestämmas till varje termin, varje månad eller på annat lämpligt sätt. Från studielånen skilja de sig åter bland annat därigenom, att de ej äro förbundna med återbetalningsskyldighet.

Enligt de sakkunnigas mening kan, såsom erfarenheten redan visat i fråga om dövstumskolor, blindskolor och skolhem i Norrland, även den formen med fördel användas, att lärjungar i vanlig ordning, ehuru under förutsättning av viss, särskild tillsynsrätt för skolmyndigheterna, genom skolans försorg inackorderas i enskilda hem, men att avgiften helt eller delvis bestrides med av skolan disponerade understödsmedel.

De sakkunniga förbise visserligen icke den fara, som ligger däruti, att ett direkt kontant understöd kan under vissa omständigheter komma till annan användning än den därmed avsedda. Men denna fara torde kunna förebyggas där-

igenom, att bestämmelser utfärdas om en tillfredsställande kontroll genom studiemålsmän.

Till kontantunderstödsformer kunna även räknas räntefria studielån. Det är otvivelaktigt, att de statens studielån, som sedan några år tillbaka utdelas och om vilka i det föregående erinrats, i allmänhet varit till verklig nytta och hjälp, även om erfarenheten i åtskilliga fall visat, att svårigheter uppstått för låntagaren att fullgöra den stadgade återbetalningsskyldigheten.

Redan sistnämnda förhållande bör mana till en viss försiktighet i fråga om en utvidgning av denna understödsform, och därtill kommer den rent principiella frågan, i vad mån lånevägen bör anlitas, när det gäller så unga personer, vilka knappast kunna hava en fullt klar föreställning om det framtida ansvar, en låntagare ikläder sig, och om de svårigheter, som det slutliga betalandet kan medföra. De sakkunniga anse för sin del, att lånevägen i det längsta bör i fråga om detta stadium undvikas och att därför också i första hand andra understödsformer böra anlitas. Då emellertid fall kunna givas, då lånevägen måste tillgripas, anse sig de sakkunniga böra tillstyrka, att anslaget till statens räntefria studielån något höjes i syfte att bereda tillfälle till att något oftare än hittills varit fallet utdela lån till sådana lärjungar vid nu ifrågavarande läroanstalter, vilka på grund av mognad, målmedvetenhet och andra egenskaper kunna anses äga förutsättningar att därav draga verklig nytta.

Studielån.

De sakkunniga övergå därefter till att yttra sig angående den andra huvudgruppen av de ifrågasatta understödsformerna: skolhem och internatskolor.

Nämnda två former förete, såsom torde framgå av vad om den ovan (sid. 17) anförts, sinsemellan mera en grad- än en artskillnad. Både skolhemmen och internatskolorna lämna lärjungarna bostad, kost och tillsyn, men internatskolorna sörja dessutom för undervisning och uppfostran, allt under samma ledning.

*Skolhem
och internat-
skolor.*

Beträffande de fördelar och nackdelar, som skolhem eller internatskolor kunna anses medföra, hänvisa de sakkunniga till de särskilda uttalanden angående var och en av dessa understödsformer, som här följa.

För upprättande av *skolhem*, d. v. s. hem, där ett antal lärjungar får kostnadsfritt bo och intaga sina måltider samt i övrigt åtnjuta ett hems förmåner i form av sammanlevnad under en god och uppfostrande ledning, synas i det hela sett goda skäl föreligga. Visserligen har allt inackorderingsväsen sina svagheter. Ett inackorderingshem kan ju aldrig fullt ersätta ett verkligt hem. Men genom ansvarig och god ledning, befriad från hänsynen till egen vinst, och kloka anordningar i övrigt kunna olägenheterna minskas och fördelarna, i jämförelse med annan inackordering, i motsvarande grad ökas. En viss förebild för sådana inrättningar har man i de i våra universitetsstäder förefintliga studenthemmen och vid vissa enskilda skolor upprättade elevhemmen samt skolhemmen och arbetsstugorna i det nordligaste Sverige för folkskolbarn. Erfarenheterna från samtliga dessa inrättningar torde kunna sägas vara i stort sett goda.

I fråga om den omfattning, som bör givas åt varje skolhem, hava de sakkunniga för sitt bedömande närmast varit hänvisade till de erfarenheter, som i sådant hänseende redan vunnits vid dylika hem i vårt land. Härav hava de sakkunniga letts till den uppfattningen, att det med hänsyn till önskvärdheten av att skapa gynnsamma förutsättningar för skolhemsidéns förverkligande vore önskligt, att antalet kunde begränsas till 30 lärjungar och i varje fall ej gärna överstege 40.

Även om planen på inrättande av skolhem motiverats av önskan att kunna effektivt bistå fattiga lärjungar, böra dessa institutioner dock icke vara uteslutande förbehållna dylika lärjungar. Lämpligt synes vara att plats där lämnas även åt betalande elever, såväl helt betalande som med reducerad avgift. Härigenom skulle vinnas den fördelen, att hemmens karaktär av institutioner för obemedlade mindre starkt framträdde och därför icke heller så lätt gäve hemmen i allmänhetens ögon en för eleverna besvärande prägel av »fattiganstalter». Exempelvis kan man tänka sig, att om skolhemmet giver plats åt 30 elever, 20 bland dem utgöras av frielever, medan halv avgift erlägges av 5 lärjungar och hel avgift likaledes av 5.

I ett och samma skolhem böra antingen endast manliga eller endast kvinnliga lärjungar vara inackorderade.

Såsom redan förut är antytt, utgöra *internatskolorna* en kombination av skolhem och skola, där alla eller flertalet lärjungar få åtnjuta såväl undervisning som kost och bostad, det hela under en och samma ledning och under uppsikt av rektor, lärare och särskilt anställda husmödrar.

Såsom av den ovan (sid. 17) lämnade redogörelsen framgår, har i fråga om här avsedda läroanstalter internatskolformen i vårt land kommit till jämförelsevis ringa användning i vår tid — att djäknehem och klosterskolor av hel- eller halvinternats karaktär förekommit under medeltiden och s. k. flickpensioner ganska sent, är ej obekant. Anledningarna till denna skolforms relativa sällsynthet torde vara av olika slag. Först lär det kunna sägas, att familjeförhållandena hos oss i allmänhet varit sådana, att de ej medfört någon önskan eller något behov av att, om ej lokala förhållanden nödgat därtill, sända bort barnen från hemmet för erhållande av högre skolundervisning. Därtill kommer, att den bundenhet och det ganska stränga reglementerande av så många personliga förhållanden, som lätt följa med internatskolformen, göra, att denna form kunnat te sig mindre tilltalande för vårt folks kynne med dess krav på individuell frihet. Av den kännedom, de sakkunniga erhållit om internatskolorna i utlandet, hava de sakkunniga också trots sig förmärka fara för en viss instängdhet, som ej verkat tilltalande enligt svensk uppfattning, ävensom vissa andra drag, som icke synts de sakkunniga lämpliga att här inplantera, t. ex. lärjungarnas sammanförande å stora sovsalar samt till särskilda rum för gemensam läxöverläsning ävensom den i detalj kontrollerande övervakningen, som lätt nog kan få ett sken av misstro. De enskilda internatskolor, som finnas i vårt land, äro emellertid i åtskilliga avseenden ägnade att lämna värdefulla upplysningar om i vad mån internatskolformen låter anpassa sig efter svenska synpunkter. Den kännedom de sakkunniga inhämtat om dessa skolor

har visat att så kan i huvudsakliga avseenden ske och har därför också i allt väsentligt hävt de betänkligheter de sakkunniga eljest kunnat hysa.

Det är uppenbart, att den förnämsta fördelen med internatskolan just är, att skola och skolhem äro intimt förbundna med varandra. Härigenom kan tydligen uppfostringssynpunkten göra sig i högre grad gällande, om ock givetvis icke heller här inackorderingsväsendets svagheter kunna helt avlägsnas.

Internatskolornas fördelar ur uppfostringssynpunkt kunna i flera hänseenden vara avsevärda. Då det ligger i dessa skolors natur, att de i regel förläggas till landsbygden eller till någon mindre stad, medföra de den förmånen, att de bereda ungdomen en uppväxttid i närmare kontakt med naturen, att de lämna rikligare tillfälle till idrott och friluftsversamhet samt till ett mera praktiskt och ändamålsenligt ordnat handens arbete. Skolorna äro vidare ägnade att framkalla en god kamratanda samt att giva rika tillfällen att bringa skolverksamheten i närmare förbindelse med livet utanför skolan och hava därigenom goda förutsättningar att leda till en harmonisk utveckling hos de unga. Slutligen erbjuda dessa skolor rektor och lärare tillfälle att allsidigare lära känna lärjungarnas individuella andliga och kroppsliga utrustning, än som vid andra läroanstalter blir möjligt.

Men huru värdefulla de fördelar, som internatskolorna erbjuda, än må vara, måste det likväl tillses, att de icke få köpas med allt för stora ekonomiska uppoffringar från det allmännas sida. Och då de beräkningar, som av de sakkunniga uppgjorts i detta syfte (se bil. 5a, 8 och 9) visa, att ett enda *nyupprättat* internat skulle draga en utgift av 1 273 820 kronor i anläggning och 154 860 kronor i årlig driftkostnad, hava de sakkunniga, i huvudsaklig anslutning till skolkommissionen och 1924 års skolsakkunniga, ansett sig böra undersöka den ekonomiskt sett fördelaktigare utvägen att upprätta ett internat i samband med ett av de redan befintliga allmänna läroverken. Till frågan härom återkomma de sakkunniga i det följande, därvid de sakkunniga få tillfälle att framlägga en detaljerad utredning i detta hänseende. Likaledes komma de sakkunniga att senare uttala sig om en annan utväg för kostnadens nedbringande: statens understödjande av enskilda skolhem och internatskolor i syfte att vid dem bereda elevplatser åt fattiga, studiebegåvade lärjungar.

Av samma skäl som ovan anförts i fråga om skolhem hava de sakkunniga utgått ifrån att även vid internatskolorna skulle mottagas elever, som erlade full eller i viss utsträckning reducerad avgift, och samma inbördes proportion mellan de olika lärjungekategorierna synes lämplig som beträffande skolhemmen. Därjämte böra som dagelever vid skolan kunna mottagas barn från läroverksorten och sådana barn från omnejden, som kunna dagligen färdas till och från skolan. Antalet lärjungar i varje klassavdelning torde böra bestämmas på samma sätt som i fråga om andra allmänna läroverk.

Slutligen hava de sakkunniga att yttra sig om den pedagogiska organisation, enligt vilken en av staten upprättad internatskola bör anordnas. Skolkommissionen hade som nämnts i sådant syfte föreslagit ett gymnasium, där lärjungarna efter avlagd realexamen kunde fortsätta studierna, under det att 1924 års skolsakkunniga förordat ett sexårigt lyceum.

I valet mellan dessa båda skolformer synas de sakkunniga övervägande skäl tala för lyceet. Den större studiebegåvning, som förutsättes hos internatskolans lärjungar, står nämligen synnerligen väl tillsammans med de anspråk man i detta avseende velat ställa på lärjungarna i lyceet. Det bör påpekas, att därest erfarenheten sedermera visar lyceet vara den lämpligaste organisationsformen, därav blir en följd, att om internatskolor för flickor befinnas böra inrättas, lyceerna vid dessa skolor givetvis då böra öppnas även för kvinnliga lärjungar. Slutligen anse de sakkunniga, i olikhet med skolkommissionen och på grunder, som ovan utvecklats, att understöden icke böra begränsas till gymnasialstadiet utan jämväl kunna tilldelas lärjungar å ett lägre stadium.

*Andra
understöds-
former.*

I samband med frågan om understöd åt fattiga, studiebegåvade lärjungar hava ytterligare två utvägar diskuterats, som de sakkunniga vilja i korthet omnämna.

Den ena avser terminsavgifterna, vilkas fullständiga borttagande för medelösa lärjungar påyrkats. Då emellertid detta ändamål praktiskt taget redan vunnits genom bestämmelserna i den nya läroverksstadgan av den 24 september 1928, behöver ifrågavarande förslag icke föranleda några vidare åtgärder.

Den andra utvägen, vilken föreslagits av skolkommissionen, innebär, att premie- och fattigkassan vid de allmänna läroverken skulle ombildas till en ren understödskassa. Härigenom skulle understödsmedel vinnas på bekostnad av den nu brukliga premieutdelningen, vilken samtidigt måste bortfalla.

Genom en sådan åtgärd skulle visserligen en ekonomisk vinst göras — den sammanlagda summan av premier, som läsåret 1927—1928 utdelades vid de allmänna läroverken, uppgick till 54 760 kronor 79 öre — men å andra sidan skulle skolorna gå förlustiga den tävlingsglädje, som särskilt för de yngre lärjungarna ligger i möjligheten att förvärva ett, om ock anspråklöst, premium såsom minne av skolgången. De sakkunniga kunna därför icke tillstyrka denna ombildning.

*Ifrågasatta
bidrag av
kommunerna.*

De anordningar de sakkunniga i det föregående avhandlat förutsätta jämförelsevis betydande bidrag från staten för att understödja fattiga, studiebegåvade lärjungar. Vid sådant förhållande ligger den frågan nära, huruvida icke även de kommuner, som på ett eller annat sätt kunna anses hava någon mera direkt fördel av denna statens understödsverksamhet, borde lämna något bidrag för ifrågavarande ändamål. Särskilt när det gäller uppförande av skolhemsbyggnader, synes det kunna ifrågasättas, att de städer, till vilka skolhem komma att förläggas, utan särskild kostnad för staten tillhandahålla erforderliga tomter för sådana byggnader. Då emellertid skolhemmen äro avsedda för lärjungar från hela landet, torde det icke vara lämpligt att uppställa detta som *villkor* för ett skolhems förläggande till viss stad. Man synes likväl i allmänhet kunna räkna med att vederbörande kommun anser det vara förenat med sådana fördelar att få ett skolhem dit förlagt, att kommunen är villig att lämna icke endast fri tomt utan även bidrag i annan form, t. ex. planering av tomten, bekostande av vissa yttre ledningar eller dylikt. Det som här är sagt

om skolhem, kan i stort sett äga sin tillämpning även i fråga om kommunbidrag till internatskola.

Vad nu särskilt beträffar den av de sakkunniga i det följande ifrågasatta anordningen av ett flertal skolhem i samband med läroverket i Strängnäs, torde det böra bliva föremål för närmare underhandlingar mellan representanter för staten och för kommunen, i vad mån Strängnäs stad bör ikläda sig förpliktelser av ekonomisk innebörd i nu berörda avseende.

Kommunala bidrag för här ifrågavarande ändamål synas emellertid böra ifrågasättas även i annan form. De sakkunniga hava i de i det föregående framställda förslagen till statlig understödsverksamhet ansett sig böra räkna såväl med att en del lärjungar i skolhemmen och internatskolorna bliva s. k. halvbetalande elever som med att en del stipendiater får stipendium till sådana belopp, som endast delvis kunna täcka deras utgifter för uppehälle m. m. under studietiden. Givetvis bör man härvid i första hand utgå ifrån att vederbörande föräldrar eller anhöriga i mån av förmåga lämna erforderligt bidrag till studiekostnaderna. Det torde emellertid komma att finnas många fall, då detta ej kan ske i någon nämnvärd utsträckning. Det torde då ligga nära till hands, att lärjungens hemkommun lämnar sådant bidrag. Detta skulle ej innebära någon nyhet, ty, som de sakkunniga i det föregående omförmält, förekomma redan nu liknande kommunala understöd åt fattiga, studiebegåvade lärjungar. Kommunalt bidrag torde särskilt böra komma i fråga under en lärjunges första år vid en läroanstalt å främmande ort, såväl med hänsyn till att lärjungen under dessa år åtminstone i regel icke kan påräkna helt understöd från staten som till att man inom hemkommunen bäst kan bedöma lärjungens förutsättningar för den utbildning, han ämnar förskaffa sig. Ej heller här synes man böra uppställa som villkor för statsunderstöd åt viss lärjunge att hemkommunen lämnar sådant. Dock torde det befinnas lämpligt, att i vissa fall den utdelande myndigheten vid prövning av ansökningar om understöd i en eller annan form tager hänsyn till om sökandens hemkommun utfäst sig att lämna bidrag till hans studiekostnader.

Såsom av det nu anförda framgår, utgå de sakkunniga ifrån att kommunernas bidrag skulle huvudsakligen ifrågasättas på frivillighetens väg samt i övrigt från fall till fall göras till föremål för prövning.

5. Studieunderstödens administration.

För en statlig understödsverksamhet av nu ifrågasatt art erfordras tydligen bestämmelser i fråga om understödets utdelning och därmed sammanhängande förhållanden. De sakkunniga hava därför uppgjort ett förslag till reglemente för utdelning av statens studieunderstöd (se bil. 1) och därvid i väsentliga avseenden följt det reglemente, som för närvarande gäller för utdelning av statens räntefria studielån (Svensk författningssamling 511/1919).

Sistnämnda understödsform har tydligen så många beröringspunkter med de

former, som nu ifrågasättas, att samma administrativt organisatoriska förfaringssätt kan i väsentlig utsträckning anses tillämpligt.

De sakkunniga, som alltså få hänvisa till nämnda förslag, vilja här allenast påpeka vissa punkter, i vilka förslaget skiljer sig från studielånereglementet eller som torde erfordra särskild uppmärksamhet.

Som bekant sker utdelningen av statens räntefria studielån så, att en av Kungl. Maj:t för varje år tillsatt nämnd i sådant hänseende avgiver förslag till Kungl. Maj:t, som sedermera fattar beslut i frågan. Även för utdelningen av de studieunderstöd, om vilka nu är fråga, hava de sakkunniga tänkt sig tillsättandet av en nämnd, men de sakkunniga hava funnit övervägande skäl tala för att nämnden blir slutligt avgörande och ej blott rådgivande i fråga om utdelning av studieunderstöden. För en sådan uppfattning talar enligt de sakkunnigas mening i främsta rummet den mångfald till belopp och form växlande understöd, som enligt de sakkunnigas förslag skulle förekomma, samt därav föranlett behov att erhålla en så snabbt och smidigt verkande administration som möjligt. Enligt de sakkunnigas förslag skulle nämnden därjämte äga att pröva och avgöra andra i samband med understödsutdelningen stående frågor, t. ex. förlängning av studieunderstöd, en understödsforms utbytande mot en annan, uppskov med eller avbrott i understöds åtnjutande o. s. v. Med hänsyn till de uppgifter, som alltså skulle bliva nämnden anförtrödda, synes nämnden böra bliva mer permanent till sin natur än den studielånenämnd, varom nyss talats. Detta mål hava de sakkunniga velat vinna genom den föreslagna bestämmelsen, att nämnden skulle av Kungl. Maj:t tillsättas för fem år i sänder. Härigenom kan man också påräkna önskvärd kontinuitet i behandlingen av de frågor, som äro förknippade med studieunderstöden, deras utdelning och åtnjutande m. m.

De bestämmelser, vilka avse studieunderstöd, som utgå i form av friplats vid ett fristående eller med internatskola förbundet skolhem, sakna givetvis all motsvarighet i reglementet för studielån. I § 6 av sitt reglementsförslag hava de sakkunniga föreslagit, att av staten upprättat skolhem, vare sig fristående eller förbundet med internatskola, skall stå under ledning och inseeende av en lokalnämnd, i vilken jämväl ordsintresset skulle vara representerat. Nämnden skulle leda och övervaka hemmet men å sin sida hava att följa det särskilda reglemente, som skolöverstyrelsen skulle hava att fastställa för hemmet. Beträffande statsunderstödda enskilda skolhem och internatskolor böra de närmare bestämmelser, som i kontrollavseende erfordras, meddelas särskilt för varje anstalt.

B. Ekonomiska förhållanden.

1. Skolhem och internatskolor.

Då det gäller att taga ståndpunkt till frågan i vad mån och i vilken utsträckning de olika former av understöd till fattiga, begåvade studerande, som de sakkunniga i det föregående behandlat, böra komma till användning, måste givetvis kostnadsfrågan tillmätas en mycket avsevärd betydelse. Med avseende på understödsformerna skolhem och internatskolor föreligga, såsom redan ovan antytts, tvenne utvägar: antingen kan staten själv upprätta dylika anstalter eller också ekonomiskt stödja enskilda sådana i syfte att vid dem i viss utsträckning bereda elevplatser åt fattiga, studiebegåvade lärjungar.

Vad de av staten upprättade anstalterna angår, hava de sakkunniga ansett sig böra söka beräkna såväl engångskostnaderna som årskostnaderna både för skolhem och för internatskola.

Att lämna någon exakt beräkning av nämnda kostnader kan tydligen icke vara möjligt. Byggnadskostnaderna bliva i mycket hög grad beroende av läget på byggnadsmarknaden vid den tid, då byggnaderna skola uppföras, och de årliga kostnaderna bliva beroende av livsmedelsprisen i allmänhet samt växla för olika delar av landet. Det kan därför här icke bliva fråga om annat än ungefärliga genomsnittskostnader, vilka emellertid torde vara ägnade att giva en någorlunda tillförlitlig föreställning om de olika förslagen från ekonomisk synpunkt.

Statliga skolhem.

Kostnaderna för upprättande av här avhandlade skolhem bliva utom av nyss nämnda omständigheter i avsevärd grad beroende på det antal lärjungar, för vilka varje hem skall vara avsett, och på de anspråk man ställer på utrymme och inredning samt på anordningar i övrigt för de inackorderades välbefinnande och trevnad. Vid sina kostnadsberäkningar hava de sakkunniga närmast utgått från att skolhemmet skall rymma omkring 30 lärjungar samt att det skall inredas enkelt och praktiskt, men dock så att det icke gör ett torftigt intryck. Vidare böra de inackorderade helt naturligt erhålla en tillräcklig, sund och närande kost. Vid hemmet böra anställas funktionärer i sådan omfattning, att de där boende lärjungarna få behöflig tillsyn, ledning och uppfostran, samt så stor personal i övrigt, att ett gott och ordentligt hems hygieniska krav kunna fyllas, utan att lärjungarnas tid och krafter allt för mycket tagas i anspråk för till hemmets skötsel hörande arbeten.

Efter att hava inhämtat erfarenheter i nu berörda avseenden från internatskolor i Sverige och utlandet hava de sakkunniga kommit till den uppfattningen, att hemmet i sin helhet bör förestås av en bildad kvinna såsom husmoder.

*Allmänna
synpunkter.*

Denna bör vara i mors ställe för de i hemmet inackorderade lärjungarna och särskilt taga sig an de yngre. Hon bör hava tillsyn över lärjungarnas kläder samt svara för hemmets linneförråd och övriga inventarier. Vidare bör hon bestämma matordningen, göra större inköp av matvaror, hava tillsyn över matlagning och städning samt fördela arbetet mellan den vid hemmet anställda kvinnliga personalen.

Om man sålunda räknar med omkring 30 lärjungar i varje skolhem, bör skolhemmet också hava en manlig hemföreståndare — hufvader — och en biträdande hemföreståndare, vilka helst böra vara lärare vid den eller de skolor, där inackorderingarna åtnjuta undervisning. Dessa hemföreståndare skola hava till uppgift dels att utöva yttre uppsikt över lärjungarna, dels att på ett i viss mån kamratligt sätt leda dessas etiska och fysiska fostran. De sakkunniga anse, att nämnda lärare icke böra hava annan ersättning för detta uppdrag än fri bostad med värme och lyse ävensom kost till självkostnadspris under terminerna. I vissa fall synes man kunna nöja sig med en hemföreståndare, vilken då torde böra tillerkännas något arvode.

För utförande av matlagning och övriga hemsysslor böra anställas en kokerska och tre hembiträden. Det kan visserligen synas, som om det skulle bliva väl många kvinnliga funktionärer för ett 30-tal lärjungar, men då man betänker, att det gäller matlagning, diskning och städning m. m. för minst 37 personer, torde man ej kunna nöja sig med mindre. I den mån deras tid medgiver, böra hembiträdena även hjälpa till med tvätt och lagning.

Beträffande frågan om huru många lärjungar som skola bo i varje rum, vore det tydligen mest önskvärt, att åtminstone de äldre lärjungarna kunde få egna rum, om ock små. En sådan anordning skulle emellertid ställa sig allt för dyrbar och torde endast i undantagsfall förekomma vid internatskolor. Det vanligaste är, att två eller tre lärjungar bo i samma rum. Från en del håll har man gjort gällande, att det från vissa synpunkter kunde innebära en viss kontroll på lärjungarna, om de äro tre i samma rum, under det att man från andra håll uttalat farhågor för att i sådant fall två av lärjungarna skulle sluta sig till varandra och den tredje bli ställd utanför och lämnad åt sidan. De i Sverige befintliga internatskolorna synas dock i nu angivna avseende icke hava gjort några mindre goda erfarenheter. Båda anordningarna förutsätta lämplig och effektiv tillsyn samt lämpligt val av rumskamrater. Givetvis skulle kostnaderna kunna nedbringas något, om det för 30 lärjungar skulle anordnas tio större rum i stället för femton mindre, men å andra sidan är det uppenbart, att särskilt vad beträffar de äldre lärjungarnas enskilda studiearbete och allmänna trevnad sådant skulle bättre tillgodoses genom en anordning med två än med tre i varje rum. De sakkunniga hava därför vid sina kostnadsberäkningar stannat vid att skolhemmen inrättas så, att endast två lärjungar bo i samma rum. Detta hindrar emellertid icke, att man, där förhållandena så medgiva och påkalla, kan ordna med plats för tre yngre lärjungar i ett eller annat av de rum, som eljest äro avsedda för två äldre lärjungar.

Sedan de sakkunniga nu angivit, huru de tänkt sig den inre organisationen av ett skolhem, övergå de sakkunniga till en beräkning av kostnaderna för

upprättande av ett dylikt. Dessa kostnader gruppera sig naturligen på tre huvudpunkter, nämligen

- a) tomt jämte byggnadskostnader;
- b) anskaffande av erforderliga inventarier; samt
- c) årligt underhåll och driftkostnader.

Vad då först beträffar byggnadstomt, synes man, såsom tidigare framhållits, kunna sätta i fråga, att de städer, till vilka skolhemmen komma att förläggas, utan särskild kostnad för staten tillhandahålla erforderliga tomter. Då dessa skolhem ej behöva göra anspråk på några större gårdsutrymmen och ej heller erfordra något centralt läge, torde kostnaderna för ifrågavarande kommun kunna bliva tämligen obetydliga. Å andra sidan bör förläggningen av ett skolhem till en stad kunna medföra vissa fördelar av ekonomisk natur för staden i fråga. På grund av vad nu anförts hava de sakkunniga icke upptagit någon särskild kostnad för tomtplats.

Engångskostnader för byggnad.

För att få en ungefärlig uppgift om byggnadskostnaden för ett sådant skolhem, varom nu är fråga, hava de sakkunniga under hand vänt sig till byggnadsstyrelsen med anhållan om en utredning i frågan. I anledning härav har nämnda styrelse låtit uppgöra bland annat en planskiss för skolhemsbyggnad för 30 lärjungar. Kostnaden för en sådan byggnad med väggar av reveterad plank samt taktäckning av tegel har beräknats till 127 000 kronor för själva byggnaden. Härtill skulle förslagsvis komma ett belopp av 13 000 kronor för utvändiga ledningar, planering och stängsel. Vid den sålunda gjorda beräkningen (se bil. 5a och 5d) har man utgått från att hemmet skulle rymma 15 lärjungarum, 1 större matsal, 2 mindre sällskapsrum, 5 rum för funktionärer och personal samt kök med tillhörande utrymme m. m. i enlighet med en till bil. 5 hörande planskiss.

Möjligt torde emellertid vara, att man i stad, där skolhem skall inrättas, kan inköpa någon redan befintlig byggnad, som utan allt för stora kostnader kan inredas till skolhem. På frågans nuvarande stadium hava emellertid de sakkunniga icke ansett sig böra göra undersökningar i sådan riktning å andra orter än i Strängnäs. Beträffande ordnande av skolhem i denna stad skola de sakkunniga yttra sig i annat sammanhang.

Vid upprättande av skolhem av nu ifrågavarande slag måste man räkna med ej obetydliga kostnader för anskaffande av möbler och övriga inventarier.

Kostnader för inventarier.

Vad då först angår bostäderna, bör varje elevrum, avsett för två lärjungar, innehålla i huvudsak följande möbler: 2 liggsoffor eller dylikt (eventuellt en soffa och en järnsäng), 2 bord med lådor, 2 bokhyllor, 2 byråar, 3 stolar och 1 spegel samt dessutom en enkel matta, såvida golvet ej blir belagt med linoleummatta. Då det torde vara mest ändamålsenligt, att en garderob inredes för varje rum, upptages ej skåp för kläder. Såväl husmodern som de båda lärare, som skola hava bostad i skolhemmet, torde åtminstone i regel medföra egna möbler, varför man för deras rum icke lärer behöva räkna med full möbeluppsättning. De sakkunniga anse dock, att man för inköp av reservmöbler till dessa rum bör upptaga ett belopp av 800 kronor. De övriga personalrum-

men böra i huvudsak hava samma möbelutrustning som elevrummen. För möblering av de båda sällskapsrummen och matsalen hava de sakkunniga räknat med ett sammanlagt belopp av 1 800 kronor.

För beräkning av kostnaderna för sänginventarier, linnepersedlar, glas och porslin, skedar, gafflar, knivar, köksgeråd m. m. hänvisa de sakkunniga till bil. 6. Här må blott anföras, att beräkningarna gjorts efter samråd med ledningen för en nyligen upprättad internatskola och med på hithörande områden sakkunniga personer. Som av sistnämnda bilaga framgår, kan engångskostnaden för anskaffande av inventarier för ett skolhem för 30 lärjungar beräknas till ungefär 17 000 kronor.

Årligt underhåll och driftkostnader.

Årlig underhållskostnad och brandförsäkring av byggnaden torde böra beräknas till $1\frac{1}{2}$ % av byggnadskostnaden och bör alltså upptagas till omkring 2 000 kronor. För underhåll och förnyelse av utslitna inventarier upptagas 800 kronor, för bränsle och lyse 1 600 kronor.

Beträffande avlöningar hava de sakkunniga i det föregående uttalat som sin mening, att de båda lärare, som tjänstgöra som hemföreståndare och biträddade hemföreståndare, icke böra hava någon kontant avlöning som sådana. De böra endast åtnjuta fri bostad med värme och lyse samt under terminerna kost vid de inackorderade lärjungarnas bord till ett pris, som ungefär motsvarar medelkostnaden av inköpspriset för skolhemmets matvaror för person och dag.

Husmodern får en mycket maktpåliggande och krävande befattning och bör därför vara jämförelsevis väl avlönad. Med hänsyn såväl till att arbetet vid skolhemmet kommer att i huvudsak koncentreras till omkring nio månader av året som därtill, att hon bör åtnjuta fri bostad med värme och lyse ävensom fri kost under omkring 10 månader av året jämte fri tvätt, synes den årliga lönen kunna begränsas till 2 000 kronor. Husmodern bör tillsättas med ömsidig rätt till uppsägning och bör åtminstone ej till en början tillerkännas rätt till ålderstillägg eller pension.

För kokerskan hava de sakkunniga tänkt sig en årslön av 900 kronor och för de tre hembiträdena en var 50 kronor i månaden eller 600 kronor om året. Även dessa böra åtnjuta fritt vivre jämte fri tvätt samt dessutom matpengar under semester med vardera 50 kronor om året. Ehuru den kvinnliga personalens huvudsakliga arbete helt naturligt blir förlagt till terminerna, ligger det i sakens natur, att vissa arbeten såsom rengöring, tvätt, syltning, inläggning, lagning m. m. måste utföras även under ferierna.

Utom den nu nämnda personalen erfordras även tillfällig hjälp för tvätt och skurning under terminerna. Kostnaden härför kan beräknas till 300 kronor. Härvid utgå de sakkunniga från att skolhemmet håller sänglinne, handdukar o. dyl. åt alla i hemmet boende, men att lärarna och de i hemmet boende lärjungarna själva ombesörja tvätt av det för personligt bruk avsedda.

Skötsel av värmeledning och eventuell vedhuggning samt erforderlig snöskottning böra i tur och ordning ombesörjas av eleverna, men det oaktat synes ett mindre anslag, t. ex. 200 kronor, till gårdskarllägen behöfligt.

Vad utgifterna för själva *kosthållet* beträffar, är det givetvis, särskilt på

grund av livsmedelsprisernas växling på olika orter, förenat med stora svårigheter att med tillförlitlighet beräkna dessa. De sakkunniga hava härvid efter jämförelse mellan motsvarande kostnader vid en del inrättningar, som i berörda hänseende kunna jämföras med ett i stad beläget skolhem, kommit till ett medelpris av 1 krona 25 öre för person och dag. Med en sådan utgångspunkt skulle årskostnaden för inköp av matvaror uppgå till 12 800 kronor eller, med avdrag för vad de båda lärarna betala, till 12 125 kronor.

För varje skolhem bör dessutom räknas med utgifter för sjukvård (200 kronor), för administrationskostnader, däri inbegripet arvode åt sekreterare och räkenskapsförare (300 kronor) samt för telefon, tidningar, diverse och oförutsedda behov (675 kronor).

En sammanställning av de årliga kostnaderna för ett i stad beläget skolhem, avsett för 30 lärjungar, finnes i bil. 7 och utvisar en årskostnad av 23 100 kronor.

Delas sistnämnda summa med 30, blir årskostnaden för lärjunge 770 kronor. Räknar man dessutom med 5 % ränta och amortering å den sammanlagda engångskostnaden, 157 000 kronor för byggnad och inventarier, tillkommer 7 850 kronor om året, vadan hela årskostnaden för lärjunge kan beräknas till omkring 1 030 (770 + 261:67) kronor. Då en eller annan lärjunge med all sannolikhet kommer att stanna kvar i skolhemmet även under julferierna, kan man i stort sett räkna med 9 månaders inackordering för varje lärjunge och en kostnad av $\frac{1\ 030}{9}$ kronor eller omkring 114 kronor i månaden.

För jämförelse härmed kan nämnas, att enligt en av de sakkunniga gjord undersökning av inackorderingskostnaderna för skolungdom i de städer, där högre allmänna läroverk äro belägna, dessa kostnader äro mycket växlande men kunna i stort sett uppskattas till i det närmaste 100 kronor i månaden för delat rum (jfr bil. 4, där av vederbörande rektorer lämnade uppgifter om bland annat inackorderingspriser sammanförts). Ehuru uppgift saknas därom, torde man dock kunna utgå från att de lärjungar, som äro inackorderade i enskilda hem, i regel själva hålla sig med sänglinne och handdukar. Enligt de sakkunnigas mening kan den inackordering, som erhålles genom ett skolhem av här skisserad typ, anses fullt ut lika värdefull och i vissa avseenden mera förmånlig än de flesta av de vanliga skolungdomsinackorderingarna.

Som de sakkunniga i annat sammanhang anført, synes varje skolhem i regel kunna beräknas mottaga 20 frielever, 5 halvbetalande och 5 helbetalande elever. Om avgiften för helbetalande elev sättes till 100 kronor i månaden, skulle årsavgiften för sådan lärjunge uppgå till omkring 870 kronor, d. v. s. ligga ungefär mitt emellan de belopp, som här ovan beräknats i årskostnad för elev, beroende på om ränta och amortering å anläggningskostnaderna medräknas eller icke. Halvbetalande elev bör i så fall erlägga 50 kronor i månaden.

En sammanfattning av det nu anförda i fråga om årligt underhåll och driftkostnader för ett skolhem ger vid handen, att utgifterna kunna beräknas till 23 100 kronor samt inkomst av de betalande elevernas avgifter till 6 525 kronor (5×870 kronor + 5×435 kronor). För ett dylikt skolhem skulle

det alltså erfordras ett årligt statsanslag å 16 575 kronor eller i runt tal 16 600 kronor.

I det föregående hava de sakkunniga antytt, att man möjligen skulle kunna bereda plats för tre yngre lärjungar i några av de rum, som eljest äro avsedda för två. Genom en sådan anordning bör skolhemmet kunna mottaga ytterligare ett par elever utan att hemmets övriga lokaler skulle behöva utvidgas eller tjänstepersonalen utökas. Dock bör tydligtvis ett par extra sängar med utrustning anskaffas. Ökningen i hemmets driftkostnader för två extra elever kan beräknas till 3 kronor om dagen, d. v. s. till 90 kronor i månaden eller till i runt tal 800 kronor för läsår. På så sätt skulle också genomsnittskostnaden för elev och läsår kunna nedbringas från 1 030 kronor till 990 kronor.

Intagning av 32 elever vid läsårets början kan också motiveras därav, att på grund av oförutsedda omständigheter en eller annan elev kan lämna hemmet under pågående läsår och att det icke vore ekonomiskt att under återstoden av läsåret hava mindre än 30 elever.

*Skolhemmens
antal och
förläggning.*

Vid en beräkning av de kostnader elevplats i skolhem och internatskola skulle komma att betinga, hava de sakkunniga funnit sig böra föreslå, att av de omkring 500 lärjungar, som de sakkunniga på ovan anförda grunder ansett böra komma i åtnjutande av studieunderstöd i en eller annan form, omkring 100 lärjungar måtte understödjas såsom elever i skolhem och ett lika stort antal som elever i internatskola. Med de resultat, till vilka de sakkunniga här ovan kommit i fråga om ett skolhems omfattning, skulle för 100 understödda lärjungar erfordras 4 skolhem. Vad angår den närmare förläggningen av dessa, utgå de sakkunniga ifrån att olika delar av landet och olika skolformer böra på lämpligt sätt tillgodoses och hava ur denna synpunkt tänkt sig ett skolhem förlagt till envar av städerna Lund, Skara, Örebro och Härnösand, de två förstnämnda avsedda för lärjungar vid allmänt läroverk, i Lund för kvinnliga, i Skara för manliga, de två senare för manliga lärjungar såväl vid allmänt som vid tekniskt läroverk. På det förberedande stadium, varpå hela denna fråga för närvarande befinner sig, hava de sakkunniga emellertid ansett sig böra förutsätta, att förläggningsfrågans detaljer framdeles göras till föremål för närmare utredning.¹

Statliga internatskolor.

a. Internatskola vid för ändamålet nyupprättat läroverk.

*Allmänna
synpunkter.*

Då de sakkunniga nu övergå till att söka beräkna kostnaderna för en internatskola, vilken, såsom förut är nämnt, tänkes förlagd till landet eller till någon mindre stad, måste det först undersökas, vilken omfattning en sådan skola bör hava. De sakkunniga hava i annat sammanhang uttalat sig för att en internatskola bör organiseras som ett sexårigt lyceum. Lämpligen böra vid ett sådant både latinlinje och reallinje anordnas. Såväl från uppfostrings-synpunkt som med hänsyn till angelägenheten av att byggnadskostnaderna och de årliga utgifterna i möjligaste mån begränsas, bör man enligt de sakkunnigas mening räkna med enkla klassavdelningar. Lämpligt torde det dock

¹ Strängnäs avses för internatskola.

vara att vid val av tomt och vid utförande av ritningarna så planlägga det hela, att skolbyggnaden vid eventuellt framtida behov må kunna utvidgas med flera lärosalar, vare sig genom inredning av vindsvåning eller genom tillbyggnad, samt att tillräcklig plats må finnas för uppförande av flera lärar- och lärjungebostäder.

I överensstämmelse med det nu anförda bör internatskolan beräknas för omkring 150 lärjungar, d. v. s. i medeltal 25 lärjungar i varje krets. Hinder bör dock ej möta för att vid behov mottaga ända till 30 lärjungar i en krets. För att internatets skolhemsavdelning ej skall få allt för stor omfattning, bör antalet interner begränsas till högst 120. De övriga platserna i skolan böra stå öppna för ortens barn samt i mån av utrymme även för sådana lärjungar, som kunna bereda sig enskild inackordering. I ett och samma skolhem böra, såsom ovan framhållits, antingen endast manliga eller endast kvinnliga lärjungar vara inackorderade. Däremot bör hinder ej möta för att undervisningen anordnas gemensamt för manliga och kvinnliga lärjungar.

De byggnader, som erfordras för en internatskola av ovan angiven omfattning, äro följande:

- en läroverksbyggnad,
- en gymnastiklokal, som eventuellt kan inrymmas i läroverksbyggnaden,
- en rektorsbostad,
- lärarbostäder,
- vaktmästarbostad (kan eventuellt inrymmas i läroverksbyggnaden eller i gymnastikbyggnaden, om särskild sådan uppföres) samt
- lärjungebostäder.

Vid uppgörande av program för här omförmälda byggnader (se bil. 5 b) hava de sakkunniga i möjligaste mån försökt begränsa sig till vad som kan anses vara oundgängligen nödvändigt för en skola av här ifrågavarande typ. Sålunda hava lärorummen ansetts kunna göras något mindre än den normala typen, enär man här har att räkna med högst 30 lärjungar i en klassavdelning och i flertalet fall ett ännu mindre antal på grund av kretsarnas uppdelning på olika linjer. Samlingssalen beräknas rymma omkring 175 lärjungar och gymnastiksalen en avdelning på 60 å 70 deltagare. För övrigt äro i programmet upptagna fyra större och två mindre rum för undervisningen i de naturvetenskapliga ämnena och geografi, en teckningssal med tillhörande materielrum, ett biblioteksrum och ett lärum. Vidare finnas kollegierum och rektorsexpedition.

Om internatskolan skall förläggas till landet, kan man ej undgå avsevärda kostnader för uppförande av lärarbostäder. Som i ett annat sammanhang närmare skall utredas, måste man räkna med att lyceet behöver, utom rektor, 11 ämneslärare med full tjänstgöring samt dessutom lärare i övningsämnen. Även om det från viss synpunkt kan anses önskvärt, att det vid en dylik skola blir en något större omsättning på lärarna och att flera av dem äro jämförelsevis unga, måste det å andra sidan tillses, att det blir erforderlig kontinuitet inom lärarkåren. Man bör då också utgå från att åtminstone en del av lä-

*Byggnads-
kostnader.*

rarna äro gifta och att lämpliga bostäder stå till deras förfogande. Givetvis bör i främsta rummet en rektorsbostad finnas. Denna kan ej gärna omfatta mindre än sex rum jämte jungfrukammare och kök. I likhet med rektorerna vid andra allmänna läroverk bör rektor hava fri bostad. Enligt de sakkunnigas mening böra vidare uppföras bostäder för 5 gifta lärare, därav en bostad om 5 rum, två vardera om 4 rum samt två vardera om 3 rum, samtliga med tillhörande jungfrukammare och kök. Huruvida de ifrågasatta bostäderna skola byggas som fristående villor eller sammanföras i större byggnader torde böra bliva beroende av byggnadstomtens storlek och beskaffenhet samt av kostnaderna för de olika alternativen. För jämförelse må nämnas, att enligt gällande boställsordning för lärare vid högre folkskolor och kommunala mellanskolor tjänstebostad skall innehålla för rektor minst 5 rum och kök och för ordinarie ämneslärare minst 4 rum och kök.

De sakkunniga anse sig ej böra ifrågasätta, att lärarna skola åtnjuta fri bostad. De böra därför erlægga skälig hyra för de bostäder, som staten tillhandahåller.

För vaktmästare hava de sakkunniga i programmet upptagit två bostäder om 2 rum och kök med tanke på att det möjligen kan visa sig erforderligt att anställa två sådana befattningshavare. Eventuellt kan med inredningen av den ena av dessa bostäder anstå, till dess det visar sig behöfligt med två dylika bostäder.

Enligt en inom byggnadsstyrelsen på uppgjorda planskisser, som tillhöra bilagorna 5 a, b och c, grundad kostnadsberäkning skulle uppförandet av ovan angivna läroverksbyggnad draga en kostnad av omkring 508 000 kronor (se bil. 5 a). Kostnaderna för rektors-, lärar- och vaktmästarbostäder skulle belöpa sig till ungefär 181 000 kronor (se bil. 5 a).

Utom dessa byggnader erfordras vid en internatskola även lärjungebostäder. De sakkunniga hava i det föregående antytt, att en internatskola av det slag, varom här är fråga, lämpligen bör vara avsedd för omkring 120 interner. Vid uppförande av bostäder, matsalar m. m. för dessa kan man tillämpa olika principer. Antingen kan man anordna bostadsrum i en eller flera byggnader och en gemensam större matsal med tillhörande kök m. m. för samtliga interner, eller också kan man dela upp lärjungarna på tre eller fyra olika hem, som få var sin byggnad, i vilken finnes inrymd utom bostadsrum för lärjungarna, husmodern och husfadern även en för det särskilda hemmet avsedd matsal med tillhörande sällskapsrum. Den förstnämnda anordningen finnes tillämpad vid Fjellstedtska skolan i Uppsala (omkring 125 elever) samt vid en hel del engelska och amerikanska skolor. Den sistnämnda åter, med särskilda »hem» för ett mindre antal lärjungar, tillämpas vid Lundsbergs skola, vid Sigtunaskolan, vid Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk samt vid Stiftelsen Sunnerdahls hemskolor på landet å Säbyholm. Vid Sigtunaskolan finnes dock ett centralkök, varifrån maten distribueras till de olika hemmen.

I ett av de sakkunniga begärt yttrande angående internatskolformen framhåller rektorn vid Lundsbergs skola E. Gauffin olägenheten av det förstnämnda systemet med 100-tals pojkar tillsammans i mer eller mindre kasernartade

inrättningar, där den enskilde försvinner i mängden och där ytterst ringa möjlighet finnes att ägna honom personlig vård. Anordningen med stora mathallar, säger rektor Gauffin, i vilka 100 à 200 lärjungar samtidigt intaga sina måltider, reducera måltiderna från att vara en tillfällig rekreation och sällskaplig samvaro med något av verklig hemstämning över sig till en blott och bar utspisning. Han förordar i stället det vid Lundsberg tillämpade systemet. Där finnas 9 husmödrar och en sjuksköterska för 165 gossar eller i genomsnitt en husmoder för 17 gossar, en anordning, som gör att eleverna verkligen komma under kvinnligt inflytande såväl i rent praktiska som i inre personliga angelägenheter.

De sakkunniga ansluta sig obetingat till de av rektor Gauffin framförda synpunkterna. Av ekonomiska skäl anse sig dock de sakkunniga böra förorda, att vid den internatskola, varom det här kan bliva fråga, endast tre skolhem, vardera rymmande 40 lärjungar, anordnas. Det synes nämligen de sakkunniga, som om olägenheterna av så många som 40 lärjungar i ett och samma hem på landsbygden, där internatskolans lärare och lärjungar äro i ständig kontakt med varandra, skulle vara mindre än i ett skolhem i en stad.

En skolhemsbyggnad för 40 lärjungar bör i stort sett planeras på samma sätt som en för 30 lärjungar. Givetvis böra matsal och sällskapsrum hava något större dimensioner i den förra. Det torde vara mest praktiskt att anordna en gemensam tvättstuga för alla tre skolhemmen. För en skolhemsbyggnad av nu ifrågavarande typ har byggnadsstyrelsen uppgjort en till bil. 5 hörande planskiss och därvid räknat med en byggnadskostnad av omkring 130 000 kronor (se bil. 5 a).

Till förenämnda byggnadskostnader komma utgifter för vattenanskaffning, dränering och utvändiga ledningar samt för planering och stängsel, vilka utgifter beräknats till 61 000 kronor.

Kostnaderna för byggnader m. m. kunna alltså beräknas till 508 000 kronor + 181 000 kronor + $3 \times 130\,000$ kronor + 61 000 kronor eller till sammanlagt 1 140 000 kronor.

Vid beräkningen av kostnaderna för möbelutrustning, inventarier, undervisningsmateriel och böcker m. m. för en internatskola i form av ett lyceum med både latin- och reallinje och med enkla klassavdelningar hava de sakkunniga tagit kännedom om den utredning, som låg till grund för 1926 års riksdags beslut om anslag för motsvarande behov till folkskoleseminariet i Linköping. Helt naturligt har man vid en sådan beräkning endast kunnat komma till en ungefärlig slutsumma, bl. a. med hänsyn därtill, att det ej varit möjligt att i frågans nuvarande läge avgöra, i vilken utsträckning vissa inredningsarbeten lämpligen kunna utföras i samband med själva byggnadens uppförande.

Den av de sakkunniga beräknade engångskostnaden för här ifrågavarande ändamål slutar på 72 820 kronor. I fråga om kostnadsberäkningens detaljer hänvisa de sakkunniga till bil. 8. Det må dock erinras därom, att man vid förslaget uppgörande helt naturligt utgått från att internatskolan, sedan den kommit i gång, får till sitt förfogande ett årligt anslag för nyanskaffning av undervisningsmateriel och böcker samt för bindning av böcker.

Engångskostnader för läroverkets möbelutrustning, undervisningsmateriel, böcker m. m.

I det föregående hava de sakkunniga beräknat kostnaden för anskaffande av möbler och inventarier i ett skolhem för 30 lärjungar till 17 000 kronor. Då de till ett internat hörande lärjungebostäderna böra i det hela hava likartad möbel- och inventarieutrustning som ett skolhem i stad, torde man kunna räkna med att sådan utrustning för en internatskolbyggnad, avsedd för 40 lärjungar, kostar ungefär 20 % mera än för en skolhemsbyggnad för 30 lärjungar. Räkna man med kostnaden per lärjunge, skulle ökningen bliva $33\frac{1}{3}$ %, men givetvis uppkomma en del besparingar för utrustningen av det större skolhemmet, då kostnaden för möbler till sällskapsrum och personalrum samt för köksinventarier m. m. bliva nästan lika i båda fallen. Som nyss är nämnt, har kostnaden för 30 lärjungar beräknats till 17 000 kronor. För ett hem för 40 lärjungar blir alltså kostnaden 20 400 kronor och för tre sådana hem tillsammans i runt tal 61 000 kronor.

Årligt underhåll och driftkostnader:

a) för skolan och lärarbostäderna.

De sakkunniga hava i det föregående uppskattat byggnadskostnaderna för läroverksbyggnad samt för rektors-, lärar- och vaktmästarbostäder till omkring 690 000 kronor. De årliga utgifterna för underhåll och brandförsäkringar kunna i genomsnitt beräknas till 9 000 kronor samt kostnaden för vaktmästare, renhållning, bränsle och lyse till 10 000 kronor. Härvid har räknats med att rektor och vaktmästare kostnadsfritt erhålla värme och lyse. Rektorer vid de vanliga allmänna läroverken åtnjuta ej sådan förmån, men då rektor vid en internatskola får en mångfald göromål, vilka ej tillkomma övriga rektorer, anse de sakkunniga, att honom bör tillerkännas skälig ersättning därför och att sådan ersättning lämpligen kan utgå i form av värme och lyse.

För skoldriften erfordras vidare årligt anslag till inrednings- och undervisningsmateriel, bibliotek, trycknings- och expeditjonskostnader m. m. Efter jämförelse med vad de allmänna läroverken i övrigt förfoga över för sådana ändamål, anse de sakkunniga ett anslag å 4 000 kronor vara erforderligt.

b) för undervisningen.

De sakkunniga övergå nu till beräkning av utgifterna för undervisningen vid en internatskola av lyceityp.

Enligt de för ett lyceum fastställda undervisningsplanerna uppgår sammanlagda antalet lärotimmar å latinlinjen till 222 och å reallinjen till 205. Då man bör räkna med gemensam undervisning inom de kretsar och i de ämnen, inom vilka lärokurserna i huvudsak överensstämja, och då det ej är sannolikt, att undervisning varje år behöver förekomma i alla ämnen inom de båda högsta kretsarna, hava de sakkunniga beräknat antalet veckotimmar i läroämnena till 280. Denna undervisning torde lämpligen kunna bestridas på följande sätt:

1 rektor	12 timmar
4 lektorer à 21 timmar	84 »
1 adjunkt à 21 »	21 »
3 adjunkter à 26 »	78 »
3 extralärare à 26 »	78 »
Tinlärartimmar	7 »

Summa 280 timmar

För undervisningen i teckning och välskrivning kan beräknas 15 timmar, för musik 8 timmar samt för gymnastik med lek och idrott 14 timmar. Med hänsyn till bestämmelserna i gällande löneförfattning, som föreskriva en undervisningsskyldighet av 15 timmar i veckan för en teckningslärare vid högre allmänna läroverk, synes läraren i teckning böra erhålla ordinarie anställning. Däremot bör undervisningen i de övriga övningsämnena bestridas av timplärare.

Den årliga kostnaden för en så anordnad undervisning kan beräknas till 72 210 kronor (se bil. 9). Härvid äro dock tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg åt lärarna ej medräknade.

Vad slutligen angår de årliga utgifterna för skolhemmen, må först erinras om att de sakkunniga utgått ifrån att de 120 internerna skola fördelas på tre skolhem med 40 lärjungar i varje. För beräkning av omkostnaderna för ett dylikt skolhem kan man i det hela gå till väga på samma sätt som då det gäller ett skolhem i stad. De sakkunniga anse sig härvid endast behöva hänvisa till den utgiftsstat för internatskola, som finnes bifogad som bil. 9. Enligt denna kan årskostnaden för varje skolhem med 40 lärjungar beräknas till 29 100 kronor och för tre sådana hem till 87 300 kronor. Delas sistnämnda summa med 120, blir årskostnaden för varje lärjunge 727 kronor 50 öre. Motsvarande kostnad i skolhem i stad med 30 lärjungar har i det föregående beräknats till 770 kronor. Om man här, liksom i fråga om skolhemmen i stad, räknar med att 5 lärjungar i varje hem betala en inackorderingsavgift å 100 kronor i månaden och att 5 lärjungar betala 50 kronor i månaden samt att de övriga 30 i varje hem eller tillsammans 90 lärjungar äro frielever, skulle det årliga statsbidraget till alla tre skolhemmen komma att uppgå till 68 000 kronor.

c) för skolhemmen.

Då såsom förut är nämnt och som av sammanfattningen till bil. 9 framgår, utgifterna för läraravlöningar m. m. beräknats till 72 210 kronor och för skoldriften i övrigt till 14 650 kronor samt för skolhemmen till 68 000 kronor, skulle det alltså erfordras ett årligt statsbidrag å sammanlagt 154 860 kronor. Läger man härtill 5 % ränta å byggnadskostnaderna och å engångskostnaderna för möbler, materiel och övriga inventarier, vilka kostnader i det föregående beräknats till sammanlagt omkring 1 274 000 kronor, skulle den årliga kostnaden för statsverket kunna beräknas uppgå till 218 560 (154 860 + 63 700) kronor. Härvid är dock att märka, att tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg åt lärarna ej äro medräknade.

d) sammanfattning.

Det torde vara av ett visst intresse att få en jämförelse mellan kostnaderna för en internatskola av den typ, som här skisserats, och några internatskolor i Sverige. Om man å ena sidan räknar med samtliga kostnader, även ränta å engångsutgifterna samt tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg åt lärarna, uppskattade till i runt tal 35 000 kronor om året, och å andra sidan ej medräknar vare sig terminsavgifter eller inackorderingsavgifter, blir den årliga kostnaden för undervisningen 159 600 kronor och för skolhemmen 109 850 kronor. Fördelas den förra på 150 lärjungar och den senare på 120 internor, får man som ungefärlig kostnad för lärjunge och år för undervisningen 1 065 kronor och för inackorderingen 915 kronor.

Vid Sigtunaskolan, som ej åtnjuter statsbidrag, växla lärjungeavgifterna i realskolan mellan 1 900 kronor och 2 100 kronor samt i gymnasiet mellan 2 200 kronor och 2 500 kronor. Nämnade skolas lärare åtnjuta helt naturligt icke samma löneförmåner som lärarna vid statsläroverken och hava i stort sett ej heller samma formella kompetens.

Vid Lundsbergs skola voro läsåret 1927—1928 elevavgifterna inom realskolan 2 300 kronor samt inom gymnasiet 3 000 kronor. Av dessa avgifter beräknas något mindre än 50 % komma på undervisningen och återstoden på inackorderingen. Härvid är emellertid att märka, att skolan åtnjuter statsanslag till ett belopp, som kan anses motsvara ungefär 300 kronor för elev, vadan den årliga kostnaden för varje elev rättvisligen bör uppskattas till mellan 2 600 kronor och 3 300 kronor.

Med Fjellstedtska skolan i Uppsala är det svårare att göra direkt jämförelse. Där åtnjuta eleverna fri undervisning samt fri bostad med värme och städning. För bestridande av kosthållet åter betalade de läsåret 1927—1928 (35 veckor) i genomsnitt omkring 382 kronor för elev. Av den till skolöverstyrelsen insända vinst- och förlusträkningen för räkenskapsåret 1 juli 1927—30 juni 1928 framgår, att skolans inkomster sagda år uppgingo till 223 864 kronor, därav i statsbidrag 42 121 kronor, räntor och inkomster av fastigheter 79 232 kronor samt gåvor 42 803 kronor. Utgifterna för undervisning och elevernas vivre uppgingo enligt samma räkning till omkring 175 000 kronor, d. v. s. ungefär 1 375 kronor för elev och år. Härvid är emellertid att märka, att läsåret vid Fjellstedtska skolan beräknas omfatta blott 35 veckor, under det att de sakkunniga för internatskolan räknat med 38 veckor, samt att förstnämnda skolas lärare åtnjuta löneförmåner, som rätt avsevärt understiga de för statsläroverkens lärare gällande lönerna. Så t. ex. uppgingo utgifterna för lärarnas avlöning vid Fjellstedtska skolan läsåret 1927—1928 till 73 205 kronor, under det motsvarande utgifter för en internatskola kunna beräknas uppgå till omkring 100 000 kronor.

b. Internatskola vid redan förefintligt läroverk.

Ifrågasatt för-
läggning till
Strängnäs.

I det föregående har anförts, att de sakkunniga näppeligen ansågo sig kunna, med hänsyn till de därmed förenade betydande kostnaderna, föreslå omedelbart upprättande av något internatläroverk men däremot ansett sig böra undersöka möjligheten av upprättande av ett internat i samband med ett av de redan befintliga allmänna läroverken. Skolkommissionen har, såsom ovan framhållits, i sitt betänkande del V förordat, att i Strängnäs skulle upprättas ett internatgymnasium, medan 1924 års skolsakkunniga närmast tänkt sig, att ett internatlyceum skulle inrättas därstädes.

Enligt vad skolkommissionen anför, har den anordning, som kommissionen sålunda föreslagit i fråga om Strängnäs, framförts i en skrivelse, som på uppdrag av stadsfullmäktige i nämnda stad till kommissionen ingivits av domprosten O. Norberg m. fl. Då alltså planen på inrättandet av ett internatläroverk i Strängnäs kan sägas hava uppstått hos stadens egen representation och således torde kunna anses motsvara en inom staden rådande mening samt enär

även de sakkunniga för sin del funnit nämnda stad i många hänseenden fylla de fordringar, som böra ställas på en ort, dit ett internat skall förläggas, hava de sakkunniga ansett sig böra ägna denna fråga särskild uppmärksamhet. Härvid hava de sakkunniga haft biträde av rektorn vid högre allmänna läroverket i Strängnäs A. Falk, vilken för ändamålet varit tillkallad av chefen för ekle-siastikdepartementet. Den utredning, som de sakkunniga i det följande fram-lägga, grundar sig i väsentliga delar på den undersökning, som rektor Falk i anledning av berörda uppdrag verkställt.

Tanken på att i Strängnäs inrätta ett med dess läroverk förenat statsinternat är av mycket gammalt datum. Redan konung Gustav II Adolf hyste nämligen planer i den riktningen, ehuru dessa aldrig blevo förverkligade. De sakkun-niga återkomma nedan till de åtgärder, som denne konung i sådant hänseende förberedde. Genom skolkommissionens ovan omförmälda förslag, för vilket, som nämnts, en framställning från stadsfullmäktige låg till grund, blev frågan om ett statsinternat i Strängnäs ånyo bragt under diskussion, varvid även 1924 års skolsakkunniga, såsom ovan erinrats, anslöto sig till tanken att i denna stad få till stånd ett internat.

Enligt de sakkunnigas mening kunna också mycket goda skäl anföras för för-läggandet av internat just till Strängnäs. Ehuru Strängnäs har goda kom-munikationer såväl över sjö som över land, ligger staden dock något avsidet från de stora stråkvägarna och får därigenom över sig en prägel av stillhet, som måste verka välgörande på ungdomen och dess studiearbete. Detta intryck förstärkes ytterligare dels av det förhållandet, att staden saknar nämnvärd industri, dels av bebyggelsesättet. Husen äro små och i allmänhet omgivna av jämförelsevis stora trädgårdar, och samhället får därigenom en lantlig, i viss mån idyllisk karaktär. Med sina knappt 5 000 invånare är Strängnäs vi-dare ett litet samhälle, där frestelserna för skolungdomen till överdrivet nöjes-liv äro få och där övervakandet av dess uppförande utanför skolans väggar är jämförelsevis lätt.

Lokala förut-sättningar.

Staden har därjämte ett vackert och hälsosamt läge, omgiven som den är av skog och sjö. Den erbjuder utmärkta möjligheter till ett friskt idrottsliv under såväl sommar som vinter. De av naturen i detta hänseende givna möj-ligheterna förhöjas ytterligare av en i förhållande till stadens folkmängd storartad idrottspark, som också av lärjungarna vid läroverket flitigt utnyttjas såväl under från skolarbetet ledig tid som under ordinarie gymnastikövningar.

Med sina gamla minnen och ärevärdiga byggnader från svunna sekel, med sin ställning som stiftsstad, med sitt högre allmänna läroverk och värdefulla stifts- och läroverksbibliotek, sin högre flickskola, sitt folkskoleseminarium, sin lantmannaskola och sina hushållsskolor har Strängnäs slutligen en fram-trädande prägel av kulturort, något som bör verka uppfostrande på de unga, som där få sin utbildning.

Att Strängnäs således väl uppfyller de allmänna krav, som böra ställas på en stad, vilken skall anses vara särskilt lämplig till skolstad, torde av det nu anförda vara tydligt. Men staden har, som nyss antytts, dessutom alldeles

särskilda förmåner att erbjuda ett med dess högre allmänna läroverk förenat statsinternat. Dessa särskilda förmåner äro läroverkets s. k. *Fellingsbro-donation* samt dess gårdar och tomter.

*Ekonomiska
förutsätt-
ningar.*

Vad först beträffar Fellingsbro-donationen, må följande uppgifter om densamma här lämnas.

Genom testamente av konung Karl IX:s änka, drottning Kristina, vilket testamente, så vitt känt är, ej är bevarat, donerades till läroverket i Strängnäs ett belopp av 10 000 daler.

Testamentet bekräftades av konung Gustav II Adolf den 4 juni 1626, och donationen skulle enligt denna bekräftelseurkund gälla det samtidigt inrättade gymnasiet i Strängnäs. Kapitalet utbetalades ej då, men det bestämdes, att räntan skulle utgå i form av 500 tunnor räntespannmål från Rekarne.

Genom ett bekräftelsebrev av drottning Kristina den 20 november 1651 bestämdes sedermera, att räntan på kapitalet, vilket under tiden genom oguldna räntor stigit till 12 000 daler, skulle utgå i form av de årliga ränteinkomsterna från 16 hemman i Fellingsbro socken i Västmanland.

Dessa ränteinkomster inlöstes, enligt medgivande i kungl. brev den 4 september 1886, för statsverkets räkning med ett belopp av 106 682 kronor 75 öre, vilken summa år 1888 överlämnades till Strängnäs läroverk och allt sedan dess av läroverket förvaltats.

Enligt konung Gustav II Adolfs bekräftelseurkund skulle räntan på donationen jämlikt av konungen givna närmare bestämmelser användas till upprättande av ett »kommunitet» eller en »allmän spisinrättning», där årligen 30 »kommunitister» bland gymnasiets lärjungar skulle erhålla kost. Till bestridande av utgifterna härför skulle kommunitetet bidra med 20 öre i veckan för person (8 öre på en mark och 4 mark på en daler) och kommunitisten själv med 8 öre i veckan. Två av »professoribus» vid gymnasiet skulle vara »inspectores» och som sådana växelvis närvara vid måltiderna för att vaka över att »där allt går skickeligt och väl, efter den ordning, som därom skall vara gjord». Den närmare skötseln av kommunitetet skulle anförtros åt en avlönad »spismästare».

Redan på Gustav II Adolfs tid hade man, såsom framgår härav, för avsikt att i Strängnäs inrätta ett slags internat, om ock av mindre omfattning. Denna tanke har emellertid ännu icke förverkligats. De inflytande räntorna hava i stället enligt tid efter annan ändrade bestämmelser använts huvudsakligen till stipendier åt lärjungar vid läroverket.

I fråga om den nuvarande dispositionen av Fellingsbromedlen må lämnas följande upplysningar.

För närvarande gäller med avseende på Fellingsbromedlens disposition ett kungl. brev av den 13 november 1896. Enligt detta skall »årliga räntan å fonden Fellingsbromedel tills vidare — — — så användas, att 26.13 procent, utgörande tioårigt medelvärde av vad som före frälseräntornas försäljning tagits i anspråk för stipendier och understödsmedel, skola därtill fortfarande utgå, och återstående 73.87 procent fördelas med $\frac{4}{10}$ till hushyror åt fyra lektorer, $\frac{1}{10}$

till läroverkets enskilda bibliotekskassa, $\frac{3}{10}$ till byggnadskassan eller den s. k. egna kassan, $\frac{1}{10}$ till här nedan nämnda fond, $\frac{1}{30}$ till läroverkets ljus- och vedkassa (enskilda kassan) och $\frac{1}{15}$ till musikkassan».

Då räntorna på Fellingsbrohemmanen inlöstes, blev den gymnasiets bokhållare, vilkens åliggande det förut varit att för läroverkets räkning förvalta dessa inkomster, obehövlig. Domkapitlet beslöt då år 1887, att de räntemedel, som tidigare tilldelats bokhållaren, skulle besparas för att bilda en ny fond. Denna fond fick namnet *Besparade Fellingsbromedel*, och det är den, som avses med orden »här nedan nämnda fond» i det kungl. brevet av år 1896.

Enligt detta brev skulle Besparade Fellingsbromedel som kapitalökning upp bära dels ovannämnda tiondedel, dels de belopp, som framdeles kunde komma att tillflyta fonden. Årliga räntan av denna fond skulle som »kungliga stipendier» tilldelas lärjungar vid Strängnäs läroverk med belopp, som efter förslag av läroverkskollegiet skulle av eforus bestämmas. Stipendierna äro för närvarande 4 på 150 kronor för termin.

Förutom genom en tiondedel av de 73.87 procenten av årliga räntan på Fellingsbromedlen växer fonden Besparade Fellingsbromedel genom andra tillskott. De i kungl. brevet 1896 stipulerade hushyresmedlen åt 4 lektorer utgå numera till endast 3 lektorer med i samma brev till 162 kronor för år fixerat belopp till var och en. Det betydliga överskott, som härigenom uppstår, tillfaller Besparade Fellingsbromedel.

Vidare har fonden ökats därigenom att räntan å densamma icke helt utbetalats som stipendier och därigenom att någon gång icke alla de fyra stipendierna utdelats.

De stipendier, som utgå ur de 26.13 procenten av Fellingsbromedlens ränteavkastning, äro för närvarande inalles 7 och utgå med ett sammanlagt belopp av 160 kronor för termin. Härigenom uppstår en betydande besparing. Jämlikt ett kungl. brev den 21 juni 1834 har härav bildats en särskild kassa, numera kallad *Besparingskassan*. Ur denna kassa utbetalas understöd till behövande lärjungar, ungefär till samma belopp som det årliga tillskottet. Besparingskassans kapital är därför helt obetydligt.

Den 30 juni 1928 hade *Fellingsbromedel* en kapitalbehållning av 106 682 kronor 75 öre. Dess inkomster för räkenskapsåret uppgingo till 5 476 kronor 58 öre. *Besparade Fellingsbromedel* hade vid samma tidpunkt ett kapital av 44 406 kronor 99 öre och en ränteinkomst av 2 076 kronor 27 öre. *Besparingskassan* slutligen hade en behållning av 438 kronor 32 öre. Dess ränteinkomst var 20 kronor.

Dessa tre fonders sammanlagda kapital uppgick alltså vid nämnda tidpunkt till 151 528 kronor 6 öre och den sammanlagda ränteavkastningen till 7 572 kronor 85 öre.

Såsom framgår av denna redogörelse har alltså allmänna läroverket i Strängnäs i fonden Fellingsbromedel med dess avläggare en betydande tillgång. Det vore enligt de sakkunnigas mening ett värdigt fullföljande av Gustav II Adolfs storslagna tanke, om dessa medel, i donationens ursprungliga syfte, skulle komma att användas som bidrag till upprätthållande av ett internat i Sträng-

näs. Enligt vad som framgår av vad rektor Falk i sådant hänseende anfört, synes detta också kunna ske utan svårare olägenheter i andra avseenden. Rektor Falks uttalande härom har följande lydelse.

»Om det i Strängnäs inrättas ett statsinternat, skulle därigenom fattiga och begåvade lärjungar från främmande orter kunna få en mycket värdefullare hjälp till sina studiers fortsättande än den, som de nu kunna erhålla genom av läroverket utdelade stipendier eller understödsmedel. Beträffande åter behövande lärjungar från Strängnäs stad eller dess närmaste omnejd äger läroverket i sina övriga stipendiedonationer möjligheter att bereda även dessa en viss hjälp.

Såväl de 26.13 procenten som även de belopp, som nu gå till Besparade Fällingsbromedel, torde alltså utan olägenhet kunna användas som bidrag till underhåll av ett internat. Detsamma gäller de 486 kronor, som nu årligen utbetalas i hushyremedel. För de lektorer, som erhålla dessa medel, innebära de intet verkligt tillskott till deras avlöning, då staten gör motsvarande avdrag i deras lön.

Den trettiondedel av de 73.87 procenten, som tillfaller ljus- och vedkassan (o. 135 kronor), är för denna kassa ett så obetydligt tillskott, att den utan all olägenhet kan undvaras. Även den femtondedel, som tillfaller musikkassan, kan avstås, då denna fond nu stigit till den storlek (den 30 juni 1928 6 033 kronor 85 öre), att årliga räntan på detta kapital räcker till att bestrida de utgifter, som åligga denna kassa.

Svårare är det att undvara den tiondedel, som nu tillfaller enskilda bibliotekskassan. Så länge biblioteks- och materielkassans inkomster äro så knappa som för närvarande, är enskilda bibliotekskassan nödvändig, för så vitt läroverket skall kunna anskaffa det oundgängligaste av utkommande vetenskaplig litteratur och av vetenskapliga tidskrifter. Emellertid har kassan lyckligtvis även andra inkomster. Dess kapital uppgick den 30 juni 1928 till 3 833 kronor 29 öre, varför den årliga ränteinkomsten uppgår till omkring 185 kronor. Dessutom plägar med domkapitlets medgivande den s. k. anonymifondens ränteavkastning, omkring 325 kronor, årligen tilldelas samma kassa. Bidraget från Fällingsbromedlen kan därför, om ock ej alldeles utan olägenhet, undvaras.

Ungefär detsamma gäller egna kassan. Dess väsentligaste inkomster utgöras dels av hyrorna från läroverkets gårdar, dels av bidraget från Fällingsbromedlen. Överlämnas nu dessa gårdar utom rektorsgården till internatet och indrages samtidigt till förmån för internatet bidraget från Fällingsbromedlen, bliva kassans i fråga inkomster mycket starkt reducerade. Emellertid reduceras också på samma gång utgifterna i motsvarande grad. Den egna kassans förnämsta uppgift är att underhålla läroverkets gårdar. Övertager nu staten för internatändamål de flesta av dessa gårdar, så övertager den naturligtvis samtidigt också underhållningsskyldigheten. Egna kassan får då för framtiden i huvudsak endast att ansvara för underhållet av rektorsgården. För detta ändamål torde ränteavkastningen av fonden (denna uppgick den 30 juni 1928 till 11 605 kronor 69 öre) ökad med kvarstående hyresinkomster (huvudsakligen andel i av folkskoleseminariet erlagd hyra för gymnastiksalen), bliva tillräcklig.»

Enligt vad som synes de sakkunniga, framgår det av vad rektor Falk anfört, att hela avkastningen av Fällingsbromedlen kan utan väsentlig olägenhet användas som bidrag till underhåll av ett internat vid allmänna läroverket i Strängnäs. Det lär också vara desto mera önskvärt, att så sker, som det ur-

sprungliga syftet med donationen därigenom äntligen skulle efter mer än trehundra år förverkligas.

En nödvändig förutsättning för att så skall kunna ske torde emellertid jämväl enligt den av rektor Falk verkställda utredningen vara, att nya bestämmelser för Fellingsbrodonationen i sammanhang härmed utfärdas.

De nya bestämmelserna torde böra fastställas enligt i huvudsak följande grunder.

1. Den ursprungliga Fellingsbrodonationen, »Fellingsbromedel», sammanslås med sina båda avläggare, »Besparade Fellingsbromedel» och »Besparingskassan», till en enda fond, som benämnes »Fellingsbromedel».

2. Denna fond förvaltas som hittills av rektor och kollegiet vid högre allmänna läroverket i Strängnäs och redovisas som förut i samma ordning som andra läroverkets fonder.

3. Hela den behållna inkomsten överlämnas efter avslutat räkenskapsår till ett vid Strängnäs läroverk inrättat internat för att användas som bidrag till underhåll därav.

4. Överlämnandet äger första gången rum efter avslutningen av det första läsår, under vilket internat varit vid läroverket i Strängnäs inrättat.

5. Från och med samma läsår erhålla de tre lektorer vid läroverket i Strängnäs, vilka hitintills med 162 kronor för person och läsår erhållit bidrag till sin avlöning ur fonden Fellingsbromedels ränteavkastning, samma belopp av statsmedel.

6. Övergångsbestämmelser: Under det första år, internatet är i verksamhet, avdragas från Fellingsbromedlens ränta 900 kronor eller det belopp, som åtgår för utdelande av 3 större kungliga stipendier, under det andra året 600 kronor och under det tredje året 300 kronor. Först efter det fjärde årets slut överlämnas hela räntan till internatet.

Det belopp, varmed läroverket i Strängnäs genom Fellingsbrodonationen skulle kunna bidra till underhållet av ett internat i staden, kan, när donationens avkastning kan helt tagas i anspråk härför, beräknas uppgå till omkring 8 000 kronor årligen.

Såsom ovan omnämnts kan läroverket emellertid även på annat sätt bidra till realiserandet av en plan på inrättandet av ett internat i Strängnäs, nämligen genom utnyttjande av vissa läroverket tillhöriga gårdar och tomter. Beträffande dessa gårdar och det sätt, varpå de skulle kunna användas för ifrågasvarande ändamål, har rektor Falk i en promemoria (bil. 10) lämnat detaljerade upplysningar, och få de sakkunniga, som jämväl vid besök i Strängnäs tagit närmare kännedom om nämnda tomtområden, hänvisa till vad sålunda anförts. Härvid få de sakkunniga även hänvisa till de till bil. 10 fogade plan-skisserna.

Enligt vad som framgår av nyssberörda utredning, skulle i de tre av läroverkets gårdar, som lämpligen skulle kunna användas för internatet, kunna beredas skolhem för 42 lärjungar. Innan de tagas i bruk för ändamålet, böra de visserligen genom statens försorg repareras och moderniseras, och kostnaderna härför beräknas av fackmän uppgå till 34 500 kronor. Då ifrågavarande

de byggnaders värde efter dessa reparationer beräknas till 85 500 kronor, skulle vinsten för statsverket, om staten övertager dessa byggnader för internatet, kunna beräknas till 51 000 kronor. Härtill bör vidare läggas värdet av två jämförelsevis stora och i gott skick varande trädgårdar.

I detta sammanhang vilja de sakkunniga erinra därom, att frågan om nybyggnad för läroverket i Strängnäs sedan åtskilliga år är svävande samt att flera förslag till frågans lösning framlagts, utan att dock något slutligt avgörande kommit till stånd. De sakkunniga anse sig därför böra med hänsyn till vad nu blivit anfört framhålla, att det här framlagda förslaget tydligen skulle mycket vinna på att det blivande läroverkshuset komme att läggas i nära grannskap av läroverkets gårdar. Såsom förut påpekats, spelar nämligen i fråga om internat och skolhem den yttre belägenheten en icke ringa roll. Det är naturligt nog, om beträffande denna angelägenhet de sakkunnigas tankar i första rummet gå till den historiskt givna och betonade miljö, till vilken läroverket under mer än 300 år haft sina lokaler förlagda.

*Internatsko-
lans orga-
nisation.*

Beträffande läroverkets organisation, under förutsättning att ett internat förenas med detsamma, vilja de sakkunniga i samråd med rektor Falk anföra följande.

Strängnäs högre samläroverk skall enligt statsmakternas beslut bestå av en fyraårig realskollinje, en femårig realskollinje och ett fyraårigt latingymnasium.

För ett statsinternat, beräknat att stå öppet för lärjungar från hela riket, torde emellertid ett läroverk utan reallinje på det högre stadiet ej vara till fyllest. Det är tvärtom i hög grad önskvärt, att i samband med inrättandet av ett dylikt internat i Strängnäs möjlighet beredes för lärjungarna att där avlägga studentexamen även på reallinjen.

Den frågan uppstår då, på vad sätt den gymnasiala undervisningen bäst bör ordnas. Två vägar erbjuda sig här: den ena att behålla latingymnasiet och inrätta ett reallyceum, den andra att utbyta latingymnasiet mot ett realgymnasium samt reservera lyceet för latinlinjen. Skäl kunna anföras för båda alternativen. De sakkunniga hava stannat för det senare. Det har nämligen synts de sakkunniga mera överensstämmande med ett vid en internatskola förekommande lyceums syfte att anordna detta för lärjungar, som välja latinlinjen. Latinets stärkta ställning på latinlyceet torde i allmänhet giva denna lyceiform ur synpunkten av studiernas lugna bedrivande ett företräde framför andra lyceiformer. Därtill kommer att om gymnasiet avses för reallinjen, detsamma kan vida lättare än ett latingymnasium såsom treårigt lämpas som en överbyggnad på fullt genomgången realskola.

Vad realskolan beträffar, synes ingen ändring böra vidtagas i fråga om den av 1927 års riksdag beslutade organisationen. Läroverket bör således utrustas med både fyraårig och femårig realskola. Emellertid torde under förutsättning att en del av lärjungarna på realskolstadiet komma att tillhöra lyceet och särskilt om en kommunal flickskola inrättas i Strängnäs, hela antalet å nämnda stadium icke bliva större, än att lärjungarna i den fyraåriga

och i den femåriga realskolan kunna i väsentlig utsträckning undervisas gemensamt.

Strängnäs högre, till internatskola ombildade läroverk synes alltså böra organiseras med en fyraårig och en femårig realskola, ett treårigt realgymnasium och ett sexårigt latinlyceum.

Under det den nu för läroverket fastställda organisationen, fullt genomförd, kräver 12 klassrum, skulle för ett läroverk med ovan angivna organisation krävas ett något högre antal, som dock med hänsyn till den ovan omnämnda samläsningen i realskolan kan begränsas till 15. Vid uppgörandet av den definitiva planen för det beslutade nya läroverkshuset bör alltså observeras, att tre klassrum utöver förut beräknat antal bliva nödvändiga. För övrigt torde ingen utökning av utrymmet bliva behöfvig.

För den av riksdagen fastställda organisationen av läroverket i Strängnäs *Lärarkrafter.* kan man med hänsyn till de av Kungl. Maj:t fastställda undervisningsplanerna räkna med omkring 365 lärartimmar i veckan i läroämnena. För bestridande av dessa lärartimmar har skolöverstyrelsen i sitt den 21 november 1927 avgivna förslag angående behovet av lärarkrafter vid de olika läroverken beräknat, att vid sagda läroverk skulle anställas utom rektor 4 lektorer, 7 adjunkter och 4 ämneslärarinnor. Enligt en av de sakkunniga gjord beräkning skulle en omorganisation av läroverket i ovan antydd riktning medföra ett ökat behov av omkring 90 veckotimmar i läroämnena. Då en rätt avsevärd del av dessa ökade timmar tillhöra gymnasialstadiet, torde man böra räkna med inrättandet av 3 nya lektorstjänster. Dessutom erfordras ytterligare en ämneslärare, vilken lämpligen bör vara extra lärare. Med hänsyn till angelägenheten av att internatskolan får till sitt förfogande lämpliga hemföreståndare, vilja de sakkunniga föreslå att ytterligare två extra lärare anställas. I så fall skulle lämpligen två av de ifrågasatta ämneslärarinnebefattningarna kunna frånräknas. Därjämte torde omorganisationen komma att medföra en mindre ökning i antalet lärartimmar i övriga ämnena.

Vad härefter beträffar det antal lärjungar, som bör kunna mottagas i internatet, vilja de sakkunniga därom anföra följande. Det gäller härvid att först avgöra, huruvida parallellavdelningar skola inrättas vid läroverket eller icke. De sakkunniga anse sig i detta hänseende kunna, med hänsyn tagen till de uttalanden, som gjorts av rektor Falk, utgå ifrån att, därest läroverket får den organisation, som nu föreslagits, man kan räkna med att parallellavdelningar för en lång tid framåt icke skola visa sig behöfviga. En närmare beräkning av antalet lärjungar vid internatet har utförts av rektor Falk, som därom anför i huvudsak följande.

*Antal
lärjungar.*

»En undersökning av katalogens för höstterminen 1928 uppgifter om lärjungarnas hemort visar, att av läroverkets 166 närvarande lärjungar 119 — 43 på gymnasiet, därav 33 manliga och 10 kvinnliga lärjungar, och 76 i realskolan, alla gossar — då hade sitt hem i Strängnäs eller dess allra närmaste omnejd, d. v. s. kunde även under terminerna bo i hemmet. 24 lärjungar, 12 på gymnasiet och 12 i realskolan, voro från orter i Södermanland utanför Sträng-

näsområdet, 23, därav 14 på gymnasiet och 9 i realskolan, voro från platser utanför Södermanland.

Det viktigaste rekryteringsområdet för läroverket och särskilt för dess realskola är naturligtvis Strängnäs-kretsen, och det är detta områdes krav, som i första rummet bör tillgodoses. Under förutsättning att internerna å det lägre stadiet i regel åtnjuta undervisning å lyceet, bör realskolan kunna bereda plats för alla lärjungar med hemvist i Strängnäs och sannolikt även för en del lärjungar utanför denna krets. Antalet gossar i realskolan från Strängnäs-kretsen kommer måhända på länge ej att mycket ökas utöver de nuvarande 76. Räknar man med högst 90 gossar i realskolan, torde man vara på den säkra sidan.

Emellertid skola hädanefter även flickor mottagas i realskolan. Deras antal är svårare att beräkna. Kommer en kommunal flickskola till stånd i Strängnäs, torde flickornas antal ej gärna komma att överstiga 30. Kommer däremot ej någon flickskola att där finnas, stiger naturligtvis flickornas antal i realskolan, svårigen dock över det dubbla.

Man lär sålunda ej behöva räkna med större antal lärjungar i realskolan från Strängnäs-kretsen än högst 150.

I gymnasiet och lyceet bör man kunna räkna med högst 50 gossar och 20 flickor från Strängnäsområdet. Med fullstora klasser i gymnasiet och lyceet kunna emellertid inemot 300 lärjungar där mottagas. Ett så stort antal är dock av pedagogiska skäl ej önskvärt.»

Såsom i det föregående anförts, hava de sakkunniga räknat med ett antal av 120 interner i ett läroverk av där angiven typ. Det synes av rektor Falks utredning framgå, att om i Strängnäs ett för detta antal beräknat internat inrättas, det skall bliva möjligt att utan allt för stor ansvällning av årsklasserna där rymma såväl alla lärjungar från Strängnäsområdet jämte internateleverna som även en del lärjungar utanför internatet från andra platser än Strängnäs.

Beträffande frågan, huruvida ett internat i Strängnäs bör stå öppet endast för manliga lärjungar eller om det bör vara tillgängligt även för kvinnliga, få de sakkunniga hänvisa till vad rektor Falk här nedan (sid. 55) föreslagit samt till vad i det föregående (sid. 27, 30, 32 och 41) anförts i fråga om manliga och kvinnliga lärjungars mottagande vid internatskolor.

Slutligen anse sig de sakkunniga böra omnämna, att rektor Falk jämväl undersökt den frågan, när ett internat i Strängnäs skulle kunna, därest ett sådant genom statsmakternas beslut där kommer till stånd, börja sin verksamhet och i vilken ordning organisationen av detsamma bör genomföras. I sammanhang därmed har han även uttalat sig om den behövliga storleken av personalen vid de skolhem, som internatet skulle omfatta. Om dessa spörsmål har rektor Falk yttrat följande.

»Jag utgår då från det antagandet, att riksdagen besluter anordna ett med Strängnäs läroverk förenat statsinternat ungefär av det omfång och den organisation i övrigt, som ovan föreslagits. Ett sådant beslut lärer emellertid ej kunna väntas tidigare än under 1930 års riksdag.

Då läroverkets byggnadsfråga är beroende av detta beslut, lärer ej heller tidigare än på försommaren eller sent på våren 1930 definitivt beslut om läroverksbygget kunna av stadsfullmäktige i Strängnäs fattas. Om man också bör kunna förutsätta, att saken är på förhand väl beredd, torde under sådana om-

ständigheter själva byggnadsarbetet ej kunna börja tidigare än på hösten 1930.

Förrän åtminstone en del av den nya läroverksbyggnaden är färdig, kan emellertid ej internatet och den i samband därmed stående organisationen av läroverket taga sin början. Man torde dock kunna räkna med att till början av läsåret 1931—1932 en del av bygget är så färdigt, att den kan tagas i anspråk för undervisningen.

Under nu angivna förutsättningar skulle vid början av läsåret 1931—1932 en första årsklass av ett latinlyceum i Strängnäs inrättas. Den successiva tillväxten av lyceet skulle under de följande åren fortsättas. Under sådana förhållanden skulle lyceet bliva färdigt vid början av läsåret 1936—1937.

Inrättandet av skolhemmen bör naturligtvis också gå successivt. Sedan definitivt beslut angående läroverksbygge under år 1930 fattats, bör anordnandet av det första skolhemmet omedelbart börja, så att detta står färdigt att vid början av läsåret 1931—1932 mottaga sina inackorderingar.

Skolhemmet nr 1 bör bestå av det boningshus, som för närvarande står på tomt nr 108, och av det på tomt nr 198 befintliga (se bil. 10). När läroverksbygget på — som det förutsättes — nuvarande läroverkstomten och tomt nr 108 börjar, måste nämligen boningshuset på nr 108 flyttas, enligt förslaget i bil. 10, till tomt nr 198. Det bör ej möta några svårigheter att få dessa båda byggnader färdiga i god tid före början av höstterminen 1931.

I ovannämnda båda byggnader beräknas 19 lärjungar kunna mottagas. För deras räkning måste först och främst en husmoder anställas, förslagsvis från och med den 1 juli 1931. Denna bör sedan i sin ordning engagera nödig tjänstepersonal. En kokerska och två hembiträden böra väl förslå för ett så litet skolhem. Dessutom bör samtidigt vid läroverket anställas en ogift lärare, som förbinder sig och är lämplig till att biträda husmodern vid tillsynen av lärjungarna. Det föreslås, att husmodern bor i den byggnad, som skall inrymma kök, matsal och rum för betjäningen, och att rum åt läraren upplåtes i den andra byggnaden.

Skolhemmet nr 2 bör omfatta det nuvarande boningshuset på tomt nr 192 och en mindre nyuppförd byggnad på samma tomt samt stå färdigt före början av höstterminen 1932. Det skall rymma 33 lärjungar. Förutom husmoder krävas för detta hem en kokerska och tre hembiträden. Ytterligare en lärare engageras på ovan angivna villkor. Han tar sin bostad i det nuvarande huset på nr 192 och husmodern i det nyuppförda.

Skolhemmet nr 3 bör vara färdigt till början av höstterminen 1933. Det skall bestå av en på tomt nr 192 nyuppförd byggnad för 34 lärjungar. Förutom husmoder anställas en kokerska och tre hembiträden. En tredje lärare tillsättes och får sin bostad i det nuvarande boningshuset, varemot husmodern bor i den nyuppförda byggnaden.

Skolhemmet nr 4 skall vara färdigt före början av höstterminen 1934 och bestå av ett på tomt nr 192 nyuppfört hus. Det bör rymma 34 lärjungar och hava samma personal som skolhemmen nr 2 och 3.

Hitintills böra endast manliga lärjungar ha vid internatet mottagits. Från och med höstterminen 1934 böra emellertid även kvinnliga lärjungar mottagas. Dessa böra bo i skolhemmet nr 1, varifrån alltså då de manliga lärjungarna med där placerad lärare flyttat till skolhemmet nr 4. I lärarens ställe flyttar en lärarinna vid läroverket in i skolhemmet nr 1 för att där vara husmoderns hjälp vid övervakandet av lärjungarna. De kvinnliga lärjungarnas antal blir högst 19.»

De sakkunniga, som visserligen finna den nu återgivna byggnads- och organisationsplanen väl genomtänkt men som i det läge, vari frågan nu befinner sig, ansett sig varken kunna eller böra taga definitiv ställning till densamma,

vilja i detta sammanhang allenast erinra därom, att om internatskolan i Strängnäs kommer till stånd och, enligt hittills vanlig praxis, en kommitté tillsättes för de därmed sammanhängande byggnadsarbetena, tillfälle givetvis bör beredas rektor vid allmänna läroverket i Strängnäs att taga del i dess arbete.

Statsunderstödda enskilda skolhem och internatskolor.

Såsom de sakkunniga i det föregående framhållit, finnes, därest staten önskar anlita understödsformen skolhem och internatskolor, jämväl den utvägen att för ändamålet begagna sig av någon enskild sådan anstalt. Redan nu förekommer, såsom framgår av den i bil. 11 lämnade redogörelsen, att vissa dylika anstalter tillhandahålla en eller annan elevplats helt eller delvis kostnadsfri. I stor utsträckning gäller detta Fjellstedtska skolan i Uppsala. Man kan nu tänka sig att gå vidare på denna väg, så att staten lämnar någon enskild anstalt, som därtill befinnes lämplig och som är villig mottaga uppdraget, ett visst anslag med skyldighet för anstalten att därför ställa till statens förfogande ett bestämt antal frielevplatser.

Då det redan nu finnes hos oss enskilda anstalter, som skulle väl lämpa sig att, på sätt som nu blivit sagt, mottaga frielever, erbjuder uppenbarligen denna utväg den fördelen att man icke, såsom fallet blir med inrättande av statens egna skolhem och internatskolor, behöver avbida någon tid för anstalternas upprättande. Denna form synes därför väl lämpa sig att såsom en första försöksanordning snarast möjligt bringas till verkställighet. De sakkunniga finna sig därför böra föreslå, att ett anslag snarast möjligt för ändamålet utverkas. Vad angår anslaget storlek, hava de sakkunniga tänkt sig att till en början ett tiotal friplatser borde beredas. Såsom framgår av den beräkning de sakkunniga verkställt å sid. 40 synes man böra räkna med ett inackorderingspris per lärjunge av 1 000 kronor för år. För ändamålet skulle alltså erfordras ett anslag å 10 000 kronor.

2. Kontanta studiebidrag.

*Större bidrag
(stipendier).*

Såsom ovan (sid. 23—24) framhållits, hava de sakkunniga ansett sig böra förorda, att omkring 500 fattiga, studiebegåvade lärjungar må komma i åtnjutande av studieunderstöd från det allmänna sida. Då nu de sakkunniga redan räknat med understöd i andra former åt omkring 200 lärjungar, böra de kontanta understöden — i form av stipendier och smärre bidrag — avses för återstoden. Härvid hava de sakkunniga beräknat stipendiernas antal till 150 och ansett de övriga kontantunderstöden jämte studielånen böra komma ungefär ett lika stora antal till del.

Det har ovan (sid. 39) visats att inackorderingspriset i våra läroverksstäder uppgår till i medeltal något under 100 kronor i månaden. Beräknas nu läsåret, vilket vid läroverken omfattar 38 veckor, till en tid av omkring 9 månader, erfordras för en lärjunge, vars underhåll vid läroverket jämte diverse andra nödvändiga utgifter helt bekostas av statsmedel, ett årligt understöd av om-

kring 1 000 kronor, och finna de sakkunniga, med hänsyn till det totala understödsbelopp, som för närvarande kan ifrågasättas, lämpligt, att tills vidare 50 stipendier å detta belopp tillhandahållas.

Det närmast högsta beloppet kan, enligt praxis i vissa andra fall vid bestämmande av ekonomisk förmån åt studerande, t. ex. i fråga om nedsättning i terminsavgiften till staten vid de allmänna läroverken, lämpligen begränsas till hälften, eller 500 kronor, och sådana stipendier skulle enligt de sakkunnigas mening uppgå till ett antal av 100.

De största statsstipendier, som för närvarande utdelas inom andra skolformer, utgå med högst 45 kronor i månaden. Härvid är emellertid att märka, att dessa stipendier icke i lika hög grad som de nu av de sakkunniga ifrågasatta äro avsedda att befria lärjungarna från hinder av ekonomisk art utan allenast att vara bidrag till studiekostnadernas bestridande. Med hänsyn härtill anse de sakkunniga de föreslagna beloppen icke vara för högt tilltagna.

Beloppens storlek och proportionen dem emellan böra emellertid enligt de sakkunnigas åsikt endast lända till huvudsaklig ledning, och den utdelande myndigheten må medgivas rätt att efter omständigheterna vidtaga jämkningar nedåt eller uppåt, dock att i intet fall må utdelas högre stipendium än 1 000 kronor.

De smärre kontanta bidrag, som förekomma inom andra skolformer, där staten lämnar sin medverkan, och jämväl vid nu ifrågavarande läroanstalter kunna anbefallas, äro avsedda att bestrida kostnader för läroböcker och någon gång kläder eller annan utrustning samt för resor till och från läroverksstaden.

*Smärre
bidrag.*

En av de sakkunniga företagen undersökning (se bil. 3) ger vid handen, att kostnaden för en lärjunges bokinköp vid våra allmänna läroverk i genomsnitt belöper sig till 40 å 50 kronor om året. Ett understödsbelopp av denna storlek torde i medeltal kunna anses som ett skäligt bidrag, med erforderliga jämkningar avpassat efter olika behov, dock högst uppgående till 100 kronor. Beräknas de lärjungar, som komma i åtnjutande av sådan förmån, till förslagsvis 100, erfordras för detta ändamål ett belopp av omkring 5 000 kronor.

Vad till sist beträffar hjälp till resekostnader, saknas givetvis varje ledning för bedömande av det lämpliga beloppet, och de sakkunniga vilja därför hemställa om tillhandahållande av ett mindre anslag, till en början uppgående till 5 000 kronor.

Enligt de sakkunnigas mening skulle sådana smärre bidrag och dylika reseunderstöd kunna utdelas även åt lärjunge, som åtnjuter annat understöd av statsmedel.

För här ovan omförmälda kontantunderstöd skulle på grund av de gjorda beräkningarna alltså erfordras anslag till följande belopp:

*Erforderligt
anslag.*

till	50 stipendier å 1 000 kr.	kr.	50 000
»	100 » » 500 »	»	50 000
»	100 smärre bidrag å 50 kr.	»	5 000
»	bidrag till resekostnader		»	5 000

Summa kr. 110 000

Angående särskilda bestämmelser rörande villkor för erhållande av stipendium, ansökning därom, perioder och sätt för utbetalande m. m. hänvisas till avgivet förslag till reglemente (bil. 1).

3. Studielån.

I fråga om studielån hava de sakkunniga på angivna grunder ovan (sid. 29) föreslagit, att endast den åtgärd skulle beträffande nu ifrågavarande lärjungar vidtagas, att anslaget till statens räntefria studielån skulle något höjas för att öka möjligheterna för lån åt nämnda lärjungar, vilka, såsom en undersökning (sid. 17) visar, endast i ringa utsträckning kommit i åtnjutande av denna förmån.

De sakkunniga föreställa sig, att ett belopp av 5 000 kronor borde för närvarande för ändamålet ifrågasättas, och föreslå alltså lånefondens ökning med nämnda summa.

4. Översikt över de av de sakkunniga föreslagna studieunderstöden.

A. Enligt föreliggande utredning och förslag skulle statligt understöd åt fattiga, studiebegärade lärjungar lämnas huvudsakligen i följande former:

1:o) *Upprättande av skolhem.*

De sakkunniga hava i det föregående föreslagit upprättande av fyra fristående skolhem, förlagda till olika delar av landet. I vart och ett av dessa skolhem mottagas omkring 30 lärjungar, därav 5 helbetalande, 5 halvbetalande och 20 frielever, d. v. s. inalles 100 lärjungar med större eller mindre understöd. Engångskostnaden för skolhemmens uppförande och utrustning beräknas till $4 \times 157\,000$ kronor eller 628 000 kronor samt behövtligt årligt anslag till $4 \times 16\,600$ kronor eller 66 400 kronor.

2:o) *Upprättande av internatskola.*

Då kostnaderna för anordnande av en internatskola vid för ändamålet nyupprättat läroverk bliva mycket betydande, 1 273 820 kronor i anläggningskostnad och 154 860 kronor i årliga driftkostnader, hava de sakkunniga i stället föreslagit förläggning av en dylik skola till Strängnäs, vars läroverk för ändamålet erhåller en förändrad och utvidgad organisation. Med hänsyn till den s. k. Fellingsbrodonationen, som är knuten till detta läroverk, och till att läroverket äger flera gårdar och tomter, ställer sig upprättandet av en internatskola i Strängnäs avsevärt billigare än upprättandet av ett nytt internat å annan ort. Ett internat i Strängnäs beräknas rymma 120 lärjungar, därav 15 helbetalande, 15 halvbetalande och 90 frielever. Statens utgifter för ett dylikt internat uppskattas approximativt till omkring 300 000 kronor i engångs-

kostnader för skolhemmen och omkring 68 000 kronor i årligt statsbidrag till dessa. Från sistnämnda summa frånräknas dock ett årligt bidrag från Fellingsbro donationen å omkring 8 000 kronor. Till dessa kostnader komma ökade utgifter för läraravlönningar vid läroverket i Strängnäs med omkring 22 000 kronor, oberäknat tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg.

3:o) *Anordnande av friplatser vid enskilda skolhem eller internatskolor.*

Därjämte hava de sakkunniga förordat, att särskilt statsunderstöd beviljas enskilda skolhem eller internatskolor, under villkor att de anordna ett visst antal friplatser för dit hänvisade lärjungar, varvid för varje lärjunge årligen beräknas ett inackorderingspris å 1 000 kronor, samt i detta syfte föreslagit ett anslag å tillsvidare 10 000 kronor.

4:o) *Utdelning av kontanta studiebidrag.*

De sakkunniga hava vidare föreslagit kontanta understöd för lärjungar, vilka ej tillhöra skolhem eller internatskola. Sådana understöd utgå dels i form av stipendier till olika belopp, växlande mellan 500 kronor och 1 000 kronor, dels i form av smärre bidrag. För sådant ändamål ha de sakkunniga räknat med ett årligt statsanslag å tillsammans 110 000 kronor.

5:o) *Utdelning av studielån.*

Slutligen hava de sakkunniga uttalat sig för önskvärldheten av ökat anslag till statens räntefria studielån för beredande av större möjlighet för här ifrågasvarande lärjungar att erhålla dylika lån. De sakkunniga hava föreslagit en ökning av 5 000 kronor.

B. En sammanfattning ur ekonomisk synpunkt av de gjorda förslagen visar följande siffror:

Engångskostnader:	
för skolhемmens uppförande	kr. 628 000
för internatet i Strängnäs	» 300 000
	<hr/>
	Summa kr. 928 000
Årliga statsbidrag:	
till skolhem	kr. 66 400
till internatet i Strängnäs	» 82 000
till enskilda skolhem eller internatskolor	» 10 000
till kontanta studiebidrag	» 110 000
till studielån	» 5 000
	<hr/>
	Summa kr. 273 400

Förslag till Reglemente för utdelning av statens studieunderstöd.

§ 1.

1. Till underlättande av studiemöjligheterna för fattiga studiebegåvade lärjungar vid under offentlig kontroll stående högre ungdomsskolor: de allmänna läroverken och med dem jämförliga kommunala och enskilda läroanstalter ävensom de tekniska läroverken och med dem jämförliga kommunala och enskilda anstalter för praktisk utbildning, beviljas, på sätt i detta reglemente sägs, understöd av statsmedel i form dels av kontanta studiebidrag, dels ock av elevplatser i av staten upprättade eller av staten understödda skolhem och internatskolor.

Elevplatser kunna jämväl av statsmedel beviljas i av enskilda upprättade skolhem och internatskolor.

2. Med lärjunge förstås här jämväl den, som utan att ännu såsom lärjunge tillhöra läroanstalt av här avsett slag styrker sig hava sökt eller stå i begrepp att söka inträde vid sådan läroanstalt.

3. Studieunderstöd tilldelas såväl manliga som kvinnliga lärjungar.

§ 2.

1. Studieunderstöden kungöras av ecklesiastikdepartementet till ansökning under oktober månad året närmast före det, då utdelningen av understöden skall äga rum. Det åligger rektor vid under offentlig kontroll stående läroanstalt av nu ifrågavarande slag att omedelbart efter sagda kungörelses utfärdande låta såväl genom tillkännagivande vid läroanstalten som ock medelst ortstidningarna söka fästa allmänhetens uppmärksamhet vid det sålunda skedda kungörandet.

2. Den, som önskar komma i åtnjutande av studieunderstöd, har att därom före november månads utgång till ecklesiastikdepartementet ingiva eller i betalt brev med allmänna posten insända ansökning, innehållande uppgift om det önskade studieunderstödet och den utbildning, sökanden önskar vinna, studieplan med angivande av den läroanstalt, sökanden tillhör eller vid vilken han ämnar söka inträde, ävensom uppgift å beräknad ungefärlig kostnad och tid för utbildningen.

3. Vid ansökningen skola fogas:

- a) åldersbetyg;
- b) läkarintyg, ej äldre än tre månader;
- c) under året erhållna betyg över åtnjuten undervisning;
- d) uppgifter angående sökandens personliga och ekonomiska förhållanden, avfattade enligt föreskrivet formulär;
- e) skriftlig förklaring av lämplig person, ej nära anhörig, att denne är villig att såsom studiemålsman vaka över sökandens utbildning samt därvid ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som beträffande studiemålsmans åligganden äro givna i § 11 av detta reglemente; samt
- f) övriga handlingar, som sökanden önskar åberopa.

De under c) omförmälda betygen böra insändas i bestyrkta avskrifter.

Formulär till uppgifter, varom sägs under d), tillhandahålles efter rekvisition sökande kostnadsfritt från ecklesiastikdepartementet eller rektor vid allmänt läroverk.

4. Sökanden skall ombesörja, att intyg om sökandens vandel och begåvning i förseglat brev insändes direkt till ecklesiastikdepartementet, och skall sådant intyg avgivas, därest sökanden tillhört eller tillhör under offentligt inseende ställd läroanstalt av vederbörande rektor samt eljest av annan omdömesgill ojävig person, och bör intyget så avfattas, att av detsamma tydliggen framgår intygsgivarens uppfattning angående arten och graden av sökandens begåvning.

5. Ansökning om studieunderstöd skall vara av sökanden egenhändigt skriven. Har sökande icke uppnått myndig ålder, skall sökandens målsman eller förmyndare å ansökningen teckna sitt instämmande i densamma.

6. Ansökning om förnyat studieunderstöd skall innehålla uppgift om det önskade studieunderstödet samt åtföljas av nytt läkarintyg, intyg av två vederhäftiga, ojäviga personer, att sökanden fortfarande är i behov av understöd för sin utbildning, ävensom en av sökanden själv avfattad, av vederbörande rektor och studiemålsman bestyrkt redogörelse för sökandens under året bedrivna studie- eller utbildningsarbete. Har sökande med avseende å berörda arbete erhållit betyg över ådagalagda kunskaper och färdigheter eller över flit och uppförande, skola jämväl bestyrkta avskrifter av dessa betyg bifogas.

§ 3.

1. För utdelning av studieunderstöd tillsätter Kungl. Maj:t för fem år i sänder en studieunderstödsnämnd, representerande såväl allmänna sociala synpunkter som speciella utbildningssynpunkter. Bland nämndens ledamöter utser Kungl. Maj:t en till ordförande.

2. Nämnden sammanträder i Stockholm på kallelse av ordföranden, så ofta sådant efter chefens för ecklesiastikdepartementet beprövande finnes erforderligt, samt verkställer före utgången av mars månad varje år fördelning av de tillgängliga understödsmedlen och bestämmer de villkor, vilka nämnden finner böra uppställas i fråga om de särskilda understöden.

3. Vid utdelning av understöden skall särskilt beaktas, dels att till erhållande av understöd föreslås endast lärjungar, om vilka man synes kunna antaga, att de efter vunnen utbildning skola bliva det allmänna till gagn, dels ock att beloppen av och formen för understöden bestämmas med hänsyn till sökandens behov och den ungefärliga kostnad, hans utbildning kan beräknas kräva, som ock till sökandens ekonomiska förhållanden och andra inverkan omständigheter; skolandet i varje fall avseende fästas därvid, om lärjunge har sin hemvist å annan ort än den, där han åtnjuter undervisning.

4. Över nämndens beslut må besvär icke anföras.

§ 4.

Studieunderstöd beviljas antingen för viss bestämd tid eller till dess lärjungen uppnått det i ansökan angivna studiemålet, för så vitt medel för ändamålet alltjämt äro tillgängliga samt lärjungen med omsorg och framgång ägnar sig åt sin utbildning och studieunderstödsnämnden icke annorlunda besluter.

Huruvida studieunderstöd får åtnjutas under ferietid eller under längre tids av sjukdom föranledd frånvaro från läroanstalten, bestämmas av nämnden för varje särskilt fall.

§ 5.

1. Då fråga är om kontant studiebidrag, skola de beviljade understödsmedlen rekvireras hos statskontoret av generalpoststyrelsen och insättas för lån-

tagarens räkning i postsparbanken, som tillställer understödstagaren motbok å beloppet och å inestående belopp gottgör honom räntan i enlighet med de för postsparbanken i övrigt gällande föreskrifter.

2. Av det insatta beloppet äger lärjungen, såvida ej studieunderstödsnämnden annorlunda bestämmer, varje månad under pågående utbildningstermin förskottsvis uttaga så stor del som motsvarar antalet i nämnda termin ingående månader. Därest insättningsbeloppet ej är jämnt delbart med antalet utbildningsmånader, må uppsägningen för varje utbildningsmånad utom den sista lyda å det hela krontal, som närmast understiger den del av insättningsbeloppet, som fullt motsvarar nämnda månads antal, samt för den sista utbildningsmånaden å hela det återstående beloppet.

3. Lärjungen skall vid första uttagningen å motboken styrka sig hava vunnit inträde i den läroanstalt, vid vilken han med tillhjälp av det beviljade studielånet har att vinna utbildning.

Till lärjunge, som ej nått myndig ålder, må utbetalning å motboken ske allenast mot avlämnande av, förutom kvitto av lärjungen, skriftligt medgivande av dennes studiemålsman.

4. Å det insatta understödsbeloppet upplupen ränta tillfaller lärjungen.

§ 6.

1. Av staten upprättat skolhem, vare sig fristående eller förbundet med internatskola, skall stå under närmaste ledning och inseende av en lokalnämnd, bestående av rektor vid den läroanstalt, i vilken skolhemmets elever åtnjuta undervisning, tillika ordförande, och en av kollegiet vid samma läroanstalt för en tid av fem år utsedd lärare samt skolläkaren vid anstalten ävensom en av vederbörande kommunalstyrelse jämväl för fem år utsedd person. Den omedelbara ledningen av skolhem utövas av en husmoder samt av en utav läroanstaltens lärare såsom husfader. Vid nämndens sammanträden skall vederbörande husmoder vara närvarande, så ock vederbörande husfader, därest denne ej såsom ledamot tillhör nämnden, med rätt för båda att deltaga i nämndens överläggningar men ej i besluten.

Förefinnas på samma ort flera skolhem, skola dessa stå under ledning och inseende av en gemensam skolnämnd.

2. Där skolhem mottager lärjungar från mer än en läroanstalt, skola rektor och skolläkare vid var och en av de övriga läroanstalterna såsom ledamöter tillhöra nämnden, varvid den i tjänsten äldste rektorn skall vara ordförande.

3. Det tillkommer lokalnämnd: att öva allmän uppsikt över skolhemmet, besiktiga dess lokaler ävensom göra framställning om önskvärda förbättringar i fråga om nämnda lokaler samt dessas inredning och utrustning; att inom gränserna för därtill anslagna medel dels fastställa inkomst- och utgiftsstat för skolhemmet, dels anställa husmoder och husfader samt övrig för skolhemmet behöflig personal, dels ock bestämma grunderna för hushållets anordning och skötsel; samt att i övrigt fullgöra de åligganden, som tillkomma nämnden jämlikt det reglemente som skall för skolhemmet efter förslag av nämnden fastställas av skolöverstyrelsen.

§ 8.

Rekvisition och redovisning av till skolhems drift anslagna medel verkställas av rektor vid den läroanstalt, där hemmets elever åtnjuta undervisning, dock att där skolhem är gemensamt för mer än en läroanstalt, rekvisitionen och redovisningen åligga den rektor, som är ordförande i lokalnämnden.

§ 9.

1. Det åligger lärjunge, som åtnjuter studieunderstöd, att före juni månads utgång varje år till ecklesiastikdepartementet inlämna en kort berättelse rörande den utbildning, som lärjungen under senast förflutna läsår erhållit, och skall denna berättelse vara försedd med vederbörande studiemålsmans påteckning.

2. Då lärjunge avslutat den utbildning, för vilken understöd erhållits, skall han ofördröjligen till ecklesiastikdepartementet insända anmälan därom jämte styrkt avskrift av erhållna vitsord, och skall lärjungens studiemålsman besträcka riktigheten av de lämnade uppgifterna.

§ 10.

1. Avbryter lärjunge sin påbörjade utbildning eller erhåller lärjunge icke under det år, för vilket understödet beviljats, inträde i offentlig läroanstalt, skall han ofördröjligen anmäla förhållandet hos ecklesiastikdepartementet, varefter studieunderstödsnämnden meddelar beslut rörande återbetalning av eventuellt redan lyft studieunderstöd; dock att lärjunge i det senare fallet kan på därom gjord ansökning av nämnden erhålla rätt att tillgodoräkna sig understödet för nästföljande år.

2. Lärjunge, som önskar utbilda sig till annan levnadsbana än den, för vilken studieunderstödet beviljats, har att, därest han fortfarande vill vara i åtnjutande av understödet, med angivande av skälen till den tilltänkta förändringen, till ecklesiastikdepartementet ingiva ansökning därom; skolande denna ansökning beträffande den avsedda nya utbildningen innehålla uppgifter i de hänseenden, som omförmälas i § 2 mom. 2 här ovan.

§ 11.

Studiemålsman åligger:

att omsorgsfullt följa lärjungens utbildning till den levnadsbana, för vilken han erhållit studieunderstöd;

att med råd, upplysningar och på annat lämpligt sätt bistå lärjungen i hans arbete;

att på särskild anmodan lämna den i § 3 omförmälda nämnd alla de upplysningar, som äro ägnade att giva en ingående kännedom om lärjungens vandell, arbete och förhållanden i övrigt;

att, där lärjungen är omyndig, lämna skriftligt medgivande till uttagning av de under utbildningsterminerna månatligen utfallande understödssummorna;

att vid ansökan om förnyat understöd vitsorda den av lärjungen avgivna årsberättelsens riktighet; samt

att hos nämnden omedelbart anmäla, när lärjunge avslutat sin utbildning, om lärjungen avlider eller om han ändrar eller avbryter sin påbörjade utbildning.

§ 12.

Detta reglemente skall hållas tillgängligt i varje under offentlig kontroll stående läroanstalt, som i detta reglemente avses.

P. M.

ang. antalet avgiftsbefriade lärjungar vid de allmänna läroverken och den manliga befolkningens fördelning efter ålder och årsinkomster.

Hittills hava alla lärjungar vid de allmänna läroverken varit skyldiga att erlægga avgift till ljus- och vedkassan. Obemedlad lärjunge har varit befriad från avgift såväl till biblioteks- och materiellkassan som till byggnadsfonden. Mindre bemedlad lärjunge har kunnat befrias från avgift till den ena av dessa kassor. Av nedanstående översikt framgår, att den lärjungeprocent, som har olika grad av befrielse, föga fluktuerar under olika år.

Terminsavgiftsbefrielser till läroverkens kassor höstterminerna 1920—1926.

Höstterminen år	Procent lärjungar		
	med större befrielse	med mindre befrielse	utan ned-sättning i avgifter
1920	15.3	12.7	72.0
1921	14.5	12.8	72.7
1922	15.5	13.0	71.5
1923	16.3	12.5	71.2
1924	16.1	12.4	71.5
1925	16.0	12.4	71.6
1926	15.8	11.8	72.4

I det följande skall utföras en jämförelse mellan antalet lärjungar, som i olika utsträckning befriats från erläggande av avgifter till läroverkens kassor, och folkräkningens uppgifter om den manliga befolkningens fördelning efter ålder och årsinkomster. Då folkräkningen rör sig med förhållandena år 1920, torde det vara lämpligast att beträffande terminsavgiftsbefrielserna taga hänsyn till förhållandena samma år, vilka gestalta sig på följande sätt:

	Med större befrielse	Med mindre befrielse	Ingen befrielse	Hela lär-jungeantalet
Antal lärjungar	4 253	3 546	20 021	27 820
Procent av hela antalet . . .	15.3	12.7	72.0	100.0

I del V av Statistiska centralbyråns redogörelse för folkräkningen den 31 december 1920 återfinnes en tabell, tab. 15, sid. 400, som bland annat upptager manliga yrkesutövaras fördelning efter ålder och inkomster. För att göra tabellen bekvämare att använda för här ifrågakvarande ändamål, har densamma

omarbetats, så att den erhållit form av en dekrementtabell. De i tabellen med vanliga siffror angivna talen hava erhållits ur den från folkräkningen anförda tabellen genom addition av där ingående värden. De med kursiv stil angivna talen äro erhållna genom interpolation. För interpolationsförfarandet redogöres i slutet av denna P. M.

Av tabellens 2:a kolumn framgår exempelvis, att av manliga yrkesutövare, som uppnått 35 års ålder, hade 478 150 en årsinkomst under 3 000 kronor, och av dem, som uppnått 65 års ålder, höll sig inkomstbeloppet under nyss angivna summa för 82 780. Mellan 35 och 65 år befunno sig alltså 478 150 — 82 780 = 395 370 manliga yrkesutövare med en årsinkomst understigande 3 000 kronor.

Tabellens 5:e kolumn anger, att antalet av dem, som voro mellan 35 och 65 års ålder och vilkas årsinkomst ej uppgick till 6 000 kronor, var skillnaden mellan 742 512 och 99 588 eller 642 924 yrkesutövare. Antalet av dem, vilkas årsinkomst översteg 3 000 kronor men icke nådde upp till 6 000 kronor, var alltså 642 924 — 395 370 eller 247 554.

Fäderna till de allmänna läroverkens lärjungar torde i stort sett befinna sig i åldersintervallet 35 till 65 år. Av den bifogade tabellen över yrkesutövarnas fördelning efter ålder och årsinkomst samt nyss anförda siffror över terminsavgiftsbefrielseerna har gjorts följande jämförande sammanställning. Jämförelsen upptager 2 alternativ beträffande inkomstgränserna, nämligen 3 000 och 6 000 kronor, eller 4 000 och 7 000 kronor.

Höstterminen 1920 uppgingo de allmänna läroverkens lärjungar till 38.3 på 1 000 yrkesutövare i åldern 35 till 65 år. I det första alternativet komma på 1 000 inkomsttagare av de 3 kategorierna resp. 10.8, 14.3 och 240.2 lärjungar. I det andra alternativet utgöra motsvarande tal 8.1, 24.9 och 334.9.

1. Årsinkomst	under 3 000 kr.	3 000 men ej 6 000 kr.	6 000 kr. och däröver	samtliga
2. Antal yrkesutövare i åldern 35—65 år	395 370	247 554	83 142	726 066
3. Procent av hela antalet . . .	54.5	34.1	11.4	100
4. Antal lärjungar vid de all- männa läroverken, som åt- njöto större, mindre eller ingen nedsättning i termins- avgifterna till läroverket . .	4 253	3 546	20 021	27 820
5. Procent av hela antalet . . .	15.3	12.7	72.0	100
6. Lärjungar pro mille av å rad 2 upptagna yrkesutövare . . .	10.8	14.3	240.8	38.3
<hr/>				
7. Årsinkomst	under 4 000 kr.	4 000 men ej 7 000 kr.	7 000 kr. och däröver	samtliga
8. Antal yrkesutövare i åldern 35—65 år	523 882	142 396	59 788	726 066
9. Procent av hela antalet . . .	72.2	19.6	8.2	100.0
10. Å rad 4 upptagna lärjungar pro mille av å rad 8 upp- tagna yrkesutövare	8.1	24.9	334.9	38.3

Om man antager, att fädernas ålder ligger mellan 40 och 60 år, skulle på 1 000 yrkesutövare komma 57.1 lärjungar vid de allmänna läroverken. Sätts inkomstgränserna till 3 000 och 6 000 kronor, skulle på 1 000 yrkesutövare av de olika kategorierna komma resp. 15.9, 21.6 och 354.3 lärjungar. Om inkomstgränserna antagas vara 4 000 och 7 000 kronor, skulle på 1 000 yrkesutövare komma resp. 12.1, 38.1 och 485.5 lärjungar.

Det återstår att redogöra för den interpolationsmetod, varigenom de med kursiv angivna talvärdena erhållits. Vid linjär interpolation erhålles ett mel-

lanliggande värde under antagande att det ligger på en rät linje, som förenar två kända punkter. Förutsättningen härför är, att ändringen i antalet inkomsttagare är någorlunda konstant vid ökning av åldern med ett visst belopp, resp. ökning av gränsen för årsinkomsten med ett visst belopp. Då denna förutsättning här icke är uppfylld, har jag använt en parabelbåge för interpolationen.

Det är klart, att denna metod, vars förutsättning är, att andra ordningens differenser äro någorlunda konstanta, icke fullt återger verkligheten, men för här ifrågavarande ändamål torde approximationen vara tillräcklig.

Stockholm den 1 december 1928.

EDVARD GÖRANSSON.

Manliga yrkesutövare vid 1920 års slut fördelade efter uppnådd ålder och årsinkomst.

1		2	3	4	5	6	7	8	9
Ålder		Under 3 000 kr.	Under 4 000 kr.	Under 5 000 kr.	Under 6 000 kr.	Under 7 000 kr.	Under 8 000 kr.	8 000 kr. och över	Hela antalet yrkesutövare
25 år och äldre		696 655	908 658	1 041 355	1 094 686	1 128 190	1 141 868	65 372	1 207 240
30 » »		576 993	750 553	860 783	907 682	937 512	950 273	62 264	1 012 537
35 » »		478 150	616 677	704 798	742 512	767 113	778 602	55 132	833 734
40 » »		400 126	507 031	573 381	599 177	617 001	626 853	43 978	670 831
45 » »		326 110	405 303	453 141	469 623	481 801	489 675	33 854	523 529
50 » »		256 102	311 494	344 076	353 849	361 513	367 067	24 781	391 828
55 » »		191 926	227 820	248 364	253 558	258 012	261 725	16 891	278 616
60 » »		133 582	154 282	166 005	168 751	171 299	173 648	10 245	183 893
65 » »		82 780	92 795	98 398	99 588	100 835	102 139	5 529	107 668
70 » »		39 521	43 360	45 543	46 070	46 621	47 197	2 743	49 940

Anm. De med kursiv stil angivna talen äro erhållna genom interpolation (jfr sid. 00).

P. M.

ang. befrielser från och nedsättning i terminsavgifter vid privatläroverken.

Den utsträckning, till vilken befrielser från eller nedsättning i terminsavgiften förekommit vid de olika slagen av privatläroverk, framgår av följande översikt. Av denna framgår, att vid de enskilda mellanskolorna medges nedsättning i eller befrielse från terminsavgiften i större utsträckning än vid övriga privatläroverk, och t. o. m. i större utsträckning än vid de allmänna läroverken.

Terminsavgiftsbefrielser vid privatläroverken höstterminerna 1920—1926.

Höst- terminen	Enskilda mellanskolor			Högre goss- och samskolor			Högre flickskolor		
	Procent lärjungar, som erlagt								
	ingen avgift	nedsatt avgift	hel avgift	ingen avgift	nedsatt avgift	hel avgift	ingen avgift	nedsatt avgift	hel avgift
1920 . . .	19.1	12.9	68.0	4.7	14.7	80.6	3.7	11.2	85.1
1921 . . .	12.1	17.4	70.5	4.8	14.2	81.0	3.8	11.9	84.3
1922 . . .	12.8	16.8	70.4	5.2	14.5	80.3	3.9	12.1	84.0
1923 . . .	17.0	16.9	66.1	6.1	14.7	79.2	4.2	12.4	83.4
1924 . . .	17.1	21.5	61.4	3.7	20.9	75.4	4.5	12.7	82.8
1925 . . .	17.4	23.4	59.2	4.6	21.1	74.3	4.5	12.4	83.1
1926 . . .	14.8	24.7	60.5	4.8	19.8	75.4	4.7	12.4	82.9

Höstterminen 1920 uppgick lärjungeantalet vid privatläroverken till 34 298, varav 27 366 kommo på de högre flickskolorna, 5 423 på högre goss- och samskolor samt endast 1 509 på enskilda mellanskolor. Sedan dess hava de sistnämnda skolornas lärjungeantal ytterligare minskats.

Den följande jämförelsen, som är analog med motsvarande undersökning rörande de allmänna läroverken, omfattar endast flickläroverken. Höstterminen 1920 voro vid de högre flickskolorna 1 025 lärjungar helt befriade från terminsavgift, 3 059 åtnjöto nedsättning i avgiften och 23 282 erlade hel avgift.

Om fädernas ålder antages ligga mellan 35 och 65 år, komma på 1 000 yrkesutövare 37.7 av flickskolornas lärjungar. Om man antager, att årsinkomsten för fäder till dem, som voro helt befriade, icke uppgick till 3 000 kronor, komma på 1 000 yrkesutövare av denna grupp 2.6 lärjungar. Antagas fäderna till dem, som åtnjöto nedsatt avgift, hava en årsinkomst av 3 000 men ej 6 000 kronor, komma på 1 000 sådana yrkesutövare 12.4 lärjungar vid flickskolorna. Slutligen komma på 1 000 yrkesutövare med 6 000 kronors årsinkomst eller därutöver 280.0 av flickskolans lärjungar.

Sättas inkomstgränserna till resp. 4 000 och 7 000 bliva motsvarande siffror resp. 2.0, 21.5 och 389.4.

Stockholm den 3 december 1928.

EDV. GÖRANSSON.

Kostnader för läroböcker läsåret 1927—1928.

	H. allm. läroverket å Södermalm	H. allm. läroverket i Malmö	H. allm. läroverket i Sundsvall	Statens samskola i Norrtälje
<i>Realskolor.</i>	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
I klass 1	43.90	44.20	45.15	40.40
» » 2 tillkommer	18.10	12.10	7.60	8.75
» » 3 »	20.85	13.90	18.10	11.80
» » 4 »	49.20	58.75	47.75	44.10
» » 5 »	19.80	10.70	25.25	23.45
» » 6 »	57.90	65.35	56.35	52.15
Klass 1—6	209.75	205.00	200.20	180.65
<i>Latingymnasiet utan grekiska.</i>				
I klass 1—5	151.85	139.65	143.85	
» ring I tillkommer	98.00	128.70	112.35	
» » II »	48.15	39.05	41.35	
» » III »	70.70	39.75	35.90	
» » IV »	46.15	33.30	16.25	
Klass 1—Ring IV	414.85	380.45	349.70	
<i>Latingymnasium med grekiska.</i>				
I klass 1—5	151.85	139.65	143.85	
» ring I—II tillkommer	146.15	167.75	153.70	
» » III »	78.75	56.25	41.60	
» » IV »	47.65	41.30	22.20	
Klass 1—Ring IV	424.40	404.95	361.35	
<i>Realgymnasium.</i>				
I klass 1—5	151.85	139.65	143.85	
» ring I tillkommer	75.90	107.90	83.75	
» » II »	41.50	41.50	52.05	
» » III »	52.60	33.10	34.85	
» » IV »	27.15	25.75	10.25	
Klass 1—Ring IV	349.00	347.90	324.75	

Anm. Läroböcker i teckning och musik äro ej medräknade. Litteratur, som lärjungarna icke behöva själva skaffa sig, men som tillhandahålles av läroverket, har heller icke medräknats.

Uppgifter angående inackorderingsförhållanden m. m. för lärjungar vid de högre allmänna läroverken samt vissa högre flickskolor ht 1928.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Lärjungar i	Lärjungar, som ej bo i hemmet under terminen								Lärjungar, som bo i hemmet och dagligen resa till läroverksstaden	
	Helinackorderade				Icke helinackorderade				Antal	Genomsnittlig resekostnad för månad och lärj., kr.
	Antal	Inackorderingskostnad för månad genomsnitt kr.		Antal	Hyra för månad genomsnitt kr.		Måltidsinackordering för månad kr.			
		Ensamtrum	Delatrum		Ensamtrum	Delatrum	3 mål om dag.	2 mål om dag.		
I. Högre allmänna läroverk.										
1. Högre latinläroverket å Norrmalm i Stockholm.										
Kl. 3-6 Gymn.	3	140	120	1	60	—	55	—	21 ¹	10.56
	7 ²	127	—	—	—	—	—	—	11	9.75
2. Högre allmänna läroverket å Södermalm i Stockholm.										
Kl. 3-6 Gymn.	5	105	—	—	—	—	—	—	63	6.15
	10	148	125	1	60	—	—	75	21	10.75
3. Högre realläroverket å Norrmalm i Stockholm.										
Kl. 3-6 Gymn.	1	110	—	—	—	—	—	—	33	6.25
	9	100	75	2	50	—	—	60	51	6.25
4. Högre allmänna läroverket å Östermalm i Stockholm.										
Kl. 3-6 Gymn.	3	117.50	150	—	—	—	—	—	17	13.15
	7	129	100	2	60	45	56.50	75	11	11.07
5. Nya elementarskolan i Stockholm.										
Kl. 3-5 Gymn.	2	150	100	—	—	—	—	—	44	7.22
	3	200	120	—	—	—	—	—	25	10.13
6. Högre allmänna läroverket i Uppsala.										
Kl. 3-6 Gymn.	10	124	107	—	—	—	—	—	9 ¹	10
	48	132	110	8	48	50 ²	73.50	54	4	10.65
7. Högre allmänna läroverket i Södertälje										
Kl. 3-6 Gymn.	10 ¹	100—125	100—125	—	—	—	—	—	30 ²	6.50—18
	11 ²	110—125 ²	90—100 ²	—	—	—	—	—	9 ²	6.50—9.50
8. Högre allmänna läroverket i Nyköping.										
Kl. 3-6 Gymn.	13	110	90	—	—	—	—	—	17	7.50
	24	120	90	—	—	—	—	—	11	7.50
9. Högre allmänna läroverket i Strängnäs.										
Kl. 3-6 Gymn.	13	107.15	104.17	1	30	—	60	—	5	13.30
	22	103.93	104.48	1	—	—	40	—	6	2.46
10. Högre allmänna läroverket i Eskilstuna.										
Kl. 3-6 Gymn.	6	115	90	—	—	—	—	—	24	6
	11	125	90	—	—	—	—	—	7	6
11. Högre allmänna läroverket i Linköping.										
Kl. 3-6 Gymn.	29	101.75	89.90	—	—	—	—	—	14	16
	43	101	87	10	33.40	30	52.50	45 ¹	9	10.25
12. Högre allmänna läroverket i Norrköping.										
Kl. 3-6 Gymn.	13	115 ¹	100 ²	—	—	—	—	—	11	6.80
	21	108 ²	104 ²	—	—	—	—	—	5	20

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Lär- jun- gar i	Lärjungar, som ej bo i hemmet under terminen								Lärjungar, som bo i hemmet och dagligen resa till läroverksstaden	
	Helinackorderade				Icke helinackorderade				Antal	Genomsnittlig resekostnad för månad och lärj., kr.
	Antal	Inackorderingskostnad för månad genomsnitt kr.		Antal	Hyra för månad genomsnitt kr.		Måltidsinackordering för månad kr.			
		Ensam rum	Delat rum		Ensam rum	Delat rum	3 mål om dag.	2 mål om dag.		
<i>13. Högre allmänna läroverket i Jönköping.</i>										
Kl. 3-6	20	73	98 ¹	1	—	50	—	—	31	10
Gymn.	44	100	100	3	—	50	—	—	41	13
<i>14. Högre allmänna läroverket i Eksjö.</i>										
Kl. 3-6	17	100	80	—	—	—	—	—	4	14
Gymn.	22	96	84	—	—	—	—	—	11	15
<i>15. Högre allmänna läroverket i Värjö.</i>										
Kl. 3-6	25	90—100	85—95	3	25	—	60	—	—	—
Gymn.	31	90—100	85—95	8	25	—	60	—	—	—
<i>16. Högre allmänna läroverket i Kalmar.</i>										
Kl. 3-6	22	80	69	—	—	—	—	—	15	9.10
Gymn.	42	85	78	3	27	—	68	—	3	8.70
<i>17. Högre allmänna läroverket i Västervik.</i>										
Kl. 3-6	14	84	84	—	—	—	—	—	—	—
Gymn.	11	93	81	—	—	—	—	—	—	—
<i>18. Högre allmänna läroverket i Visby.</i>										
Kl. 3-6	11	80	70	—	—	—	—	—	3	10
Gymn.	10	90	80	—	—	—	—	—	1	10
<i>19. Högre allmänna läroverket i Karlskrona.</i>										
Kl. 3-6	2	—	70	—	—	—	—	—	26	9
Gymn.	19	90	80	—	—	—	—	—	19	9
<i>20. Högre allmänna läroverket i Kristianstad.</i>										
Kl. 3-6	7	85	60	—	—	—	—	—	45	10.70
Gymn.	24	95	70	1	30	—	60	—	30	13.30
<i>21. Högre allmänna läroverket i Lund.</i>										
Kl. 3-6	16	111	108	2	—	20	65	—	41	9
Gymn.	11	113	85	12	43	—	65	—	14	9.50
<i>22. Högre allmänna läroverket i Malmö.</i>										
Kl. 3-6	—	—	—	—	—	—	—	—	22	9.30
Gymn.	11 ¹	103.60	112.50	3 ²	25	—	75	— ³	52 ⁴	11.71
<i>23. Högre allmänna läroverket i Hälsingborg.</i>										
Kl. 3-6	8	97.50	110	1	—	—	—	35 ¹	16 ²	8.70
Gymn.	27	98	90	1	30	—	—	75	12 ²	14
<i>24. Högre allmänna läroverket i Ystad.</i>										
Kl. 3-6	3	90	80	—	—	—	—	—	28	11.30
Gymn.	23	95	80	11	27	—	65	—	13	13.20
<i>25. Högre allmänna läroverket i Halmstad.</i>										
Kl. 3-6	16	96	92	— ¹	—	—	—	—	36	16.98
Gymn.	40	101	98	11 ²	28.20	—	68.75	47.50	18	18.19
<i>26. Högre latinläroverket i Göteborg.</i>										
Kl. 3-6	4	125	—	1	30	—	—	—	19	11
Gymn.	37	110	95	10	45	35	60	65	48	15

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Lär- jun- gar i	Lärjungar, som ej bo i hemmet under terminen								Lärjungar, som bo i hemmet och dagligen resa till läroverksstaden	
	Helinackorderade				Icke helinackorderade				Antal	Genom- snittlig re- sekostnad för månad och lärj., kr.
	Antal	Inackorderingskost- nad för månad genomsnitt kr.		Antal	Hyra för månad genomsnitt kr.		Måltidsinackor- dering för må- nad kr.			
		Ensamt rum	Delat rum		Ensamt rum	Delat rum	3 mål om dag.	2 mål om dag.		
<i>27. Högre realläroverket i Göteborg.</i>										
Kl. 3-6	2	—	92.50	—	—	—	—	—	28	12.95
Gymn.	9	120	79	6	32.50	27.50	65	55	19	16.50
<i>28. Högre allmänna läroverket i Uddevalla.</i>										
Kl. 3-6	34	82.73	78.70	4	27.50	15	75	—	—	—
Gymn.	30	86.88	70.83	6	25	15	66.25	47	—	—
<i>29. Högre allmänna läroverket i Vänersborg.</i>										
Kl. 3-6	17 ¹	115.50	88	—	—	—	—	—	15 ²	12.25
Gymn.	53 ¹	105.50 ³	105.75	2	30	—	67.50	—	4	19.55
<i>30. Högre allmänna läroverket i Borås.</i>										
Kl. 3-6	23	107	91	1	30	—	—	55	43	12.41
Gymn.	21	100	95	3	30	—	75	55	—	8.63
<i>31. Högre allmänna läroverket i Skara.</i>										
Kl. 3-6	24 ¹	91	80	2 ¹	—	22.50	65	50 ²	5 ²	9.60
Gymn.	76	102	99	14	28	20	70	37	1	12.50
<i>32. Högre allmänna läroverket i Skövde.</i>										
Kl. 3-6	4	111	—	—	—	—	—	—	5	11
Gymn.	9	128	97	—	—	—	—	—	6	13
<i>33. Högre allmänna läroverket i Karlstad.</i>										
Kl. 3-6	31	99	99.25	—	—	—	—	—	28	10.82
Gymn.	70	110.77	99.14	12	35.80	22.50	66.33	—	20	13.35
<i>34. Högre allmänna läroverket i Örebro.</i>										
Kl. 3-6	30	108	85	—	—	—	—	—	45 ¹	16
Gymn.	59	115	99	5	40	25	65	—	15	25
<i>35. Högre allmänna läroverket i Västerås.</i>										
Kl. 3-6	30	95	86	—	—	—	—	—	—	—
Gymn.	48	100	90	2	30	—	—	60	—	—
<i>36. Högre allmänna läroverket i Falun.</i>										
Kl. 3-6	31	100	100 ¹	1	35	—	60	—	7	9.28
Gymn.	45	105	95	4	35	—	65	60	16	10.30
<i>37. Högre allmänna läroverket i Gävle.</i>										
Kl. 3-6	5	101	—	—	—	—	—	—	21 ¹	13
Gymn.	15	101.50	83	1	35	—	—	60	20 ²	12
<i>38. Högre allmänna läroverket i Hudiksvall.</i>										
Kl. 3-6	8	100	91	—	—	—	—	—	20	10.55 ¹
Gymn.	16	96.82	96	—	—	—	—	—	5	20.38 ¹
<i>39. Högre allmänna läroverket i Härnösand.</i>										
Kl. 3-6	17	87	99	—	—	—	—	—	—	—
Gymn.	26	104	95	1	—	25	70	—	—	—
<i>40. Högre allmänna läroverket i Sundsvall.</i>										
Kl. 3-6	14	105 ¹	92	—	—	—	—	—	24	9.36
Gymn.	24	106	96	2	40 ²	17.50	60	—	20	11.29

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Lärjungar i	Lärjungar, som ej bo i hemmet under terminen								Lärjungar, som bo i hemmet och dagligen resa till läroverksstaden	
	Helinackorderade				Icke helinackorderade				Antal	Genomsnittlig resekostnad för månad och lärj., kr.
	Antal	Inackorderingskostnad för månad genomsnitt kr.		Antal	Hyra för månad genomsnitt kr.		Måltidsinackordering för månad kr.			
		Ensam rum	Delat rum		Ensam rum	Delat rum	3 mål om dag.	2 mål om dag.		
41. Högre allmänna läroverket i Östersund.										
Kl. 3-6 Gymn.	26	90	80	—	—	—	—	—	1	26
	34	103.50	80	—	—	—	—	—	—	—
42. Högre allmänna läroverket i Umeå.										
Kl. 3-6 Gymn.	31 ¹	93.57 ²	93 ³	—	—	—	—	—	—	—
	38 ⁴	97.65 ⁵	96.19 ⁶	2 ⁷	40	—	—	67.50	—	—
43. Högre allmänna läroverket i Luleå.										
Kl. 3-6 Gymn.	9	100	90	—	—	—	—	—	3	11
	18	106	103	9	35	—	—	75	50	11
II. Högre flickskolor.										
1. Eskilstuna elementarläroverk för flickor.										
Kl. 5-8	8	150	95	—	—	—	—	—	15	5.92
2. Linköpings elementarläroverk för flickor.										
Kl. 5-8	16	94 ¹	105.50	—	—	—	—	—	13	8.65
3. Elementarskolan för flickor i Kalmar.										
Kl. 5-8	25	80	69	2	30	17.50	40 ¹	—	12	10.48
4. Karlskrona högre läroverk för flickor.										
Kl. 5-8 Gymn.	7	89	71	—	—	—	—	—	4	8.50
	4	95	30 ¹	—	—	—	—	—	4	10
5. Ebba Lundbergs högre läroverk för flickor i Hälsingborg.										
Kl. 5-8 Gymn.	5	100	90	1 ¹	35	—	—	—	20	10 ²
	7	100	—	—	—	—	—	—	5	15.30
6. Högre elementarläroverket för kvinnlig ungdom i Halmstad.										
Kl. 5-8	8	—	92.50	—	—	—	—	—	6	19.08
7. Sigröd Rudebecks skola i Göteborg.										
Kl. 5-8 Gymn.	27	122.50	87.17	—	—	—	—	—	38	12.10
	48	125	98	16	44	37.50	75	60	14	22
8. Göteborgs lyceum för flickor.										
Kl. 5-8	2 ¹	—	—	—	—	—	—	—	7	8.14
9. Elementarläroverket för flickor i Falun.										
Kl. 5-8	20	90	110	—	—	—	—	—	11	12
10. Härnösands elementarläroverk för flickor.										
Kl. 5-8	19	110	100	—	—	—	—	—	1	18
11. Sundsvalls läroverk för flickor.										
Kl. 5-8 Gymn.	10	100	85	—	—	—	—	—	21	7.88
	4	105	90	—	—	—	—	—	4	8.25
12. Umeå elementarläroverk för flickor.										
Kl. 5-8	9	110	94	—	—	—	—	—	—	—

Anmärkningar till tabellen.¹

1. Högre allmänna läroverk.

1. 1) Spårvägsresande ej medtagna i fråga om resekostnader. Som medelkostnad pr månad torde omkring 5 kr. kunna sättas.
- 2) Medräknat är ett skolhushåll: 90 kr.: Bror och syster gå båda i skola, systemen hushållar, 2 rum och kök.
2. I något enstaka fall, där den billiga inackordningen uppenbarligen motiverats av släktskap mellan parterna, har familjens krav på ersättning för inackordning av oskylda lagts till grund. I något enstaka fall har värdering företagits av naturabidrag från den inackorderades föräldrahem.
3. För i kol. 10 upptagna lärjungar tillkommer i många fall avgift för frukost.
4. 1 i kl. 3—6 icke medräknad elev tillhör skolhushåll.
2 resande elever i kl. 3—6 intaga frukost för en medelkostnad av 22.50.
2 å gymnasiet icke medtagna elever tillhöra skolhushåll.
5. Kol. 10 och 11: kl. 3—5: 32 resp. 8.44 (om ej de lärjungar medräknas, som ha sitt hem i trädgårdsgymn.: 21 » 11.29) städerna och Bromma.
» 10: kl. 3—5: dessutom 7 lärjungar, som ha fribiljett å järnväg.
gymn.: » 1 lärjunge, » har » » »
6. 1) De flesta göra sin resa utan kostnad.
2) Endast 1 lärjunge.
7. 1) 1 betalar 35 kr. (hos en moster).
2) 1 bor hos en syster; 1 lärjunges målsman har vägrat lämna uppgift.
3) 1 betalar 72 kr. (hos morfar), 1 betalar 80 kr. (hos moster), 1 betalar intet (hos mormor).
4) 1 betalar 30 kr. (hos farmor), 1 betalar 90 kr., 1 betalar 100 kr.
5) I kol. 10 ha ej upptagits lärjungar, som äro söner till järnvägsmän och ha fria biljetter, ej heller sådana, som i regel cykla men under årets värsta tid en eller annan vecka eller månad äro nödsakade att åka buss, när vägarna äro oframkomliga.
9. Kol. 10: kl. 3—6: För 3 av dessa 5 tillkommer kostnad för frukost, i genomsnitt 26.50 för lärjunge.
gymn.: För 4 av dessa 6 tillkommer kostnad för frukost, i genomsnitt 9.38 för lärjunge.
11. 1) Endast en elev.
12. 1) Högst 150, lägst 80 kr.
2) » 125, » 75 »
3) » 125, » 60 »
4) » 120, » 75 »
13. 1) Det egendomliga förhållandet, att delat rum betingar mera än ensamt rum, måste förklaras av tillfälligheter, som inverkat, mycket tack vare relativt litet statistiskt material.
14. Ej medräknade: 2 lärjungar i gymnasiet, 6 i kl. 3—6, som bo gratis eller i det närmaste gratis hos släktingar, 2 lärjungar i kl. 3—6, vilkas inackordning delvis betalas med naturprodukter, 4 lärjungar i gymnasiet, 5 i kl. 3—6, som ha skolhushåll (medelhyreskostnad pr år och lärjunge i gymnasiet 242 kr., i kl. 3—6 120 kr.)
15. Kol. 10—11: kl. 3—6: 2 lärjungar cykla till skolan, bo i annan församling.
gymn.: 3 lärjungar fribiljett å järnväg.
16. Kol. 2—9: gymn.: En lärjunge, som till frukost och kväll använder torrskaffning och till middag har matdagar, är ej medtagen vid uträkningen av prisen.
Några lärjungar, som bo eller äta hos släkt och därför särskilt billigt, ha uteslutits.
Några få lärjungar, som bo i familjens skolhushåll, ha här ej kunnat medtagas.
21. Gymn.: 5 lärjungar bo i skolhushåll, vilkas kostnader ej kunnat uppgivas. De ha här ej medräknats.
22. 1) Därav två, som bo kostnadsfritt hos släktingar.
2) » en, » bor » » »
3) Av de tre icke helinackorderade lärjungarna intager en alla måltiderna kostnadsfritt hos släktingar, en annan alla måltider utom en, vilken sistnämnda betalas med 30 kr. för månad.
4) Härav 3, vilka resa fritt.
23. 1) Endast 1 mål.
2) Här ingå icke avgifter för måltider.

¹ Anmärkningarna hava av vederbörande rektorer och föreståndarinnor gjorts i de lämnade uppgifterna.

Kostnadsutredning över internatskola på landet och skolhemsbyggnad i stad.

(Enligt ritningsförslag, som uppgjorts av Kungl. byggnadsstyrelsens utredningsbyrå, dat. 22 december 1928.)

Kostnaderna hava i efterföljande kostnadsuppställningar beräknats i förhållande till byggnadernas volymer. De använda å-prisen pr kbm utgöra medelvärden för dylika byggnader å platser med jämförelsevis goda transportmöjligheter. Då givetvis dessa enhetspriser variera för olika orter, bliva de på dessa sätt upptagna kostnaderna endast ungefärliga.

Internatskola på landet.

Skolbyggnaden	12 100 × 42 =	508 000:—
Lärjungebostad (40 lärjungar)	3 600 × 36 =	130 000:—
D:o d:o		130 000:—
D:o d:o		130 000:—
Rektorsbostad (7 rum o. kök)	1 000 × 38 =	38 000:—
Lärarebostad (6 » » »)	800 × 38 =	30 000:—
Lärarebostad (2 st. lägenh. om 5 rum o. kök)	1 350 × 37 =	50 000:—
D:o (2 » » » 4 » » »)	1 150 × 37 =	42 000:—
Vaktmästarebost. (2 » » » 2 » » »)	600 × 35 =	21 000:—
Brunn, dränering och utvändiga ledningar, förslagsvis		26 000:—
Planering och stängsel, förslagsvis		35 000:—
		<u>Kronor 1 140 000:—</u>

Skolhemsbyggnad i stad.

Lärjungebostad (30 lärjungar)	2 700 × 47 =	127 000:—
Utvändiga ledningar, planering och stängsel, förslagsvis		13 000:—
		<u>Kronor 140 000:—</u>

Stockholm den 5 januari 1929.

Bror Sundblad.

Skollokaler för internatskola på landet.

- 1 bönsal (bör kunna användas som skrivsal och musiksalsal) för omkring 175 lärjungar.
{	2 för 30 lärjungar omkring 45 kvm
	4 » 25 » » 38 »
	1 » 20 » » 30 »
	2 » 15 » » 22 »
- 9 klassrum
- 1 gymnastiksal (omkring $10 \times 20 \times 6$ m) med tillhörande omklädningsrum (40 kvm) och dusch.
- 1 lärosal för biologi med tillhörande materialrum (55 kvm + 40 kvm).
- 1 lärosal för fysik och geografi med tillhörande materialrum (55 kvm + 30 kvm).
- 1 lärosal för kemi (60 kvm).
- 1 laboratorium (60 kvm).

Anm. 2 av lärosalarna i de naturvetenskapliga ämnena böra anordnas så att de kunna användas även för mindre laborationsgrupper.

- 1 teckningsal med tillhörande materialrum (60 kvm + 20 kvm).
- 1 biblioteksrum med tillhörande läsrum (60 kvm + 60 kvm).
- 1 rektorsexpedition (40 kvm).
- 1 kollegierum (60 kvm); kapprum (10 kvm).
- Korridorutrymmen och toaletter.
- 1 vaktmästarebostad (2 lägenheter à 2 rum och kök med tillhörande utrymmen) ev. i särskild byggnad.

Anm. De angivna måtten böra betraktas som ungefärliga.

Lärbostäder.

- 1 rektorsbostad med 7 rum och kök (värme och lyse).
- 1 lärbostad om 6 rum och kök (hyra 1 500 kr.).
- 2 lärbostäder om vardera 5 rum och kök (hyra à 1 200 kr.).
- 2 lärbostäder om vardera 4 rum och kök (hyra à 900 kr.).
- 1 dublett om 2 rum (hyra 400 kr.).

Obs. Vatten- och avloppsledningar.

Ev. planeringar.

Lärjungebostad för 40 lärjungar vid internatskola på landet.

- 20 lärjungerum à omkring 10 kvm, därav t. ex. 4 något större än de övriga.
 - 2 tvättrum med plats för 10 tvättställ i varje.
 - 1 mindre borstrum.
 - 2 badrum med dusch.
 - 4 W.-C.
 - 2 sällskapsrum à omkring 30 kvm.
 - 1 större matsal à omkring 50 kvm.
 - 1 större kök med serveringsrum, renseri, skafferier och matkällare.
 - 1 rum med tillhörande alkov för husmoder.
 - 1 rum med tillhörande alkov för hemföreståndare (lärare).
 - 1 rum för biträdande hemföreståndare (lärare).
 - 2 rum med plats för 5 bäddar för personal.
 - Utrymmen för värmeledning m. m.
- Dessutom gemensamt för 3 bostäder av ovanstående typ:
- 1 sjukrum med plats för 4 bäddar i ett av hemmen.
 - 1 tvättstuga.
-

Skolhemsbyggnad i stad för 30 lärjungar.

- 15 lärjungarum à c:a 10 kvm.
 - 2 tvättrum med plats för 8 tvättställ i varje.
 - 1 mindre borstrum.
 - 2 badrum med dusch.
 - 3 W.-C.
 - 2 sällskapsrum à c:a 25 kvm.
 - 1 större matsal c:a 40 kvm.
 - 1 serveringsrum.
 - 1 större kök.
 - 1 skafferi.
 - 1 renseri.
 - 1 matkällare.
 - 1 tvättstuga.
 - Personalrum:
 - 1 rum med tillhörande alkov för husmoder.
 - 1 rum med tillhörande alkov för hemföreståndare (lärare).
 - 1 rum för biträdande hemföreståndare (lärare).
 - 2 rum med plats för 4 bäddar för hembiträden.
 - 1 sjukrum ev.
 - 1 vedbod med tillhörande utrymmen för cyklar, skidor m. m.
- Tomt torde ev. vederbörande stad kunna lämna.
-

Inventarier för ett skolhem om 30 lärjungar.

Möbler i vart och ett av 15 lärjungarum à 350: —	5 250: —
» » » » » » 2 sällsapsrum à 600: —	1 200: —
» » matsal	600: —
» » 2 rum för hembiträden à 400: —	800: —
Reservmöbler till rum åt husmoder och hemföreståndare (man utgår från att dessa i regel och i huvudsak ha egna möbler).	800: —
Inredning m. m. i tvättrum, badrum, korridorer m. m.	200: —
40 madrasser à 20: —	800: —
Madrass-skydd	100: —
40 snedkuddar à 8: —	320: —
40 örngåttskuddar à 5: 50	220: —
100 örngåttsvär à 1: 50	150: —
200 lakan à 6: —	1 200: —
200 handdukar à 1: 25	250: —
80 filtar à 10: —	800: —
Rullgardiner, omkring 30 st.	250: —
Inventarier och utrustning för sjukrum	200: —
Porslin och glas (48 personer)	800: —
Matsilver, knivar och gafflar (48 personer)	450: —
Köksuppsättning	600: —
Duktyg (borddukar och servietter)	900: —
Diverse och oförutsedda utgifter	1 110: —
	Kronor 17,000: —

Utgiftsstat för ett skolhem i stad för 30 lärjungar.

Underhåll av byggnad och inventarier, brandförsäkring	2 800:—
Bränslekostnader och lyse	1 600:—

Avlöningar:

1 husmoder, förutom bostad med värme och lyse	2 000:—
1 kokerska, » » » » » »	900:—
3 hembiträden, » » » » » » à 600:—	1 800:—
Matpengar under semester för 4 personer à 50:—	200:—
1 gårdskarl	200:—
Tillfällig hjälp vid tvätt och skurning	300:—

Kosthåll efter 1: 25 för dag och person:

32 (lärare och lärjungar) under i medeltal 270 dagar.	10 800:—
5 (kvinnlign personal) » » » 320 »	2 000:—
	<u>12 800:—</u>

Avgår betalning av 2 lärare $2 \times 270 \times 1: 25$	675:—	12 125:—
Sjukvård		200:—
Administrationskostnader		300:—
Telefon, tidningar, diverse utgifter		675:—

Summa kronor 23 100:—

Om 5 lärjungar betala en inackorderingsavgift å 100 kronor i månaden och 5 lärjungar dylik avgift å 50 kronor i månaden samt återstående 20 lärjungar hava friplatser, inflyta i avgifter sammanlagt omkring 6 500 kronor för år. Det erforderliga statsanslaget skulle alltså utgöra 16 600 kronor.

Om ytterligare 2 frielever mottagas, ökas den årliga kostnaden med 800 kronor.

Möbelutrustning, inventarier, undervisningsmateriel och böcker för internatläroverk.

(Siffrorna inom parentes ange beräknad kostnad för inventarier vid folkskoleseminariet i Linköping.)

Klassrum:

150 lärjungepulpeter eller delvis bord med stolar à 30: —	4 500: —
6 katederbord med stol à 100: —	
3 » » » » à 50: —	750: —
14 svarta tavlor (ev.) à 50: —	700: —
10 karthängare à 20: —	200: —
15 lösa stolar à 12: —	180: —
Gardiner till 9 rum	500: —

Samlingssal:

Bänkanordning för 175 lärjungar med skrivbordsanordning för 40 lärjungar	2 000: —
Katederanordning	150: —
Orgel (pedalorgel med bänk)	1 000: —
25 st. lösa stolar à 12: —	300: —
Gardiner	300: —

Specialrum:

3 specialrum för naturvetenskapliga undervisningen: bänkanordning, demonstrationsbord, hyllor, skåp, ljusstäta gardiner m. m. à 3 000: — för rum	9 000: —
Skåp och hyllor i materielrummen	2 000: —
Inredning av laboratorium	2 000: —
Teckningssal: 15 ritbord för två med pallar	900: —
1 lärarbord 200: —, skåp och hyllor m. m. 300: —	500: —
Inredning av materialrum	400: —

Gymnastikinredning:

30 ribbstolar samt 4 fack för växelklivgång	1 400: —
8 långbänkar med balansribba och 2 rörliga hakar	420: —
4 enkelbommar i salens längdriktning samt 3 dubbelbommar i salens breddriktning	1 600: —
2 treradiga lodstegar	550: —
1 armgångsstege, höjbar i kanaler och med lejdare för nedgång	450: —
12 lodlinor i två (ev. tre) grupper	960: —
2 båglinor	200: —
4 lejdare	400: —
8 bomsadlar med självläsande beslag samt hyllor för sadlarna	430: —
1 häst, mindre modellen	430: —

Transport 6 840: — 25 380: —

	Transport	6 840:—	25 380:—
2 plintar i 6 avdelningar		440:—	
1 bock, större modellen		200:—	
1 » mindre »		170:—	
2 språngställ med linor och tyngder		90:—	7 740:—

Biblioteksrum och expeditjonslokaler m. m.

Bibliotek, bord och hyllor (969:—, fasta hyllor ej inräknade)		1 000:—	
Läsrum, bord, hyllor och stolar m. m. (1 628:—)		1 500:—	
Rektorsexpeditionen:			
Möbler (1 697:—)		1 500:—	
Liggare, böcker, skrivmaskin, skrivbordsutensilier		600:—	
Kollegierum (3 940:—)		2 500:—	
Korridor och kapprum, klädhängare m. m.		300:—	

Undervisningsmateriel (första uppsättning):

Kristendom		100:—	
Språk		200:—	
Historia (309:—)		400:—	
Geografi (med skioptikon) (1 558:—)	1 500:—		
Matematik		200:—	
Biologi med hälsolära (4 982:—)	4 000:—		
Fysik, inber. kopplingstavla (5 238:—)	5 000:—		
Kemi (3 091:—)	2 000:—		
Teckning (510:—)	800:—		
Musik, därav flygel 2 000:— (2 000:—)	2 300:—		
Idrottsmateriel (19 694:—)	300:—	16 800:—	

Bibliotek (böcker):

Huvudbibliotek		5 000:—	
Lärjungebibliotek		1 000:—	
Lärarnas referensbibliotek (9 311:—)	1 500:—	7 500:—	

<i>Belysningsarmatur</i> (13 200:—)	6 000:—	
<i>Frakter, ritningar m. m.</i> (2 500:—)	2 000:—	

Summa kronor 72 820:—

Utgiftsstat för internatskola.

1. Läraravlöningar m. m.

Rektor, utom fri bostad med bränsle och lyse	7 500:—	
4 lektorer à 5 800:—	23 200:—	
4 adjunkter à 4 300:—	17 200:—	
3 extralärare à 3 300:—	9 900:—	
7 timlärartimmar à 140:—	980:—	
1 teckningslärare	1 800:—	
8 timmar i musik à 90:—	720:—	
14 » » gymnastik à 90:—	1 260:—	62 560:—
Skolläkare		800:—
Bibliotekarie		400:—
Biträde å rektorsexpeditionen		1 000:—
	Kronor	64 760:—

Tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg ej medräknade.

Om man räknar med i genomsnitt $1\frac{1}{2}$ ålderstillägg för varje lektor och 2 ålderstillägg för varje adjunkt och för teckningsläraren, bör ålderstilläggsanslaget ökas med Kronor 7 450:—

2. Skoldriften i övrigt.

Underhåll och brandförsäkring av skolbyggnad och lärarbostäder	9 000:—	
Vaktmästare, renhållning, bränsle och lyse	10 000:—	
Materiel, bibliotek m. m.	4 000:—	
	Kronor	23 000:—
Avgår hyror för lärarbostäder	6 100:—	
och inkomst av terminsavgifter $\left. \begin{array}{l} 15 \times 2 \times 50:— \\ 15 \times 2 \times 25:— \end{array} \right\}$	2 250:—	8 350:—
	Kronor	14 650:—

3. Skolhemmen.

Ett skolhem för 40 lärjungar:

Underhåll av byggnad och inventarier, brandförsäkring	3 600:—
Bränslekostnader och lyse	2 000:—
Avlöningar:	
1 husmoder, förutom bostad med värme och lyse	2 000:—
1 kokerska » » » » » »	900:—
4 hembiträden » » » » » » à 540:—	2 160:—
Matpengar under semester för 5 personer à 50:—	250:—
Tillfällig gårdskarl	200:—
Tillfällig hjälp vid tvätt och skurning	600:—
	Transport
	11 710:—

	Transport	11 710: —
Kosthåll efter kr. 1: 25 för dag och person:		
42 (lärare och lärjungar) under i medeltal 270 dagar.	14 175: —	
6 (kvinnlig personal) » » » 320 »	2 400: —	
	<u>16 575: —</u>	
Avgår betalning av 2 lärare $2 \times 270 \times 1: 25$	675: —	15 900: —
Sjukvård	250: —	
Del i administrationskostnader	200: —	
Telefon, tidningar, diverse utgifter	1 040: —	
	<u>Kronor 29 100: —</u>	
<i>Två skolhem för vardera 40 lärjungar à 29 100: —</i>	58 200: —	
	<u>Summa kronor 87 300: —</u>	

Om 15 lärjungar betala en inackorderingsavgift å 100 kronor i månaden och 15 lärjungar dylik avgift å 50 kronor i månaden samt återstående 90 lärjungar hava friplatser, inflyta i avgifter sammanlagt omkring 19 300 kronor för år. Det erforderliga statsanslaget skulle alltså utgöra 87 300 — 19 300 kronor eller Kronor 68 000: —

Sammanfattning.

Utgifter för läraravlöningar m. m.	72 210: —
» » skoldriften i övrigt	14 650: —
» » skolhemmen	68 000: —
	<u>Summa kronor 154 860: —</u>

Nr 192. Nedre våningen: 7 rum för lärjungarna. Övre våningen: 1 rum för lärare, 1 samlingsrum, 4 rum för lärjungarna. Vindsvåningen: 2 rum för lärjungar. *Plats för 23 lärjungar.*

I dessa tre byggnader alltså *plats för 42 lärjungar.*

Övriga skolhem.

Det föreslås, att det på tomten nr 192 genom statens försorg uppföres en byggnad, som förutom övriga för ett skolhem nödiga lokaler bör innehålla rum för 10 lärjungar. Tillsammans med nuvarande boningshuset på tomt nr 192 skulle denna bilda ett skolhem nr 2 med plats för tillsammans 33 lärjungar.

Vidare böra där ytterligare två byggnader uppföras, skolhemmen nr 3 och nr 4, vardera beräknad för 34 lärjungar.

I samtliga 4 skolhem skulle det alltså finnas plats för 120 lärjungar.

Byggnadskostnaden för de tre uppförda internatsbyggnaderna beräknas av ovannämnda sakkunniga komma att uppgå till högst 200 000 kronor. Det förutsättes därvid, att byggnaderna uppföras av sten.

Strängnäs den 19 januari 1929.

Albert Falk.

Kort redogörelse för vissa internatskolor och elevhem.

För att giva en mera konkret föreställning om organisation och yttre anordningar m. m. vid internatskolor och elevhem hava de sakkunniga ansett lämpligt att sammanföra uppgifter rörande ett antal dylika svenska och danska institutioner. Av dessa hava de sakkunniga under utredningsarbetets gång besökt alla utom Lundsbergs skola och Tyringe helpension, vid vilka dock en eller flera bland de sakkunniga tidigare avlagt besök. De uppgifter, som lämnas i följande redogörelser, hava således delvis inhämtats av de sakkunniga personligen och i övrigt erhållits ur årsredogörelser m. m. samt genom skriftliga meddelanden från vederbörande föreståndare.

a. Sverige.

1. Lundsbergs skola.

Lundsbergs skola äges av en stiftelse, som utser styrelse för skolan. Den är organiserad som internatskola med skolhem. Numera omfattar skolan en 5-årig realskola och ett gymnasium med 4 ringar.

Antalet lärjungar har under senare år uppgått till omkring 160. Endast gossar mottagas, men under de sista åren hava några få å Lundsberg hemmahörande flickor deltagit i undervisningen.

Vid skolan finnas sex skolhem, varjämte ett privat hem mottager några få elever. Antalet elever per hem växlar mellan 12 och 35. Varje hem övervakas av en ogift lärare, som tjänstgör som hemföreståndare. Samtliga ogifta lärare bo på skolhemmen, för de gifta finnas särskilda bostäder. För varje hem finnes därjämte en husmoder, som å de större hemmen har till sin hjälp en biträdande husmoder. Vid skolan äro ytterligare anställda kamrer och sekreterare samt sjuksköterska ävensom en föreståndarinna för skolans centralkök samt en föreståndarinna för dess tvätt- och strykinrättning.

I detta sammanhang må omnämnas, att rektor vid skolan i ett yttrande till de sakkunniga framhållit, att den vid Lundsberg använda organisationen med smärre skolhem vore att föredraga framför den mångenstädes i utlandet, särskilt i England och Förenta staterna, förekommande, enligt vilken eleverna äro sammanförda i stora kasernliknande bostadshus. Den senare formen hade väl, säger rektorn, företräde i ekonomiskt hänseende, men den vore den förra avgjort underlägsen i uppfostringsavseende. De smärre elevhemmen bidroge ock väsentligt till skapande av den hemkänsla, som vore av så stor betydelse för en internatskolas alumner.

Eleverna vid Lundsberg bo till ett antal av 2—4 i varje rum, beroende på rummens storlek och elevernas ålder. Äldre och yngre elever äro sammanförda inom samma hem, varvid de äldre få åtaga sig visst ansvar för de yngre. Självstyrelse är i viss utsträckning genomförd. Så t. ex. har en av rektor för varje hem utsedd »troman» högsta ansvaret för kamraterna i hemmet och har därvid även rätt att utöva viss disciplinär myndighet. En del yttre sysslor såsom ren-

göring och krattning av gårdsplanerna, inbärning av ved o. dyl., åligger det eleverna att utföra.

Lärjungarna å gymnasiet få begagna sina sovrum även som studierum. De lägre klassernas lärjungar åter läsa sina läxor i skolhuset gemensamt och under övervakning av lärare eller vid förfall för sådan av tromannen.

I varje hem finnes gemensamt samlingsrum, där sällskapsspel, instrument o. dyl. stå till elevernas förfogande under fritiden. Varje hem har ock sin boksamling. Måltiderna intagas av de i hemmen boende eleverna i hemmets matsal; däri deltaga även där boende lärare samt husmödrarna. Maten tillredes, som antytts, i ett gemensamt centralkök.

Avgifterna växla mellan 2 300 kronor och 3 000 kronor för år. Inkomsterna av elevavgifterna fördelas med något mindre än 50 % på undervisningen och något mer än 50 % på inackorderingen.

2. Internatskolor i Sigtuna.

Sigtunaskolan och Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk.

Vid den äldre av dessa båda skolor, Sigtunaskolan, var läsåret 1927—28 antalet lärjungar 118, av vilka 87 voro interner, höstterminen 1928 resp. 119 och 105.

Lärjungarna äro för närvarande fördelade på 3 skolhem; ett skolhem är under uppförande och är avsett att tagas i bruk vårterminen 1929.

Varje hem förestås av en husmoder, varjämte en lärare bor på hemmet och fungerar som husfader. På det äldsta (och största) hemmet finnas även en biträdande husmoder och en biträdande husfader. Den biträdande husmodern har till huvudsaklig uppgift att hava hand om lärjungarnas kläder.

Lärarkåren består av rektor, 8 lärare med full eller nästan full tjänstgöring, övningslärare och ett antal timlärare. Vid sidan av gymnastikläraren finnes en särskild scout- och idrottsledare. Omnämnas bör ock att en av lärarna har till huvudsaklig uppgift att bistå sådana elever, som visa sig svårt att i ett eller annat ämne följa med undervisningen. För sådan läshjälp har elev att erlagga särskild »moderat» ersättning.

Lärjungarna bo i smärre rum, vanligen 2 tillsammans. Av de yngsta gossarna bo dock i några fall 3 à 4 i samma rum. Alla skola medföra linne (även sänglinne), madrasser tillhandahållas av skolan.

I varje skolhem finnas gemensam matsal samt sällsapsrum med böcker, piano, sällskapsspel, radio o. dyl. Särskilt, rymligt lektrum är likaledes inrett i åtminstone ett par av hemmen.

I det äldsta hemmet finnes gemensamt toalettrum med varje tvättplats avsedd för två lärjungar. Rummet står under särskild uppsikt av hemmets husfader. De senare byggda hemmen hava däremot tvättställ i varje sovrum. Dusch- och badrum finnas i varje hem, så ock sjukrum. Lärjungarna duscha i regel varje dag. Vidare finnas i varje våning torkrum för våta klädesplagg samt borstrum.

I varje rum skall finnas lina att användas i händelse av eldsutbrott, vid korridorfenster finnas säckar för räddning, och över utgångar brinner nattetid röd lampa. I korridorerna äro därjämte anordnade alarmanordningar, bestående av klockor och sirener. Brandövning hålles en gång varje termin.

För alla hemmen är anordnat gemensamt kök under ledning av en köksföreståndarinna. Maten forslas därifrån i matvagnar till de olika hemmen. Även värmecentralen är gemensam för de allra flesta byggnaderna, och värmen ledes i kulvertar till de olika husen.

Under skolans första tid hade eleverna gemensam överläsning under lärares uppsikt. Denna anordning har nu övergivits. Fortfarande är gemensam överläsningstid bestämd, men eleverna få nu läsa på sina rum och endast under tillfällig uppsikt, i det att husfadern då och då gör en rond genom rummen.

De flesta byggnader äro uppförda för skolans räkning. Byggnadsarbetet har ej varit utlämnat på entreprenad, utan skolans rektor har i huvudsak med arkitektens och slöjdlärares biträde ombesörjt ledningen vid byggnadsarbetet. Denna anordning har medfört en betydande kostnadsbesparing: enligt uppgift av rektor uppgick exempelvis kostnaden för ett skolhem med plats för 26 elever till omkring 85 000 kronor och för det nyaste hemmet, avsett för 33 elever, till omkring 95 000 kronor. Skulle sistnämnda hem uppförts genom entreprenad, beräknade rektorn kostnaderna hava stigit till omkring 125 000 kronor.

Avgifterna vid skolan växla mellan 1 900 kronor och 2 500 kronor för år. Härför erhålles undervisning, rum, mat, tvätt, läkarvård, bad och slöjdmaterialier. F. n. finnas 3 friplatser, varjämte några elever bo för ett till hälften eller något mer reducerat pris.

Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk, som börjat sin verksamhet senare än Sigtunaskolan och ännu ej är färdigbildat, hade läsåret 1927—28 inalles 57 elever, av vilka 51 voro interner.

Anordningarna för eleverna äro i allt väsentligt liknande dem, som finnas vid Sigtunaskolan.

I fråga om båda dessa internatskolor torde kunna sägas, att internernas behov äro synnerligen väl tillgodosedda. Inredning m. m. i hemmen präglas av smak samt gör ett hemtrevligt och tilltalande intryck. Möblering o. dyl. är enkel men ändamålsenlig.

Vid båda skolorna vitsordades det goda inflytande på eleverna, som internat-systemet med dess olika anordningar visat sig medföra. Anmärkas bör att endast elever med fullgoda intyg om uppförande mottagas samt att en ganska sträng gallring sedermera sker. Vid Sigtunaskolan hade under de få år, skolan varit i verksamhet, ett 70-tal lärjungar avförts från skolan. Rektorn betonade emellertid, att sådant avförande ingalunda vore detsamma som relegation: det innebure blott, att vederbörande elev av ena eller andra anledningen ej ansåges passa vid en internatskola. I åtskilliga fall hade anledningen varit den, att eleven icke kunnat följa med undervisningen så, att han kunnat erhålla flyttning. En regel är nämligen, att kvarsittning medgives endast då sjukdom eller annat giltigt skäl föreligger. Kvarsittning, som förorsakats av bristande flit, tillåtes icke. Ur ren uppförandesynpunkt hade lärjungarna endast i enstaka undantagsfall givit anledning till anmärkning.

3. Fjellstedtska skolan.

Fjellstedtska skolan grundades år 1856 i Stockholm och flyttades år 1859 till Uppsala. Den har numera till uppgift att utbilda för det prästerliga kallet lämpliga ynglingar. Lärjungeantalet uppgick läsåret 1927—1928 till 128.

Skolan har under den största delen av sin tillvaro varit anordnad som internatskola. Alla dess lärjungar bo i skolhuset eller i härför särskilt avsedda byggnader inom skolans område. I skolhuset äro den för hela skolan gemensamma matsalen ävensom köksavdelningen inrymda; där finnas ock två sällskapsrum. Boningsrummen för eleverna äro inalles 66, fördelade på 4 hus. Alltefter rummens storlek bo 1—3 elever i varje rum. Sjukrum, rymmande tre elever, finnes. Vid svårare sjukdomsfall vårdas den sjuke på skolans bekostnad på något av stadens sjukhus.

Skolhushållet ledes av en husmoder, som till sin hjälp har kokerska, köksa, 2 serveringsflickor, 2 biträden och 4 städerskor. Husmodern deltagar jämväl

under rektorn och föreståndaren i övervakandet av lärjungarnas samliv, därvid biträdd av två studentkåren tillhörande medhjälpare med benämningen »pater». Dessa båda bo på skolan, intaga sina måltider tillsammans med eleverna och hava en var ett antal elevrum med elever till övervakning. För hela skolan är bland eleverna tillsatt en överordningsman. Skolans föreståndare och vissa bland lärarna hava sin bostad inom skolan.

Skolan har huvudsakligen en understödjande karaktär. Eleverna äro i regel obemedlade, och skolan lämnar kostnadsfritt bostad med värme och städning, läkarvård, medicin och erforderlig sjukhusvård, däremot icke tvätt, bad och lyse. Till kosthållet bidraga eleverna med belopp, som av skolans styrelse bestämmes efter deras ekonomiska tillgångar. I regel betalas 400 kronor för läsår (35 veckor). Lägsta avgiften är för närvarande 270 kronor, den högsta (i ett enstaka fall) 600 kronor. De sålunda lämnade bidragen — för år 1926 tillhoppa utgörande omkring 49 000 kronor — äro icke tillräckliga att bestrida kostnaderna för hushållet, vilka belöpa sig till omkring 55 000 kronor, häri inbegripet personalens avlöning men icke beräknad hyra för internatlokalerna samt reparationer och underhåll av desamma. Tages hänsyn till sistnämnda kostnader, kan den totala utgiftssumman beräknas till omkring 65 000 à 70 000 kronor. Medelkostnaden för elev och läsår utgör således, om det förra beloppet tages som utgångspunkt, omkring 430 kronor, och om man tager det senare, omkring 507 à 546 kronor.

Eleverna hava till åliggande att i mån av behov biträda vid uppässning vid måltider och fester samt att hugga för skolan behöflig ved. De utse bland sig själva s. k. ämbetsmän för utförande av åtskilliga särskilda uppgifter inom skolan: bibliotekarier, organister, postmästare, vedfogde, ekonom, flaggman, elektriker, »fosforist» (övervakar tändning och släckning i skolans lokaler), tillsyningsman för bönrummet, för sällskapsrummen och för elevernas telefon, vårdare av sportmaterielen o. s. v.

Eleverna intaga samtidigt sina måltider i skolans matsal. Måltiderna utgöras av första frukost, andra frukost, middag, kaffe antingen omedelbart efter midnatten eller (med dopp) på eftermiddagen samt kvällsvard.

Skolans rektor har betonat önskvärdheten av att utrymme och ekonomiska resurser medgåve att uppdelas hushållet i två eller tre mindre med 30 à 40—50 elever i varje. Ju större internatet vore, yttrar rektorn, dess större bleve ock svårigheterna att vinna det resultat, som dock borde vara det allt behärskande syftet: de ungas sedligt-religiösa fostran.

4. Osby realskola.

Osby realskola (Osby högre samskola) är en enskild mellanskola med gymnasialavdelning. Med skolan är förbundet ett av skolan uppehållet och drivet elevhem, där lärjungar från främmande ort bo.

Elevhemmet är för närvarande huvudsakligen inrymt i en helt nära skolhuset belägen byggnad. I denna byggnad bo endast gossar, rum för några flickor äro belägna i skolhusets övre våning. Elevhemsbyggnaden, som nyuppförts år 1928, är anordnad enligt korridorsystem med rum å omse sidor. Badrum finnas, likaså tvättrum för eleverna. På nedre botten är matsalen belägen.

Elevhemmet förestås av en husmoder och en bland skolans lärare utsedd hemföreståndare, vilken övar närmare uppsikt över lärjungarna under tiden efter skolarbetet och över deras studier. Gemensam överläsningstid är bestämd.

Hemföreståndaren tager sig eleverna an på ett personligt sätt och har härvid god hjälp av idrotten. Om föräldrarna så önska, har han hand om elevernas fickpengar och medel till nödiga utgifter.

Skolavgiften växlar från 100 till 140 kronor för termin med möjlighet till nedsättning för mindre bemedlade och för syskon. Inackorderingsavgiften i elevhemmet utgör för delat rum 100 kronor och för odelat rum 115 kronor i månaden.

Elev skall till hemmet medföra sängkläder och linne. Endast välartade elever mottagas.

Rektorns erfarenheter av internatsystemet hade varit goda, och han ansåg den nära samverkan mellan lärare och lärjungar vara av uppfostrande betydelse.

5. Sunnerdahls hemskolor på landet (Säbyholm).

Genom en av fröken Magna Sunnerdahl år 1908 gjord donation tillkom Stiftelsen Sunnerdahls hemskolor på landet. Dessa skolor hava till syfte att åt gossar och flickor från företrädesvis till Sveriges större städer förlagda folkskolor bereda ett hem på landet, där barnen, omgivna av en frisk natur och under i övrigt för deras utveckling i fysiskt och moraliskt avseende gynnsamma förhållanden få åtnjuta ett lanthems förmåner samt inhämta kunskaper och färdigheter dels i olika slag av jordbrukssysslor och trädgårdsarbete, dels ock i andra lämpliga praktiska arbeten. Eleverna erhålla vid sidan härav sådan undervisning av teoretisk art, som kan främja såväl en allmän medborgerlig bildning som speciell utbildning i praktiska sysslor.

Hittills har upprättats endast en skola av detta slag, förlagd till egendomen Säbyholm i Uppland.

Skolan har ett större skolhus för undervisning, expedition m. m. samt åtta elevhem. Av dessa äro sex uteslutande avsedda till bostad för eleverna, vilka till ett antal av sex å sju gossar och åtta flickor äro placerade i vart och ett av hemmen. De två återstående hemmen äro specialhem för flickornas yrkesutbildning, det ena för barnavård, det andra för fortsatt utbildning i husligt arbete, och utgöra jämväl bostad för de elever, som erhålla ifrågavarande specialutbildning. Inalles 110 elever kunna mottagas vid skolan.

Då skolan är avsedd att bereda ett hem åt eleverna under tiden för deras utbildning, är densamma i verksamhet året runt, och eleverna vistas således oavbrutet där.

För varje elevhem finnes en hemföreståndarinna, som sköter hemmet, har uppsikt över eleverna, närmast handhar deras fostran och vård samt undervisar i och leder hem- och hushållsarbete. En lärarinna är anställd vid skolan med uppdrag att tjänstgöra som vikarie för hemföreståndarinnorna vid förfall för dem.

Lärarpersonalen utgöres av rektor och 8 lärare eller lärarinnor med full tjänstgöring ävensom några timlärare. Härtill komma de 8 hemföreståndarinnorna, vilka jämväl meddela viss undervisning, samt ännu ett par befattningshavare.

Eleverna bo i regel två i varje rum; några få ha eget rum. All städning, rengöring och annat inre och yttre hemarbete utföres av eleverna själva, såväl de manliga som de kvinnliga. Måltiderna intagas i resp. hems matsalar. Samlingsrum med böcker, sällskapsspel, instrument o. dyl. finnas i de olika hemmen.

Alla utgifter för skolan bestridas av donationen. Vistelsen vid skolan är således kostnadsfri för eleverna, som t. o. m. erhålla penningar för anskaffande efter egen önskan av kläder. Vissa grenar av skolans verksamhet, jordbruket, trädgården och barnavården, bedrivs dock även i syfte att lämna bidrag till skolans underhåll.

Några uppgifter om vissa kostnader för skolan torde vara av intresse. År 1927 utgjorde sålunda omkostnaderna i runda tal för:

löner	90 000 kr.
hemmens hushållsutgifter	45 500 »
hemmens underhåll	6 500 »
elevernas klädpenningar	14 500 »
hälsovården	4 700 »
ved och koks	12 000 »
elektrisk ström	3 200 »

Byggnader och inventarier voro vid samma år brandförsäkrade för resp. 1 173 650 kronor och 424 300 kronor.

6. Tyringe helpension vid Hindås.

Denna läroanstalt äges av sin nuvarande föreståndarinna och åtnjuter statsunderstöd. Lärjungeantalet har under senare år uppgått till omkring 80, bland vilka dock ett par tiotal äro dagelever, bosatta i skolans närhet.

Skolans lokaler omfatta tre större byggnader, av vilka två äro med en uppvärmd gång förbundna med varandra, samt två smärre hus. I den tredje större byggnaden, som är nyligen uppförd, hava inrymts lokaler för skolköksundervisning, verkstadsrum för praktisk undervisning, badavdelning, en del lärorum m. m.

Vid skolan är anställd en husmoder, som sköter hushållet, verkställer inköp, anställer tjänare o. s. v. Sjukvård ombesörjes av utexaminerad sjuksköterska.

Eleverna, som bo i smärre rum, ombesörja dessas städning samt delta i åtskilliga andra praktiska arbeten.

Självstyrelse är i viss utsträckning införd, delvis förenad med disciplinär myndighet för det av eleverna valda kamratrådet.

I regel bo endast två elever i samma rum, och där så kan ske får elev själv välja kamrat. Täckor, filt och linne samt bordssilver har eleven att medföra till skolan.

Avgifterna utgöra för närvarande 2 000 kronor för det lägre stadiet och 2 200 kronor för det högre. Räkenskapsåret 1926—1927 uppgingo nedanstående omkostnader till följande belopp:

hushållet	16 800 kr.
tjänstepersonalen	7 000 »
uppvärmning	3 700 »
belysning	2 000 »

7. Elevhemmet vid folkskoleseminariet i Lund.

Elevhemmet är inrymt i en för ändamålet förhyrd byggnad. Dess syfte är att för så lågt pris som möjligt tillhandahålla elever vid seminariet deras mat. Rörelsen bedrivs kooperativt av en bland eleverna bildad förening, vars styrelse utgöres av elever.

Vid hemmet är anställd en föreståndarinna, och hemmet övervakas därjämte av en av rektor utsedd ledamot av lärarkollegiet. Denne bistår också föreståndarinnan vid inköp o. dyl. Det dagliga arbetet ombesörjes av 4 tjänarinnor.

Räkenskaperna föras av eleverna själva och revideras årligen av en lärare och två elever.

Hemmet åtnjuter statsunderstöd i så måtto, att högst 10 procent av det av statsmedel till seminariet årligen utgående stipendiebeloppet anslås till hemmet. För närvarande utgör detta belopp 2 000 kronor.

Matpriset fluktuerar givetvis något allt efter prisnivån. För närvarande betala de elever, som åtnjuta stipendium, 56 kronor för månad, andra elever 58 kronor. Härför erhållas 4 mål om dagen.

Seminariets rektor ansåg elevhemmet vara av betydelse även därutinnan, att det inverkar reglerande på priserna å andra matställen i staden.

Hemmet utgör i viss mån en samlingspunkt för de elever, som äta där, och har också ett par rum, vilka tjänstgöra som sällskapsrum. Av viss uppfostrande betydelse vore det enligt rektorns mening, att självstyrelsetanken på detta sätt kunde i någon utsträckning realiseras. Värdefullt vore det ock, att lärarna genom sin representant i hemmets styrelse komme i närmare beröring med eleverna. Ur flera synpunkter måste det anses lämpligt, om någon lärare kunde bo på hemmet och sålunda mera vara i elevernas närhet.

8. Elevhemmet vid Lunds privata elementarskola.

Hemmet, som upprättades år 1911, är avsett att vara hem för välartade, flitiga och studiebegåvade samt i regel behövande elever vid Lunds privata elementarskola. Det uppehålls delvis av skolan. Skolan erlägger nämligen hyran för hemmet, för närvarande uppgående till 1 700 kronor. Därjämte utgår räntan på den s. k. elevhemsfonden å omkring 30 000 kronor till hemmet.

Elevhemmets angelägenheter ombesörjas av en styrelse, bestående av skolans rektor, två bland skolans lärare samt husföreståndarinnan. Dessutom tillsätta eleverna inom sig en styrelse, som handhar deras privata angelägenheter.

Lokalerna innefatta 6 rum, som äro ensamrum, och 7 rum, som delas av i regel två elever. Höstterminen 1928 bodde på hemmet 24 elever, av vilka 20 erhöilo fri bostad. Därjämte intager ett 20-tal elever sina måltider på hemmet. Två gemensamma sällskapsrum finnas.

För elevernas vistelse på hemmet är ej någon maximitid bestämd, de få bo kvar, så länge de sköta sina angelägenheter oklanderligt. Endast studiebegåvade elever mottagas, men medellöshet är ej något absolut villkor. Hemmet har således icke någon fattigprägel. Elev mottages icke till inträde den första termin, han vistas vid skolan.

För maten beräknas självkostnadspris. Obemedlade elever betala 55 kronor för månad, andra 60 kronor.

Hemmet ålägger ej eleverna annat tvång än det, som följer av deras egenkap av lärjungar vid skolan.

Vid hemmet äro anställda, förutom husföreståndarinnan, två tjänarinnor.

9. Johan Henrik Thomanders studenthem i Lund.

Den fastighet, där hemmet är beläget, donerades år 1895 av biskop J. H. Thomanders arvingar att användas som ett hem för välartade och obemedlade, vid universitet inskrivna studerande. Därjämte skänktes ett kapital av 35 000 kronor, senare ökat till 50 000 kronor, vars ränta användes som bidrag till hemmets underhåll.

Hemmet ledes av en styrelse bestående av 3 ledamöter, vilka utses av teologiska fakulteten i Lund. Närmaste ledningen utövas av en husmoder, vilken även för räkenskaperna. Därjämte utses av de på hemmet boende studenterna en förman, vilken har till uppgift att utöva viss tillsyn över hemmet. Förmannen mottager av studenterna inackorderingsavgifterna samt redovisar dem för vederbörande; han utgör den direkta förbindelselänken med husmodern.

De å hemmet boende studenterna mottagas utan någon begränsning i avseende på födelseort, studieriktning el. dyl. En maximitid av 4 år är bestämd för vistelse på hemmet, men i särskilda fall kan tiden utsträckas till 6 år.

Yngre bröder till å hemmet boende äga ett visst företräde. Ansökan om inträde göres skriftligen och skall åtföljas av rekommendation från vederhäftig person. Medellöshet är ej nödvändig förutsättning för inträde. Studenter mottagas först efter något års vistelse vid universitetet.

Stipendiaterna erhålla fri möblerad bostad samt bränsle och betjäning i den mån räntan å kapitalet räcker därtill, men böra själva bekosta hemmets hushållsutgifter med belopp, som styrelsen bestämmer. Inackorderingspriset är för närvarande 110 kronor för månad. Studenterna hålla sig själva med linne.

Husmodern och förmannen framhöllo, att de erfarenheter, som gjorts vid hemmet, uteslutande varit goda. Vistelsen där hade visat sig vara synnerligen uppfostrande för studenterna; såsom bidragande härtill angav man de anordningar, som vidtagits för att giva institutionen prägel av verkligt hem och vid vilkas utnyttjande husmoderns (liksom förmannens) närvaro och aktiva deltagande i samvaron vore av största betydelse.

I fråga om hemmets ekonomi anfördes, att lokalerna vore donerade för ändamålet och alltså tillhandahölles utan direkt kostnad samt att maten i och för sig ej vore synnerligen dyr men att omkostnaderna ändock bleve jämförelsevis stora. Detta berodde, sades det, därpå, att hemmet kunde mottaga blott 12 studenter, vilka dessutom vistades vid hemmet blott omkring 8 månader av året, medan husmoder och tjänarinnor måste avlönas för helt år.

10. Lunds studenthem.

Lunds studenthem bildades år 1917 genom sammanslagning av de förut befintliga Enskilda studenthemmet och Lunds universitetshem. Enskilda studenthemmet åter grundades på en donation av det hus, vari hemmet är inrymt, samt av ett mindre kapital. Hemmet giver plats åt 15 studenter av alla fakulteter.

Avgiften för rum uppgår till 50—75 kronor för termin, allt efter rummets storlek och läge. För denna avgift erhålles jämväl lyse, vedbrand och städning. Linne får hyresgästen själv tillhandahålla. Ej heller ingår tvätt i detta pris. Varje student har sitt eget rum.

Priset för mat utgör nu 70 kronor för månad, d. v. s. ungefär samma pris, som betingas på de privata matställena i staden. Härför erhålles morgonmål, frukost, middag, kaffe och aftonmål.

Inackorderingskostnaden för läsår uppgår i genomsnitt till omkring 600 kronor för student.

På hemmet bor en förman, vald bland studenterna. Han har ungefär samma uppgifter som förmannen på Thomanderska studenthemmet.

För vistelse på hemmet är en maximitid av 4 år bestämd. Någon utsträckning kan dock ske, t. ex. i fall vederbörandes examen är nära förestående och dylikt.

Vid intagning fästes avseende vid den sökandes betyg och medellöshet samt vid de intyge, han kan förete.

b. Danmark.

11. Herlufsholms skole og opdragelsesanstalt.

Herlufsholms skola grundades genom en av amiral Herluf Trolle och hans hustru år 1565 gjord donation och är ännu en privat läroanstalt. Den har student- och mellanskoleexamensrätt och är således underkastad samma bestämmelser i fråga om undervisningen som andra högre (lærde) skolor i Danmark

och står under pedagogisk kontroll från statens sida. Tjänstgöring vid skolan medför lönetursrätt för lärarna vid övergång till statsskola.

Den högsta ledningen av skolan utövas av en forstander, hittills alltid i hög samhällsställning, som utses av konungen och som till sitt biträde har en konsulent och en sekreterare.

Lärarnas antal är 12 (inkl. rektor) jämte 2 övningslärare. Lärjungeantalet uppgick läsåret 1927—1928 till 133.

Skolan är helt och hållet anordnad som internatskola. Endast 4 av dess lärjungar — alla söner till personer, anställda vid stiftelsen och bosatta på Herlufsholm — bodde läsåret 1927—1928 i sina hem. Enligt för skolan gällande bestämmelser tillåtas endast sådana lärjungar att bo i hemmen.

Årsavgiften vid skolan uppgår till 1 000 kronor i mellemskolen och i realklassen samt till 1 200 kronor å gymnasiet. Härför erhåller lärjungen undervisning, bostad, kost, tvätt, lyse och värme, så ock vid behov läkarskötsel och medicin, så vida behandlingen äger rum på Herlufsholm. Vid bedömandet av avgifternas storlek torde böra ihågkommas, att skolan äger ett donationskapital av omkring 4 miljoner kronor.

Ansökan om inträde i skolan ställes till stiftelsens forstander.

Vid skolan finnas åtskilliga friplatser. Läsåret 1927—1928 funnos 10 platser med full befrielse från avgift, 30 med halv befrielse. Ansökan om friplats (hel och halv) göres hos forstanderen. Hänsyn tages vid tillsättningen såväl till ådagalagd skicklighet som till medellöshet, dock med företräde för skicklighet. Friplats beviljas ej omedelbart vid lärjunges inträde i skolan utan först efter ett eller två års förlopp.

Lärjungarna äro sammanförda på sovsalar, rymmande från 15 till upp emot 40 platser, varvid iakttages att lärjungar av ungefär samma ålder placeras i samma sal. För varje sovsal finnes en övervakande lärare, vilken jämväl har sovplats i salen. Ett gemensamt tvättrum med särskild plats för varje lärjunge är förbundet med varje sovsal. För sin säng har lärjunge att erlagga en engångsavgift av 75 kronor. Linne får han själv medföra.

Särskild tvättinrättning är anordnad, där även lärjungarnas tvätt behandlas. För sjuka lärjungar finnes en sjukstuga, vid vilken sjuksköterska är anställd. Läkare besöker skolan på bestämda dagar samt eljest i händelse av behov. I skolans badhus erhåller varje lärjunge ett varmt bad i veckan.

Mathållningen för lärjungarna ombesörjes av godsförvaltarens hustru, som är antagen som entreprenör. En lärare intager sina måltider tillsammans med lärjungarna och övervakar dessa.

För läxläsning är särskild tid anslagen och denna försiggår i härför avsedda rum. Dessa rum äro upplåtna som dagrum åt lärjungarna, vilka där hava var sin plats och var sitt skåp för förvaring av personliga tillhörigheter. Lärjungarna i de båda högsta gymnasieklasserna hava tillåtelse att överläsa läxor och utföra annat skolarbete även på tid efter den bestämda läxläsningstiden. Under sistnämnda tid plägar en lärare vara tillstädes för att öva uppsikt samt giva eventuellt behövlig handledning.

Inga förtroendemän utses bland lärjungarna. Ej heller ha några åtgärder för självstyrelse bland dem vidtagits, bl. a. därför att enligt rektors mening en dylik institution lätt gäve näring åt den böjelse för tyranniserande, som finnes hos gossar.

På fråga om pennialism förekomme bland lärjungarna, svarade rektorn, att sådan varit vanlig under gångna tider men att kraftiga åtgärder vidtagits och vidtoges för att bekämpa densamma. Särskilt med hänsyn till den makt, som traditionen hade vid en skola av den ålder som Herlufsholms, syntes det emellertid svårt att helt och hållet förhindra alla utslag av pennialism.

Den gemensamhet, som i olika avseenden är en följd av internatinstitutionen,

ansåg rektorn utgöra ett viktigt uppfostrande moment. Fördelarna med denna institution vore, enligt rektorns bestämda mening, väsentligt större än de olägenheter, som vidlådde densamma. Särskilt framhöll rektorn det goda förhållande mellan lärare och lärjungar, som vore en följd härav.

12. Sorö akademis skole.

Sorö akademis skola är liksom Herlufsholms skola ursprungligen en donationsskola, men under det att Herlufsholms skola grundats genom en privatmans donation, leder Sorö skola sitt ursprung ur en av konung Fredrik II år 1586 upprättad stiftelse, till vilken donerades det gamla »kronans kloster» Sorö. Skolan har sedan dess genomgått mycket växlande öden. Under vissa tider var den utvidgad med en företrädesvis för adelsmän avsedd akademi — därav skolans ännu bibehållna namn — vissa tider åter låg undervisningen helt och hållet nere. Först år 1822 förordnade konung Fredrik VI, att skolan skulle vara en allmän lärd skola, vilken tillika skulle vara kostskola, d. v. s. internatskola. En betydande privat donation ingår emellertid i skolans förmögenhet, nämligen Holbergs i mitten av 1700-talet gjorda donation, uppgående till ungefär $\frac{1}{5}$ av skolans hela egendom.

Skolan är — trots sina betydande privata donationsmedel — en statsskola, och inkomsten av skolans jordagods inlevereras således till statsverket.

Sorö skola är för närvarande såväl internatskola som dagskola, detta i motsats till Herlufsholms skola, där endast internatelever mottagas. Läsåret 1927—1928 hade skolan 346 lärjungar (därav 7 flickor), av vilka 150 voro »alumner». Vid skolan finnes ett antal friplatser, utgörande högst $\frac{1}{5}$ av hela antalet alumnplatser. I stället för en hel friplats kunna lämnas två halvfria platser. Läsåret 1927—1928 var alltså antalet friplatser 19 och antalet halvfria platser 20. Friplatserna sökas varje år hos rektor vid skolan. Denne ingiver förslag till undervisningsministeriet, som verkställer den slutliga fördelningen. Intyg om behov erfordras.

Friplats tilldelas företrädesvis lärjungar på gymnasiet och gives endast åt sådana elever i mellanskolan, vilka hava för avsikt att fortsätta sina studier på gymnasiet och visa sig särskilt lämpade härför. Lärjunge i realklassen kan ej erhålla friplats. Endast i enstaka undantagsfall erhåller lärjunge friplats redan under första året av sin vistelse vid skolan.

Även till de övriga alumnplatserna göres skriftlig ansökan, och avgörande fattas av undervisningsministeriet.

Avgifterna äro dels skolavgifter, dels »uppehållsavgifter». *Skolavgiften*, som erlägges för undervisningen, utgår med växlande belopp, allt efter vederbörande försörjares beskattningsbara inkomst. Överstiger denna inkomst icke 4 000 kronor för år, är undervisningen helt fri. För övriga inkomstagare växlar avgiften från 4—16 kronor i månaden i gymnasie- och realklasserna samt från 3—14 kronor i månaden i mellanskoleklasserna. Nedsättning i resp. full befrielse från skolavgift kan medgivas lärjunge, som har ett eller flera syskon vid skolan. Skolavgiften erlägges 4 gånger om året. Dess storlek bestämmes av en nämnd, bestående av rektor, en tjänsteman vid skolgodskontoret och en representant för föräldrarna. Beslut i fråga om avgift kan överklagas.

Upphållsavgiften avser skolans alumner och utgår med belopp, vilka växla från 300 kronor till 1 200 kronor för år. För denna avgift erhåller lärjungen bostad, kost, tvätt och läkarvård. Den lägsta avgiften erlägges av lärjunge, vars försörjare har en årlig inkomst av högst 5 000 kronor, den högsta förutsätter en årsinkomst av mer än 16 000 kronor. Om flera syskon besöka skolan som alumner, kan viss reduktion ske. Som förut nämnts, kan befrielse från

hela eller halva uppehållsavgiften medgivnas ett begränsat antal lärjungar. I denna avgift ingår icke skolvavgift.

Vid skolan äro anställda, utom rektor, 12 lektorer, 8 adjunkter och 4 övningslärare. Bland lärarna äro 2 förordnade till »skolinspektörer» med uppdrag att övervaka disciplinen och under rektor öva närmare tillsyn över lärjungarna samt i övrigt biträda rektor.

Internatslärjungarna, »alumnerna», äro fördelade på tre olika hem. Ett av dessa är inrymt i ett år 1927 inköpt hus, beläget vid skolområdets gräns. Genom detta förvärv kunde alumnernas antal ökas till 150. Antalet alumner i de tre hemmen utgör resp. 42, 66 och 42.

För hela alumnatet är anställd en *oldfru*. I varje hem bor minst en lärare, som har uppsikt över hemmets sovsal och har sin sovplats i ett litet omedelbart intill sovsalen beläget rum, med fri utsikt över salen. Läraren tänder och släcker från sitt rum belysningen i sovsalen. Svag nattbelysning är anordnad i salen. I hemmen finnes gemensamt tvätt- och toalettrum, så ock gemensam matsal. För alumnerna finnes ett antal dagrum för vistelse under fritiden. Där försiggår ock läxöverläsningen, vilken är anordnad på för alla lärjungar gemensam tid.

Överläsningen övervakas av den eller de på hemmet boende lärarna. För skolan i dess helhet finnes en »materielinspektor», som har uppsikt över inrednings- och undervisningsmateriel. I det för de minsta lärjungarna avsedda hemmet finnes en husmoder, som har att taga sig dessa närmare an, hava tillsyn över deras kläder o. s. v.

Rektorn vid skolan sade sig hysa en hög uppskattning av internatinstitutionen. Några nämnvärda olägenheter därav hade han ej försport. Han gav obetingat företräde åt sovsalssystemet framför lärjungarnas placering i egna sovrum.

13. Rungsteds statsskole.

Rungsteds skola är en högre statsskola, som även omfattar ett internat, ett »alumnat». Skolan mottager även flickor, dock blott som dagelever. Den grundades och drevs åtskilliga år som privat men övertogs år 1920 av staten. Ett kommunalt anslag å 5 000 kronor utgår årligen. Statens anslag för själva internatet utgör för närvarande 37 300 kronor.

Läsåret 1927—1928 uppgick elevantalet till 232, av vilka 64 voro alumner. Sådana mottagas i regel blott i första gymnasieklassen eller i första eller andra mellanskolklassen och endast sådana, som ärna avlägga studentexamen.

Skolvavgifter utgå efter samma grunder som vid Sorö skola och erläggas alltså av elever vid skolan, såvida försörjarens årsinkomst överstiger 4 000 kronor; uppgår inkomsten ej till detta belopp, är undervisningen kostnadsfri. För betalande lärjungar utgår, allt efter försörjarens årsinkomst, i gymnasie- och realklasserna 4—16 kronor för månad, i mellanskolklasserna 3—14 kronor för månad.

Alumnerna (kosteleverna) betala därjämte liksom vid Sorö skola en uppehållsavgift, som jämväl växlar efter försörjarens årsinkomst och utgår med lägst 300 kronor (då årsinkomsten utgör högst 5 000 kronor) och högst 1 200 kronor (vid årsinkomst av mer än 16 000 kronor). Såväl skol- som uppehållsavgift bestämmes av en avgiftsnämnd, bestående av rektorn, skolans räkenskapsförare och en representant för föräldrarna. Avgifterna betalas 4 gånger om året. Enligt uppgift av rektorn betala cirka 20 % av alumnerna den lägsta avgiften, 300 kronor.

Ett antal alumner åtnjuta fullständig eller partiell befrielse från avgift. Läsåret 1927—1928 funnos 7 hela friplatser och 4 halva. Friplatserna be-

stämmas av undervisningsministeriet efter förslag av rektor. Det första året vid skolan anses som prøvotid, och friplats erhålles först efter dess förlopp.

I fråga om inträde som alumn gäller att förmögenhetsförhållandena äro, vid lika kvalifikationer i övrigt, avgörande.

Vid Rungsteds skola tillämpas ej sovsalssystemet. Rektor förklarade sig föredraga elevrum, emedan skolan därigenom mera finge karaktären av hem. I regel voro 2, högst 3 elever placerade i varje rum, i något enstaka fall voro 4 elever sammanförda.

Gemensam överläsningstid är föreskriven. De yngre alumnerna äro placerade i läsesalen under en lärares tillsyn och ledning. Gymnasiets alumner få läsa sina läxor i sina rum eller i ett klassrum.

Alla måltider intagas i den gemensamma matsalen, varvid adjunkterna vid skolan och husmodern äro närvarande. Efter slutat dagsarbete samlas eleverna tillsammans med husmodern i samlings- eller dagrummen, där de syssetsätta sig på olika sätt till sängdags. Härvid bör någon av de inspektionshavande lärarna vara tillstädes.

Alumnerna skola vid inträdet i skolan medföra säng med sängkläder, servis m. m. Även sänglinne medföres av eleven. Tvätt, strykning och reparation av kläderna sker utan avgift i skolans tvättnrättning.

Vid skolan hava åtskilliga personer ått sig anförtrött att förrätta särskilda uppdrag. Så finnas bland lärarna en inspektor, en räkenskapsförare (för närvarande gymnastikläraren), en ekonomiinspektör och en lekplatsinspektör, varjämte viss inspektionsskyldighet åligger lärarna i övrigt. En lärarinna är utsedd att hava särskild tillsyn över de kvinnliga lärjungarna. Dessutom finnas för alumnatets administration vissa befattningshavare: en oldfru, en »ekonom», en husmoder samt en pedell. I fråga om vissa bland nu omförmälda befattningshavares åligganden torde några närmare upplysningar böra lämnas.

Inspektionshavande lärare: varje vid skolan anställd lärare är skyldig att mot särskild ersättning tjänstgöra som tillsynslärare vid alumnatet. I vartdera av de två bostadshusen finnas 2 lärare, vilka hava inspektion var sin vecka. Sådan lärare har att väcka alumnerna, öva tillsyn över dem under läxläsningen före och efter skoltid samt under fritiden efter middagen och om aftonen. Han skall tillse, att alumnerna gå till sängs i rätt tid samt att det släckes i rummen. Vidare för han bok över alumnernas frånvaro, över tillåtelser att komma in efter sängdags samt över allt, som förekommit utom den vanliga ordningen, straff m. m. Han deltagar, som nämnts, i elevernas måltider. Varje tillsynshavande lärare får sig tilldelat ett visst antal alumner, över vilka han skall öva särskild uppsikt (han kallas som sådan preceptor); han utbetalar deras fick- och respengar, har tillsyn över deras gångkläder och skodon, böcker m. m., över ordningen på rummen och i skåp. Därjämte uppehåller han förbindelse med hemmen.

Ekonomiinspektör: denne, som är en bland lärarna, deltagar i den vanliga veckoinspektionen, övar tillsyn över ekonomin, över pedellen (vaktmästaren) och över den dagliga ordningen i alla till internatskolan hörande lokaler. Han antager och avskedar, i samråd med vederbörande, tjänstepersonal, har uppsikt över renhållning och över idrottsplatsen samt andra yttre anordningar. Därjämte arrangerar han skolans fester, utflykter m. m. samt har tillsyn över och anskaffar inventarier och skolmateriel för internatskolan.

Oldfrun: har uppsikt över linne och dylikt i internatskolan, ombestyr tvätt och underhåll av linne. Vidare utlämnar hon linne och dylikt till husmodern och »ekonom», förvarar alumnernas linne och klädespersedlar, utlämnar dem till alumnerna och ombesörjer smärre reparationer av deras gångkläder. Hon övervakar därjämte storrengöringen av skolans lokaler.

Ekonom: förrättar alla inköp av livsmedel, förestår och deltagar i mat-

lagning, slakt, bak och syltning. Hon har vidare uppsikt över servis, diskning och andra göromål i köket, samt anställer tillsammans med ekonomiinspektören kökspersonal.

Husmodern: skall draga omsorg om alumnerna, öva tillsyn över det dagliga livet och söka göra livet vid skolan så hemliknande som möjligt. Hon skall hjälpa alumnerna i fall av sjukdom och hava uppsikt över sjukhusavdelningen. Vidare skall hon ombestyras rengöring i de lokaler, som ej stå under ekonomas eller oldfruns inseende, d. v. s. dagrummen, matsal, alumners och lärares rum, sjukhusavdelningen, korridorer och trappor, gästrum och husjungfrurnas rum. Hon förestår därjämte dukning och servering, har uppsikt över servis m. m., diskning och rengöring; hon anställer ock tjänare för alumnetat.

Pedellen: har att utföra vanliga vaktmästargöromål samt skall därutöver med nödigt biträde borsta alumnernas skor.

Vid skolan tillsätts *klassföreståndare* med ungefär samma åligganden som klassföreståndarna vid våra allmänna läroverk. De hava emellertid att öva mer personlig uppsikt över lärjungarna och hava uppgifter, som delvis äro av samma art som de, vilka ordningsmännen vid våra läroverk haft sig ålagda. Klassföreståndare utser varje lördag bland lärjungarna en s. k. »ordningsduks» för följande vecka.

Rektor förklarade sig anse internatskoleinstitutionen vara lämplig samt verka uppfostrande på lärjungarna. Någon pennialism hade icke försports.

14. Birkeröds statsskole.

Birkeröds statsskola är ett högre samläroverk med internat och med dag-elever. Endast manliga lärjungar mottagas å internatet.

Våren 1928 omfattade skolan 285 lärjungar, därav 103 flickor. Antalet på skolan boende var 67.

I det stora hela är internatet vid Birkeröds skola anordnat på samma sätt som vid Rungsted. Beträffande lokalerna må omnämnas, att dessa vid Birkeröds skola äro väsentligt äldre än vid Rungsteds. Vidare äro alla olika lokaler hopförda i en enda byggnad, som därför är av betydlig utsträckning. Rektor anförde, att detta byggnadssätt valts, dels emedan kostnaderna därigenom kunnat nedbringas — skolan var från början enskild och har först för några år sedan övertagits av staten — dels därför att skolan därigenom mera finge karaktären av hem. Vid sistnämnda synpunkt lägges här som vid andra internatskolor stor vikt. I ett till internatskoleelevernas föräldrar ställt cirkulär framhåller rektorn i Birkeröd, att internatskolan icke blott vill föra sina elever fram till en god examen utan ock sörja för de ungas allmänna utveckling och väcka deras sinne för det som är skönt och gott samt lära dem att stärka och utveckla sina kroppar. Skolan vore, säges det, alltså icke blott en examensskola utan också ett uppfostringshem, där man sörjde för att eleverna hade god sysselsättning under sin fritid.

I fråga om avgifter för internatskolans elever gälla samma bestämmelser som vid Rungsteds skola. Läsåret 1927—1928 funnos 7 hela friplatser och 6 halva. Flertalet elever erlägger den lägsta uppehållsavgiften, 300 kronor.

Liksom vid Rungsted äro eleverna placerade i smärre rum, 2—3 i varje. Rektor sade sig föredraga små rum framför sovsalar, emedan rummen gäve ett starkare intryck av hem.

Statens särskilda anslag till internatet uppgick för senaste budgetår till kronor 39 325: 91.

Bland lärarna äro 4 särskilt angivna som internatskolelärare. En av dem är ekonomiinspektör (för närvarande gymnastikläraren) och en räkenskapsförare.

Beträffande internatskolans inre organisation och administration gälla i allt väsentligt samma bestämmelser som i fråga om Rungsted. Instruktionerna för de särskilda befattningshavarna, såsom inspektionshavande lärare, ekonomiinspektören, ekonoman och pedellen, äro så gott som alldeles identiska med motsvarande instruktioner vid Rungsteds skola.

Internatskoleeleverna vid Birkeröds skola medföra bl. a. säng med tillbehör, servis, ett litet bord, stol, skåp med hyllor, en liten hylla och skohylla. Oldfrun har tillsyn över elevernas kläder och ombesörjer mindre reparationer av dem. Det bör omnämnas att elevernas kläder och övriga tillhörigheter äro brandförsäkrade; avgiften härför fördelas lika på alla interner och erläggas av dem. Deras cyklar äro även inbrottsförsäkrade.

Eleverna i mellanskolan och i gymnasiet äro så vitt möjligt placerade var för sig.

Friplats kan erhållas först efter ett års vistelse vid skolan. Fördelningen av dessa platser göres av undervisningsministeriet.

Även rektorn i Birkeröd var fullt övertygad om internatskoleinstitutionens lämplighet och uppfostrande betydelse.

Kort översikt av internatskolväsendet i utlandet.

Såsom påpekats i de sakkunnigas betänkande, är internatskolväsendet i utlandet vida mer utvecklat än i Sverige. I vissa länder äro de flesta skolor för sekundär undervisning anordnade som internatskolor, och i andra är antalet dylika skolor betydande, om än ej öfvervägande.

Då de sakkunniga ansett några upplysningar angående hithörande förhållanden i andra länder vara av intresse, hava de sakkunniga ur tillgängliga uppslagsböcker och annan litteratur samlat en del uppgifter i detta hänseende, vilka här sammanställts.

I *England* torde internatskolväsendet hava fått sin största utbredning. Åtskilliga secondary schools äro anordnade som internat, d. v. s. såsom skola jämte därtill hörande skolhem. Så gott som alla dylika skolor stå under privat ledning. De växla betydligt till omfånget, från de stora s. k. public schools till små inackorderingsskolor med ett fåtal lärjungar.

Upplysning om hela antalet internatskolor i England har ej kunnat erhållas. År 1920 funnos där 1 159 av staten understödda sekundära skolor — som bekant finnas i England ej några statsläroverk i vår mening — varjämte fanns ett antal icke understödda, men av staten »såsom effektiva erkända» skolor, bland vilka senare flertalet torde utgjorts av de privata, vanligen med donationsmedel försedda och i regel mycket framstående public schools. Huru många av samtliga nu nämnda skolor som voro internat — helt eller delvis, ty blandformer äro ej sällan förekommande — har ej kunnat utrönas. Där emot kan det vara av intresse att anföra några siffror i detta hänseende, som avse endast kategorien public schools. Rektorerne vid dessa skolor hava sammanlutit sig och hålla med viss mellantid konferenser för dryftande av gemensamma angelägenheter. Antalet sålunda anslutna skolor inom England uppgick år 1927 till 148, bland vilka enligt tillgängliga uppgifter, hämtade ur *The public Schools Year Book 1928*, 59 voro uteslutande internat, medan 72 mottogo både interner och externer och de återstående 17 voro avsedda endast för dagelever. Interner funnos alltså vid tillsammans 131 sådana skolor.

Förutom de av staten understödda eller erkända secondary schools finnes ett stort antal rent privata läroanstalter med väsentligen liknande syfte, men mången gång illa utrustade och skötta. Dessa privatskolor torde i de flesta fall vara anordnade som internat.

Vid vissa skolor bo eleverna dels i själva skolhuset, dels i boarding-houses i skolans närhet, i andra fall uteslutande i särskilda elevhem, vilka i regel äro upprättade och ledda av lärare vid skolan. Vissa bland dessa äro s. k. hostels, vilka äro alldeles lika boarding-houses utom därtutinnan, att eleverna intaga alla sina måltider i gemensam matsal i skolan.

Vad beträffar anordningen av elevernas bostäder, synas olika system användas. Sovsalar finnas vid vissa skolor, mestadels, synes det, anordnade med

avbalkningar (ett sålunda avgränsat litet rum benämnes cubicle), vid andra skolor bo eleverna i var sitt rum. Såsom exempel på anordningarna vid en större public school må lämnas följande uppgifter rörande Wellington college, hämtade ur ovannämnda årsbok. Eleverna bo där antingen i skolbyggnaden eller i ett av de olika elevhemmen. Varje gosse har eget rum eller avbalkning. Alla rum äro av samma konstruktion och äro anordnade i »dormitories» (sovsalar) eller långa gallerier, vilka innehålla särskilda rum, skilda från varandra och från galleriet genom 8 fot höga väggar. Varje rum har eget fönster och dörr. Rummen användas av gossarna både som sov- och som studierum. I skolhuset finnas 11 »dormitories», var och en innehållande 30—39 rum. Varje »dormitory» står under ledning av en föreståndare (tutor). Gossarna i skolhuset intaga sina måltider i den gemensamma matsalen men sitta till bords ordnade efter sina dormitories. Resp. föreståndare deltaga i måltiderna. Skolan har därjämte 4 särskilda elevhem med 33 rum i varje. Husmödrar hava hand om gossarnas kläder m. m.

De engelska skolor, vilka benämnas public schools, äro som nämnt privata institutioner och därför merendels mycket kostsamma. Hela eller partiella friplatser finnas emellertid vid så gott som varje skola i form av stipendier. Dessa äro dock i regel icke förbehållna mindre bemedlade elever utan få efter föregående ansökan förvärfvas efter inbördes tävlan mellan de sökande. I vissa fall kan nedsättning i skolavgifterna lämnas åt söner till fäder av vissa kategorier, såsom präster, militärer o. s. v.

Även vid övriga secondary schools, d. v. s. sådana, som äro understödda av staten, finnas friplatser. Enligt gällande bestämmelser skola vid dylika skolor finnas friplatser till ett antal motsvarande 25 % av hela antalet under näst föregående skolår inskrivna lärjungar. Procenttalet friplatser i berörda skolor är dock högre än det stadgade och utgjorde år 1926 i medeltal 36.5. Friplatserna förbehållas i de flesta fall lärjungar från folkskolan.

Frågan om stipendier och friplatser vid de högre läroanstalterna har under senare år varit mycket uppmärksammas i England, och en för ändamålet tillsatt kommitté avgav år 1920 utlåtande i ämnet.¹ Häri föreslogs, bland annat, att nyssnämnda obligatoriska procenttal skulle höjas från 25 till 40 samt att innehavandet av friplats skulle avse hela skoltiden och bero av ådagalagda framsteg, tillfredsställande flit och uppförande. Erhållande av friplats skulle ske efter verkställd prövning i engelska och räkning, avsedd att visa förmåga och anlag mer än kunskap. Frieleverna skulle, om så vore nödvändigt, erhålla även underhållsstipendier eller ekonomisk hjälp av offentliga medel som tillägg till en friplats, vilka skulle ökas med åren och beräknas i förhållande till levnadskostnaderna. I landsortsdistrikt skulle hjälp lämnas i form av inackorderingsstipendier eller platser i elevhem.

Kommitténs förslag har, så vitt kunnat utrönas, ännu ej lett till något statsmakternas beslut men har dock utan tvivel bidragit till den frivilliga ökning av antalet friplatser vid läroanstalterna, varom nyss nämnts. I staden London hade emellertid redan före kommittéförslagets framläggande flera av dess önskemål förverkligats. Så t. ex. hade London sedan flera år tidigare haft ett ordnat kommunalt stipendiesystem. Detta innefattar utdelande av friplatser vid de sekundära skolorna med eller utan underhållsbidrag. Friplatserna och studiestipendierna bestämmas efter vederbörande familjeförsörjares inkomst och antalet oförsörjda barn. Enbart friplats förutsätter en inkomst för fadern ej överstigande 450 pund i fråga om barn på lågstadiet och 750 pund i fråga om barn på högstadiet. Inkomstgränsen ökas med 50 pund i alla fallen för varje oförsörjt barn över det första. Underhållsstipendierna uppgå till 9—12 pund för elev i åldern 11—14 år, till 30—90 pund för ele-

¹ Report of the Departmental Committee on Scholarships and free Places. London 1920.

ver, som äro öfver 18 år. Högsta medgivna inkomsten för en familj med ett barn växlar i avseende på underhållsbidrag mellan 250 och 650 pund med samma ökning för större barnantal som nyss angivits.

I *Tyskland* har sedan äldre tider funnits ett avsevärt antal internat (Alumnat, Konvikt m. fl. benämningar). Särskilt hava katolska, religiöst betonade internat varit vanliga. Under senare år har internatinstitutionen utvecklats i flera hänseenden och har även vunnit statlig sanktion.

Efter det stora världskrigets slut blevo de stora militära kadettskolorna öfverflödiga och omändrades då till »staatliche Bildungsanstalten» eller offentliga »Schülerheime». År 1927 funnos i Preussen 6 dylika anstalter med tillhoppa 1 520 platser. Anstalternas syfte är att uppfostra och utbilda lärjungar, vilkas personlighet, begåvning och ekonomiska ställning motivera användningen av offentliga medel. I dessa läroanstalter mottagas i första rummet söner till i kriget fallna eller svårt skadade, vidare söner till utlandstyskar och föräldrar av tysk härstamning i de avträdde områdena samt slutligen, i mån av utrymme, andra elever, främst söner till mindre bemedlade. Även dagelever kunna mottagas. Vissa sjukdomstillstånd förhindra mottagande i skolorna.

Avgifterna bestämmas efter elevernas förtjänst och föräldrarnas ekonomiska ställning och utgå med belopp, som beräknas efter olika procent av ett grundbelopp, för närvarande 60 mark för månad. De olika månadsbeloppen utgöra:

grupp A	10 %	=	6	mark,
» B	25 »	=	15	»
» C	50 »	=	30	»
» D	75 »	=	45	»
» E	100 »	=	60	»

vartill kommer den egentliga skolavgiften, som år 1927 uppgick, liksom vid övriga statliga högre läroanstalter, till 200 mark. Gruppen A omfattar vid varje läroanstalt 15 % av antalet platser för interner, grupperna B—D vardera 20 % och gruppen E 10 %. De återstående 15 % äro friplatser. Befrielse från skolavgift meddelas efter samma grunder som vid andra statsläroverk.

Internerna erhålla undervisning, bostad, kost och läkarvård, dock ej specialvård. Elev, som ej lämpar sig för vistelse i internat, kan avvisas från anstalten.

De icke-statliga internatskolorna i Tyskland äro som nämnts ganska talrika. Antalet gossinternat har för år 1928 uppgivits till omkring 160—180. Därtill kommer talrika internat för flickor, bland vilka många äro katolska s. k. »Ordensanstalten», vilka lämna flickor, efter genomgången teoretisk skola, utbildning i huslig ekonomi och praktiska yrken. Även saminternat finnas, enligt uppgift till ett antal av 13 i Preussen år 1927.

Tidigare har man brukat i studierummen sammanföra äldre och yngre elever i syfte att erhålla de äldres medverkan vid de yngres uppfostran. På senare tid är man mer benägen att sammanföra lärjungar på ungefär samma åldersstadium, vilket system anses hava större fördelar än det äldre. I de flesta fall äro internaten anordnade med sovsalar, rymmande från 12 till 120 bäddar. Några internat hava i stället infört ensamt sovrum för eleverna, vilket är förbundet med dagrummet. Denna anordning anses givetvis mera hygienisk, medan sovsalssystemet ger bättre möjlighet till övervakande. Jämväl av hygieniska skäl överger man numera de förr vanliga stora gemensamma tvättrummen och inrättar i stället tvättanordning för ett eller två rum.

Mathållningen bestrides numera vanligen av anstalten själv, medan man tidigare brukade utarrendera densamma mot ett visst pris för person. Det nya systemet anses innebära en besparing och därjämte möjliggöra bättre kost.

Vid de tyska internaten har varje alumn valt eller fått sig tilldelad en lärare (Patron), som fungerat i faders ställe och i vilkens hem lärjungen fått flitigt umgås. Även detta system har fått vika för en anordning bestående av en »Oberinspektor» och ett antal yngre »Inspektoren», alla lärare vid skolan, vilka bo tillsammans med alumnerna.

Ett visst mått av självstyrelse är medgivet lärjungarna, vilka till och med äga viss bestraffningsrätt.

I de senast grundade internaten har man helt och hållet brutit med det gamla »kaserninternatssystemet» och övergått till anläggande av rena familjeinternat. Denna form motsvarar i viss mån det i England vanliga systemet med boardinghouses, ägda och ledda av lärare vid skolan, dock med den skillnad, att det antal elever, som inackorderas hos en lärare, i regel torde vara mindre i Tyskland än i England. Särskilt vid ett par av preussiska staten ombildade och underhållna internatskolor utanför Berlin uppgives nu ifrågavarande system hava genomförts på ett särskilt lyckligt sätt.

Utom internatskolor finnas i Tyskland även åtskilliga anstalter, som erbjuda endast bostad och kost, d. v. s. skolhem eller elevhem. Sådana hem äro således icke administrativt förbundna med någon läroanstalt på platsen men stå likväl under överinseende av vederbörande lärare.

Även i *Österrike* har man efter kriget ombildat de forna officersskolorna till civila internatskolor. Sex bland dessa skolor omorganiserades till statliga försöksläroverk (Bundeserziehungsanstalten), vilka mottaga begåvade, medellösa lärjungar som interner. I 1924 års skolsakkunnigas betänkande (Statens offentliga utredningar 1926:5, Utredning angående det svenska skolväsendets organisation) återfinnes (sid. 456—457) en redogörelse för sistnämnda skolor, varav framgår bl. a., att skolorna utgöras av en 4-årig Einheitsmittelschule för lärjungar i åldern 10—14 år, till vilken sluta sig dels för praktiska begåvningar avsedda, 2—4-åriga Fachschulen av olika slag, dels ock för teoretiska begåvningar lämpade Obermittelschulen. Utbildning för universitetsstudier lämnas endast åt lärjungar, som äro särskilt lämpade för högre studier. Antagning av elever sker genom en serie olika åtgärder: 1) förberedande urval genom folkskolans lärare; 2) psykologisk iakttagelse och beskrivning av den inträdessökande genom folkskolläraren, som inskriver iakttagelserna och beskrivningen i ett »Lärjungebeskrivningshäfte»; 3) förberedande prövning av ansökningen genom den centrala styrelsen; 4) skriftlig och muntlig inträdesprövning för fastställande ej blott av måttet av de av lärjungarna förvärvade kunskaperna utan huvudsakligen av deras begåvning; 5) genomarbetande av prövningshäftena (inkl. lärjungarnas arbeten) genom en kommission för bedömning av inträdesproven ävensom ordnande av lärjungarna efter deras prestanda; samt 6) avgörande angående intagning genom en stor, härför tillsatt kommission. Vid skolorna, av vilka 4 äro avsedda för gossar och 2 för flickor, finnas 1) friplatser, 2) halvfria platser, 3) helt betalda platser, 4) dagplatser för utanför anstalten boende samt 5) stiftelseplatser (donerade platser). Ansökningar om erhållande av hel- eller halvfria platser samt betalda platser ställas till Staatsamt für Unterricht. Staten för läroanstalterna är uppgjord under förutsättning, att alla platser äro friplatser. Blott de föräldrar, som äro i stånd därtill, äro skyldiga att erlägga betalning.

Beträffande omfattningen i övrigt av internatskolväsendet i *Österrike* hava inga fullständiga uppgifter stått till buds.

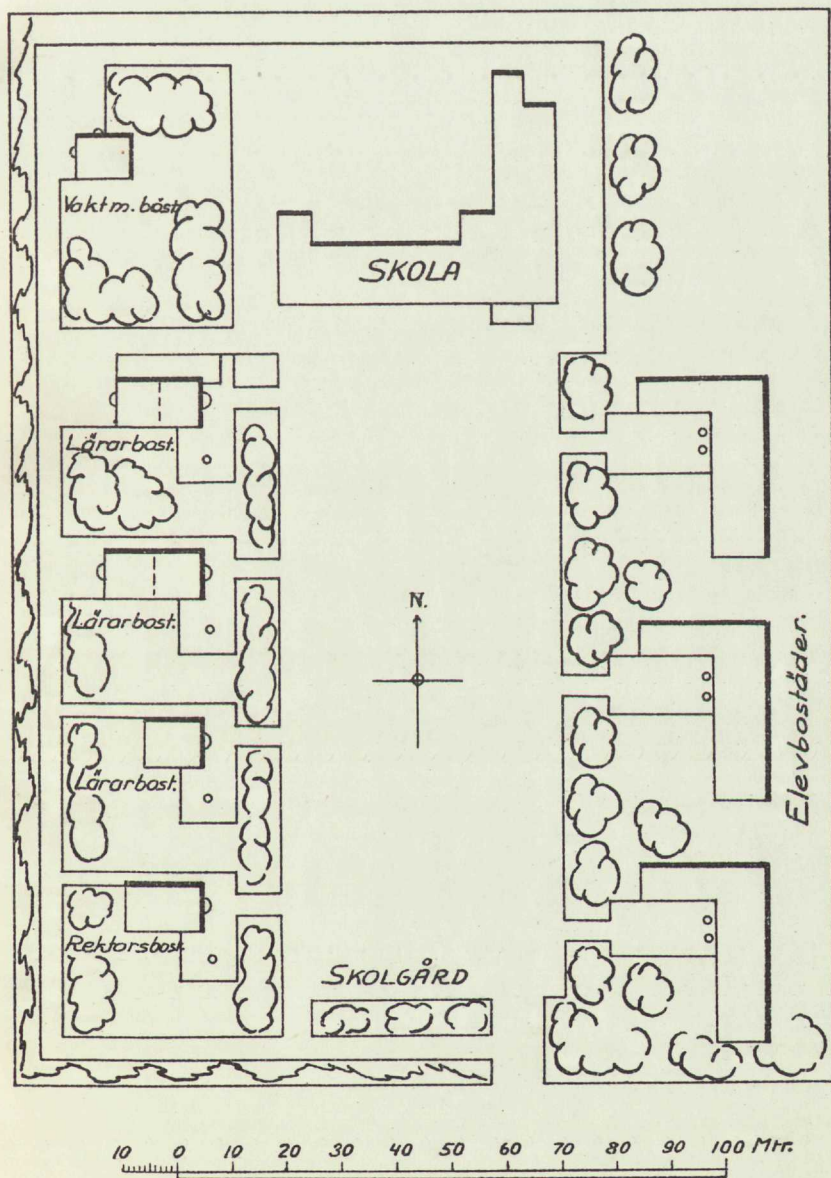
I fråga om förhållandena i motsvarande avseende i de *romanska* länderna vilja de sakkunniga inskränka sig till följande korta meddelande angående Frankrike.

Frankrike är ett av de länder, där internatskolsystemet vunnit sin största utveckling. De allra flesta bland statens högre läroanstalter (lycées) och även många av de kommunala (collèges) äro internatskolor, ofta av den äldre typen, där lärjungarna bo i själva skolhuset. Till och med de för praktisk utbildning avsedda högre fortsättningsskolorna (écoles primaires supérieures) äro i många fall internat. En minskning i internatskolsystemets utbredning gör sig emellertid gällande. Om hänsyn toges till antalet lärjungar, finner man nämligen, att antalet interner numera är mindre än antalet externer. Förr var förhållandet det motsatta. Inom de högre samhällsklasserna är dock ännu internatuppföstran helt dominerande i fråga om såväl gossar som flickor.

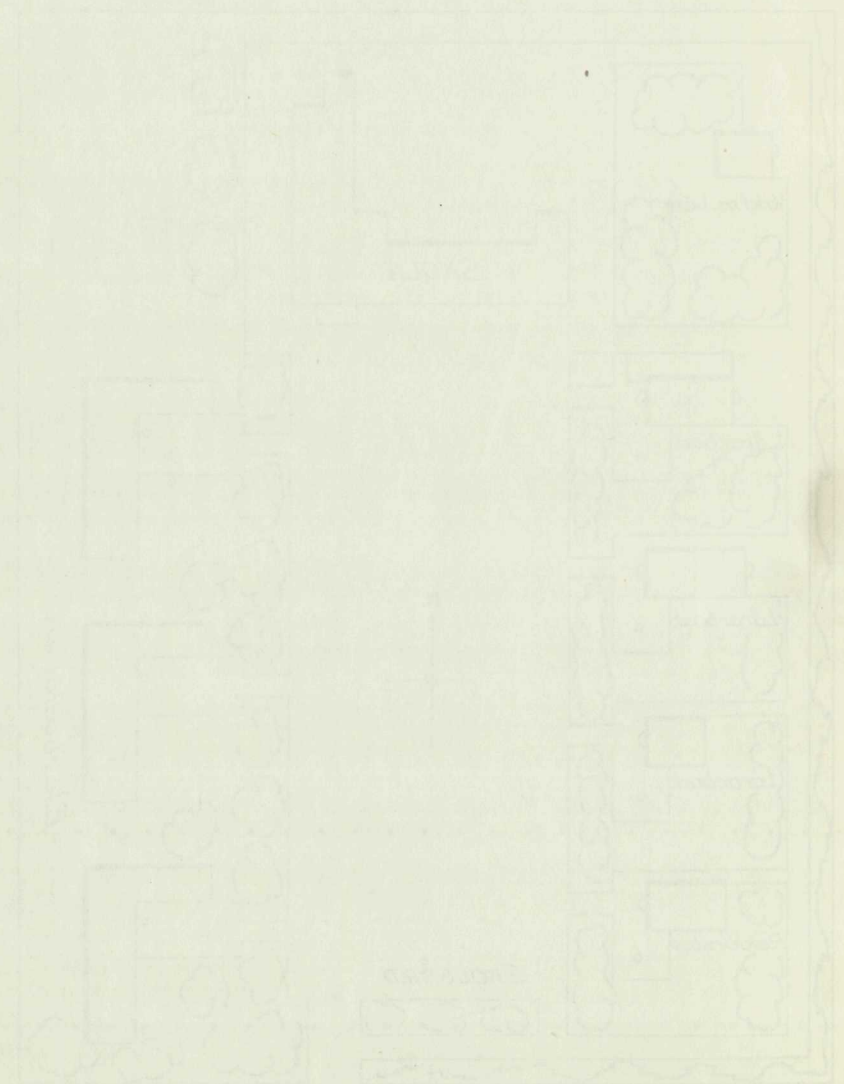
Beträffande *Danmark* hänvisas till den redogörelse, som i bil. 11 lämnats angående fyra internatskolor i detta land.

FÖRSLAG TILL INTERNATSKOLA PÅ LANDET

SITUATIONSPLAN.

FOREST...
STATION...

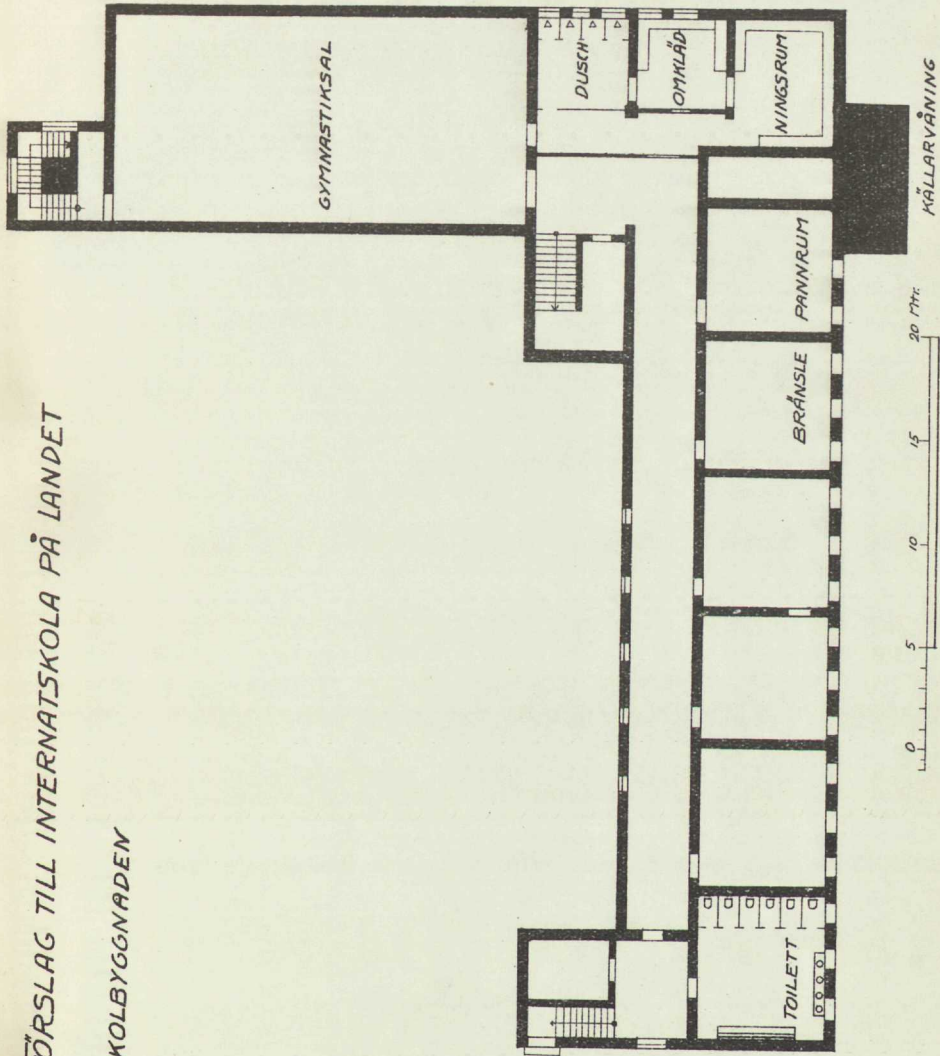

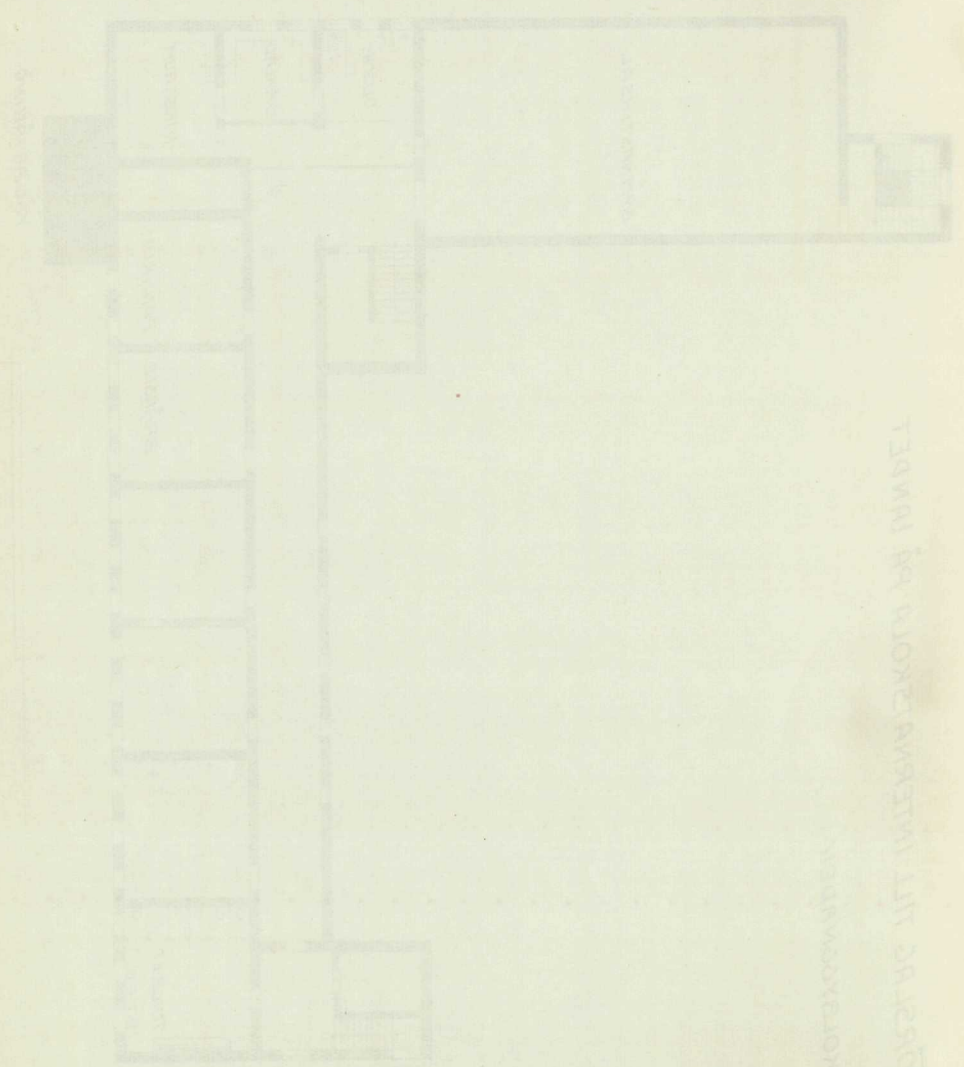
Scale 1:100

FÖRSLAG TILL INTERNATSKOLA PÅ LANDET

SKOLBYGGNADEN

Tillhör Bil. 5.

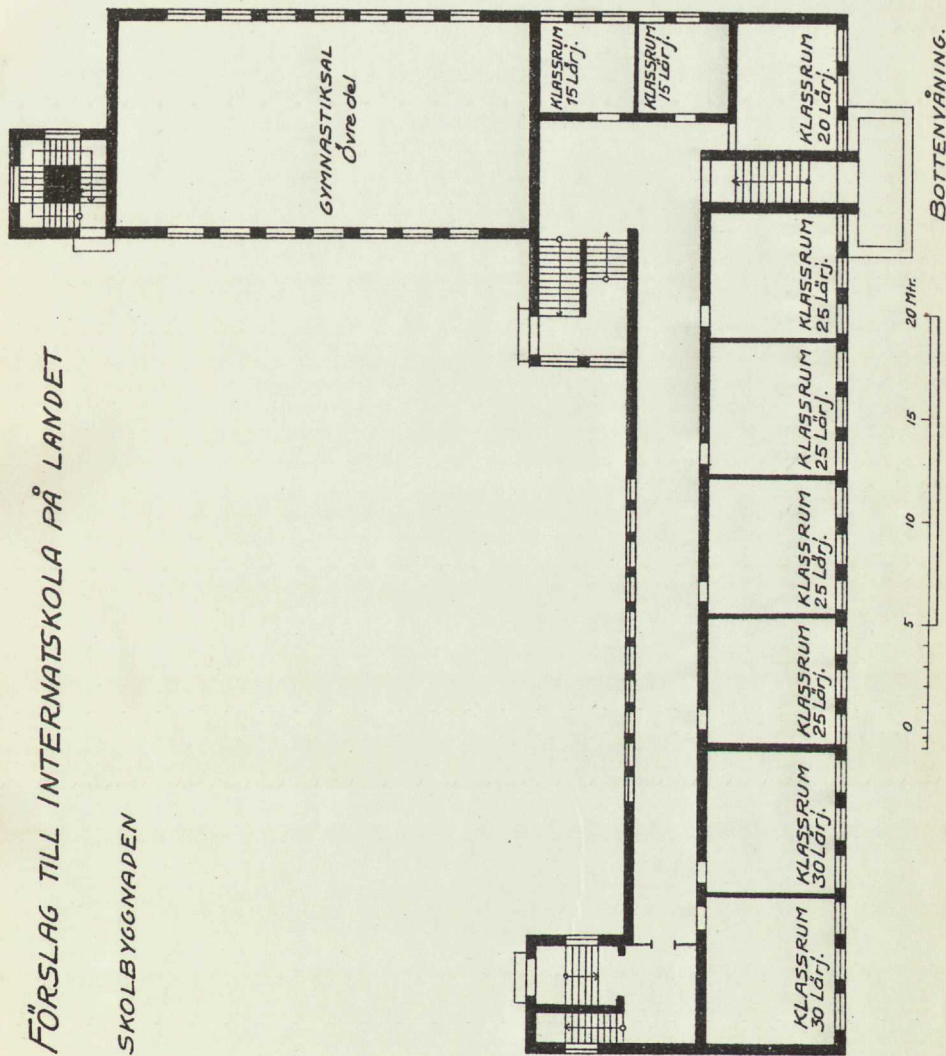

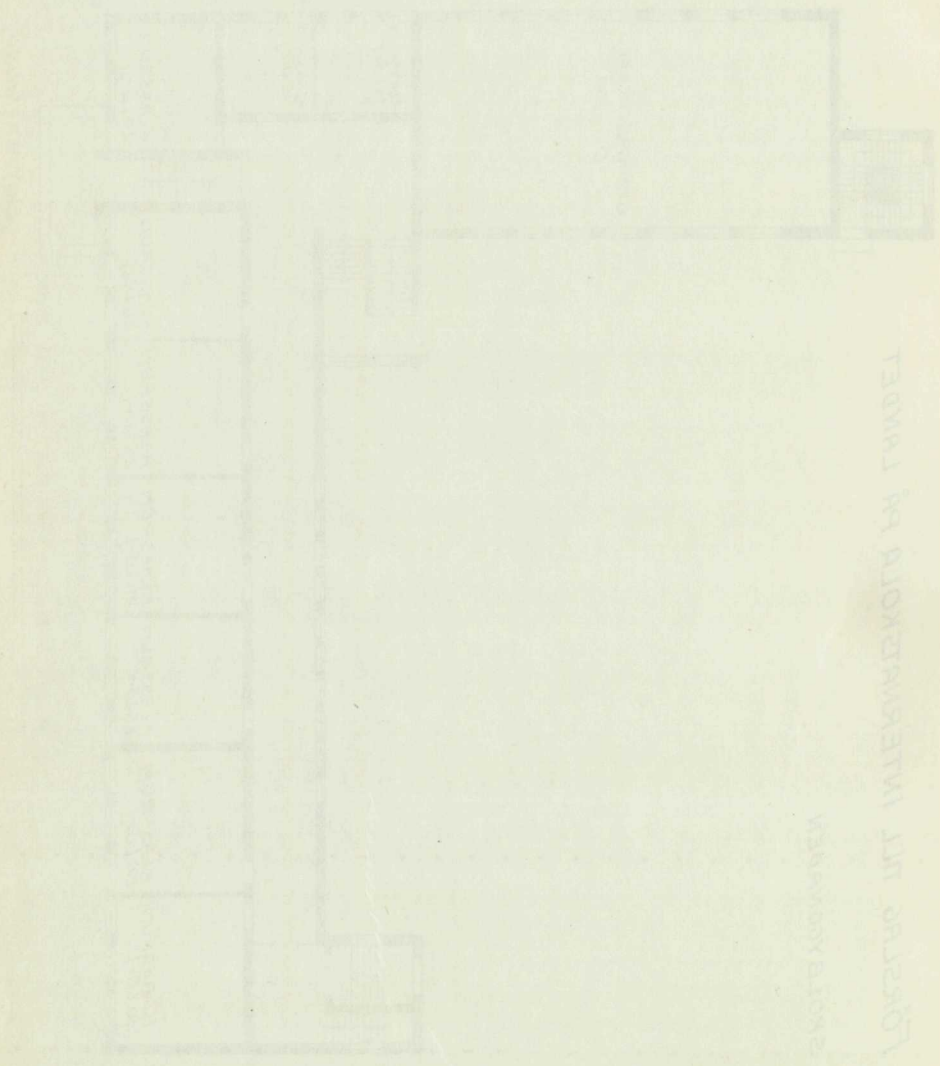
ЗАДАНИЕ

ТАКЖЕ ПО УЛОЖЕНИЮ ЛИТ. ДРУЖЕСТВА

FÖRSLAG TILL INTERNATSKOLA PÅ LANDET

SKOLBYGGNADEN

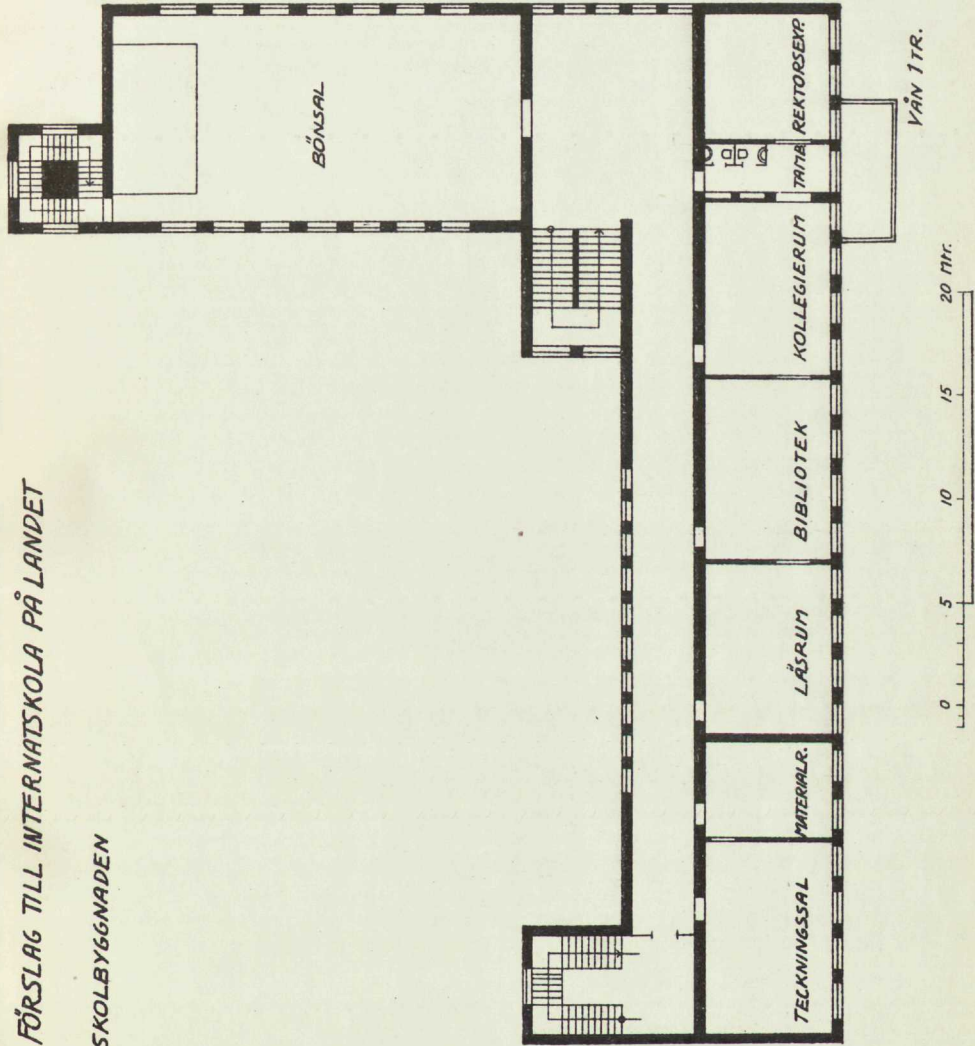

План здания

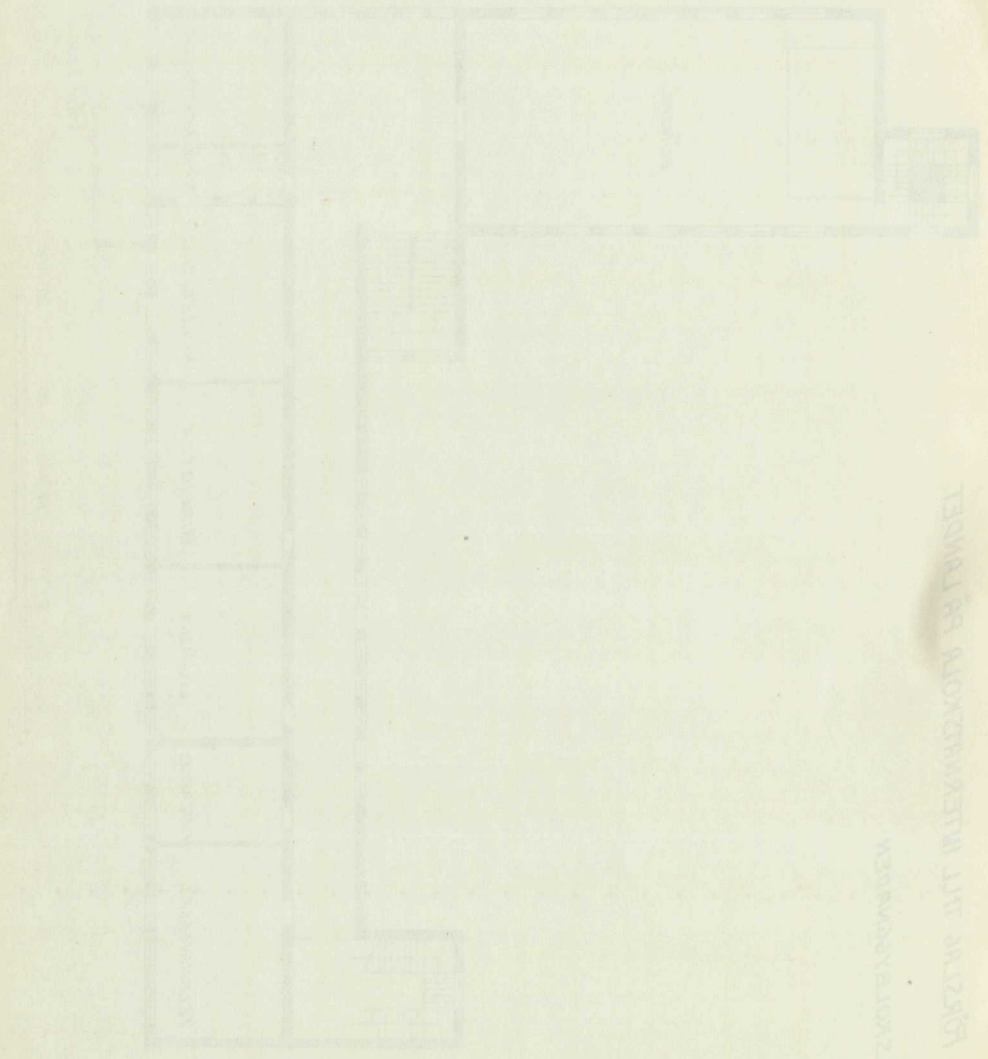
Учебно-исследовательского института

FÖRSLAG TILL INTERNATSKOLA PÅ LANDET

SKOLBYGGNADEN

Tillhör Bil. 5.

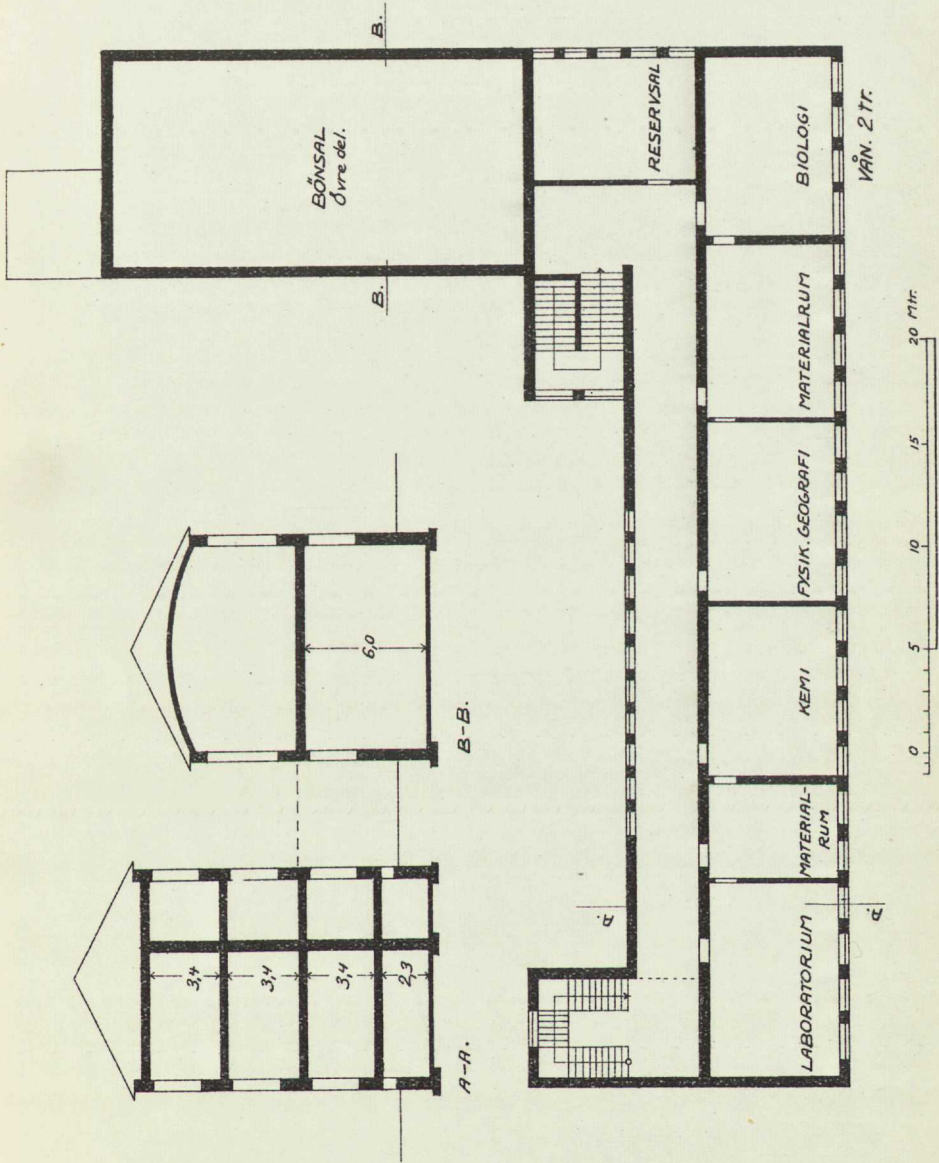

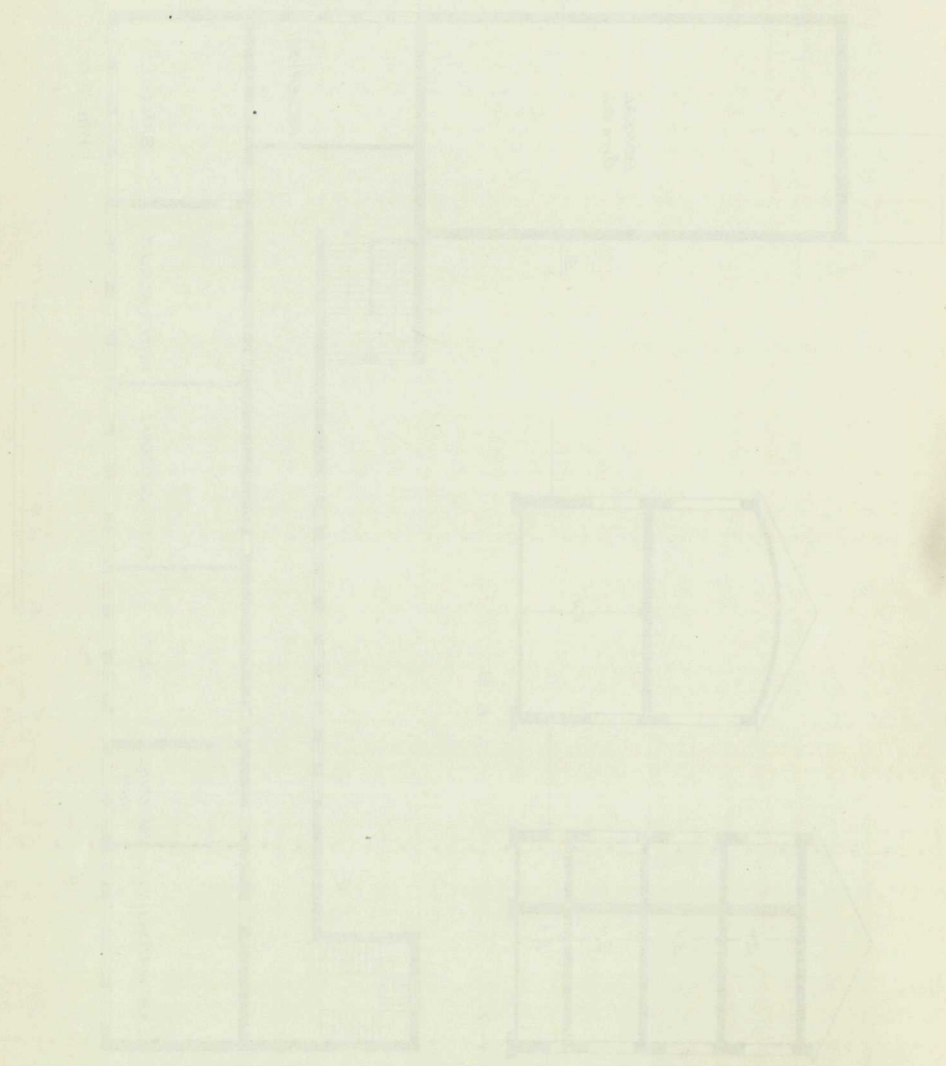
2007/08/08/09

100278 117 11200000000 00 000000

FÖRSLAG TILL INTERNATSKOLA PÅ LANDET SKOLBYGGNADEN

Tillhör Bil. 5.

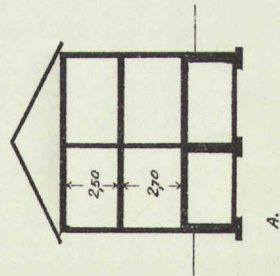
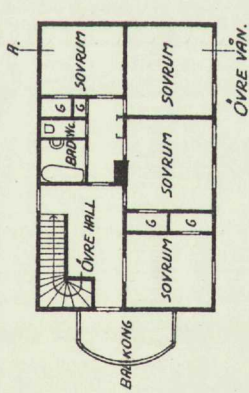
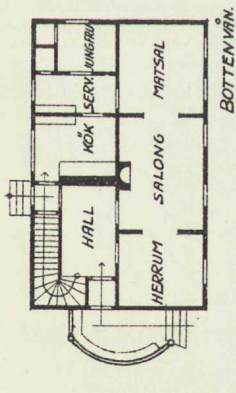

ПРОЕКТА

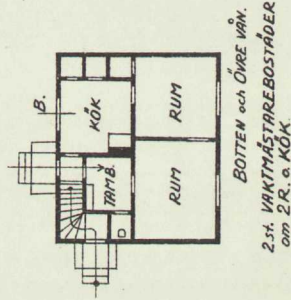
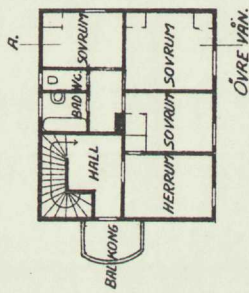
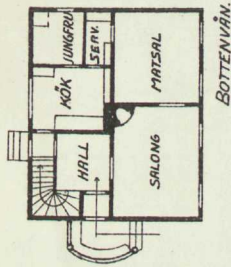
ПРОЕКТА

FÖRSLAG TILL INTERNATSKOLA PÅ LANDET

REKTORSBOSTAD 7 R. o. KÖK

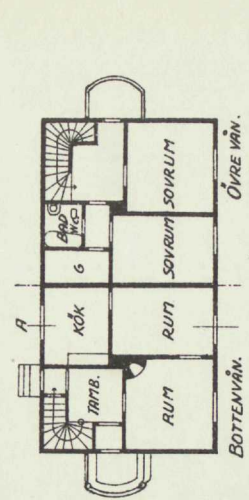
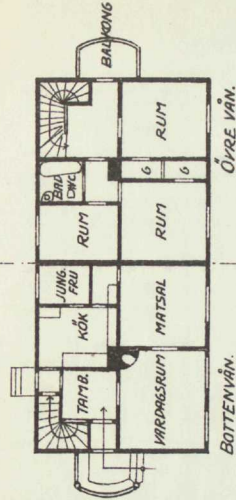
1:SI LÄRARBOSTAD 6 R. o. KÖK

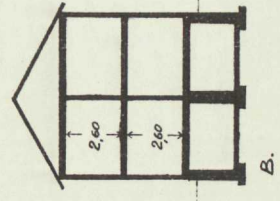
BOTTEN och ÖVRE VÅN.
2:st. VAKTMÄSTAREBOSTÄDER
om 2 R. o. KÖK

LÄRARBOSTÄDER
VAKTMÄSTAREBOSTÄDER

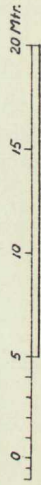
2:st. LÄRARBOSTÄDER om 5 R. o. KÖK

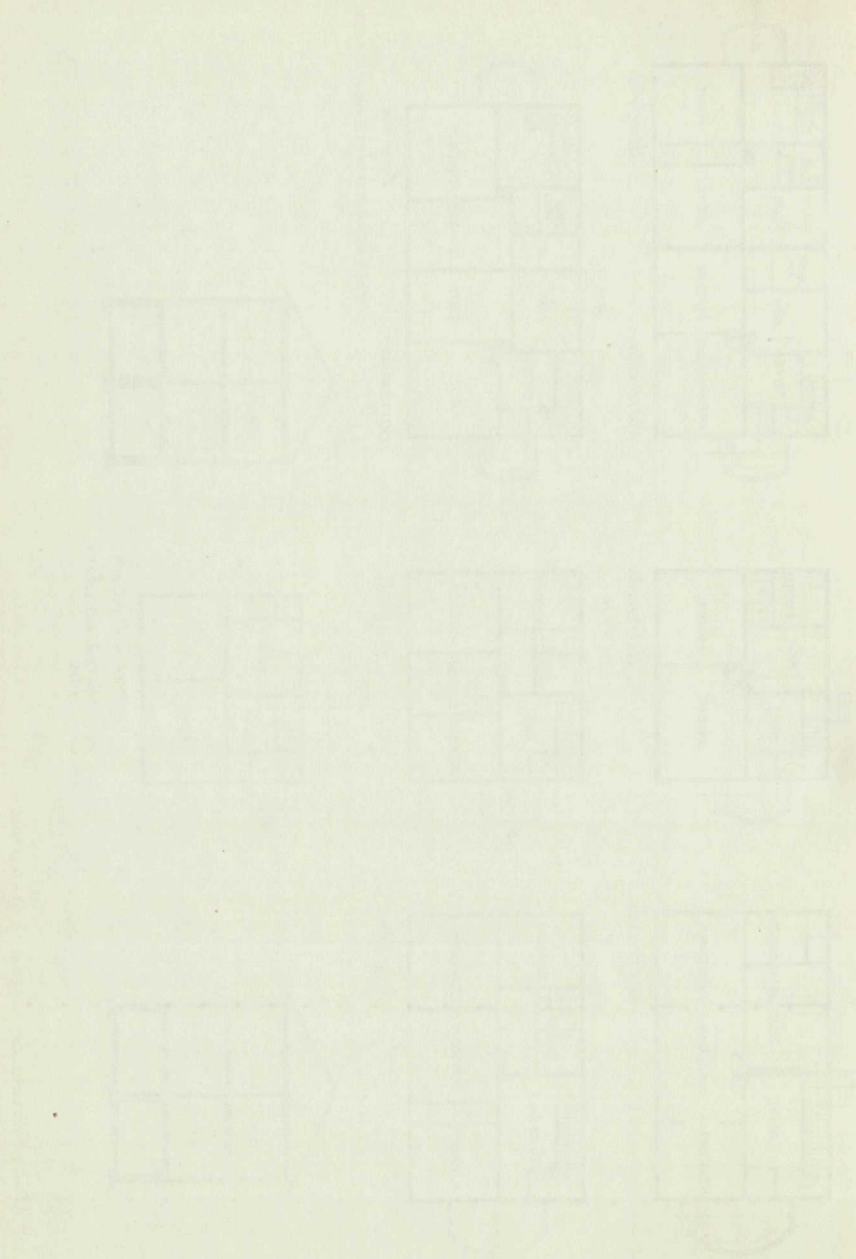

2:st. LÄRARBOSTÄDER om 4 R. o. KÖK

i Dublett inredes i vindsvåna. ö elevbostad.

PLAN

PLAN

PLAN

PLAN

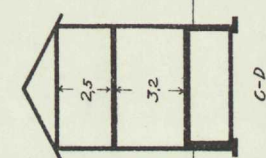
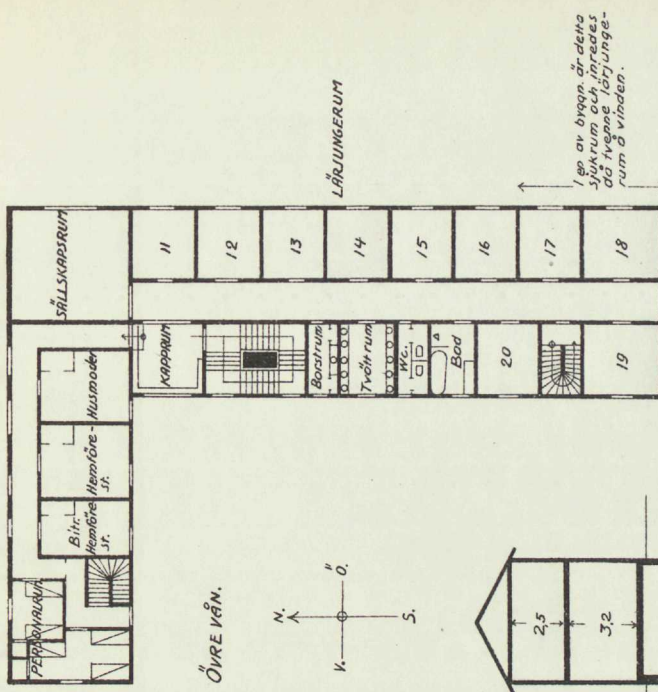
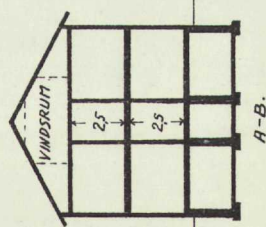
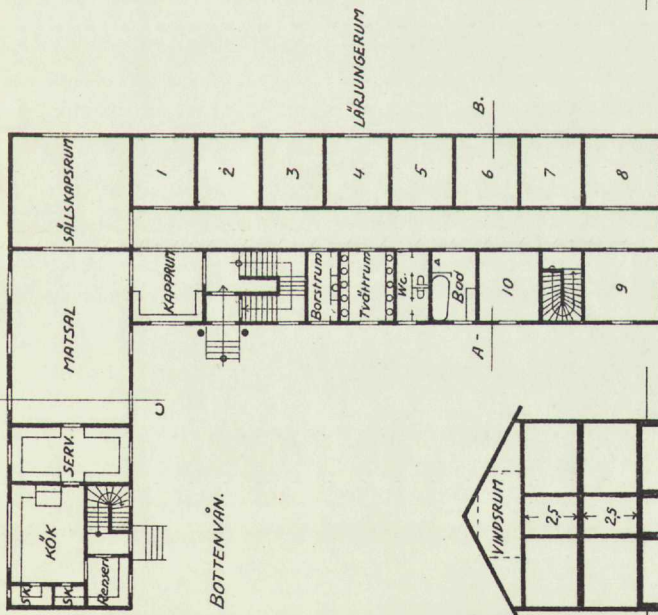
PLAN

PLAN

FÖRSLAG TILL INIERNATSKOLA PÅ LANDET

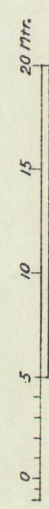
LÄRJUNGEBOSTAD FÖR 40 LÄRJUNGAR

I KÄLLARE: Matkällare, Tvättstuga, Brödslerum, Panorerum

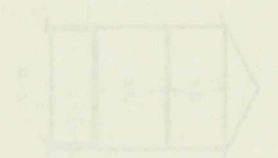
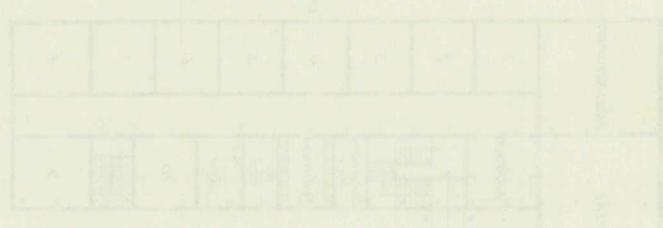
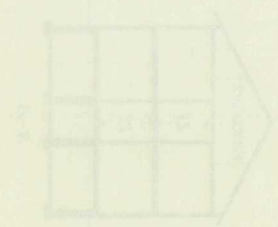

I en av bäggen är detta sjukrum och inreddes då tvättstuga för lärjungar rum & vindar.

MATERIAL: Grund av betong
Väggar av reviderad plank
Takbeklädd av tegel.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

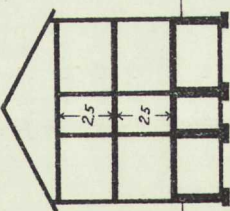
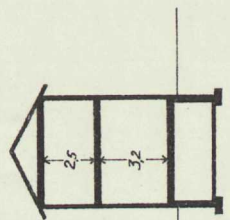
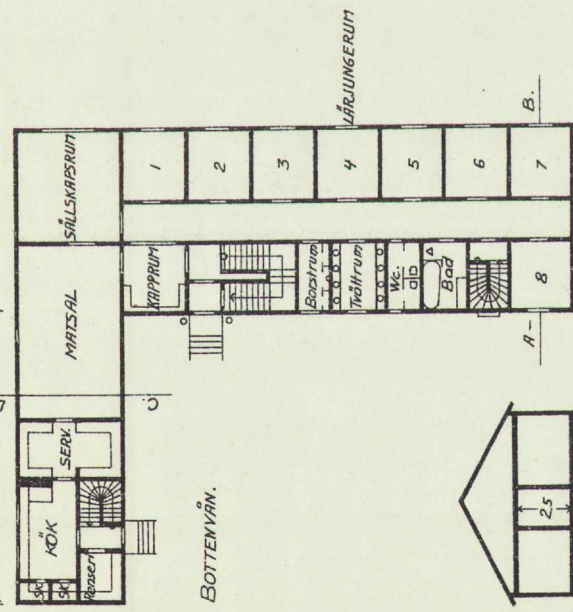
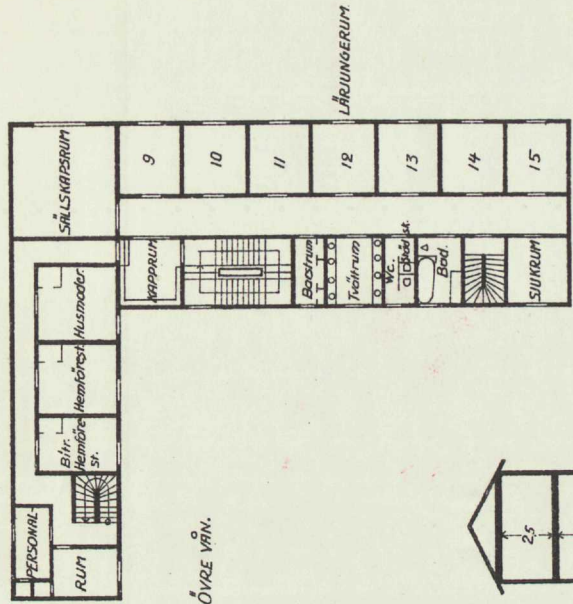

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

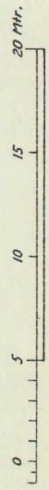
SKOLHEMSBYGGNAD I STAD FÖR 30 LÄRJUNGAR

Tillhör Bil. 5.

I KÖLLARVÅN: Matbilarer, Tvölstuga, Bröstarerum, Panorerum.

MATERIAL: Grund av betong
Väggar av reveterad plank
Takttäckning av tegel

ÖVERSIKTSKARTA ÖVER STRÄNGNÄS STAD.

Upprättad år 1923

av

H. C. Hansson
Stadsingenjör

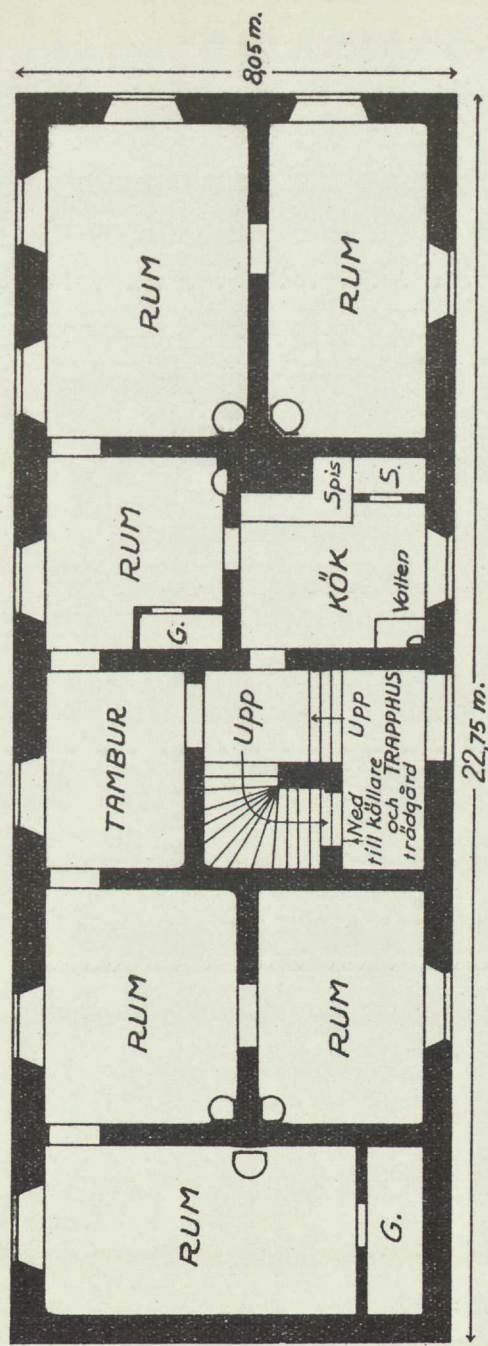

I Äldre staden
II Sörgården

PLAN AV LÄROVERKETS FASTIGHET NR 192.A.

Tillhör Bil. 10.

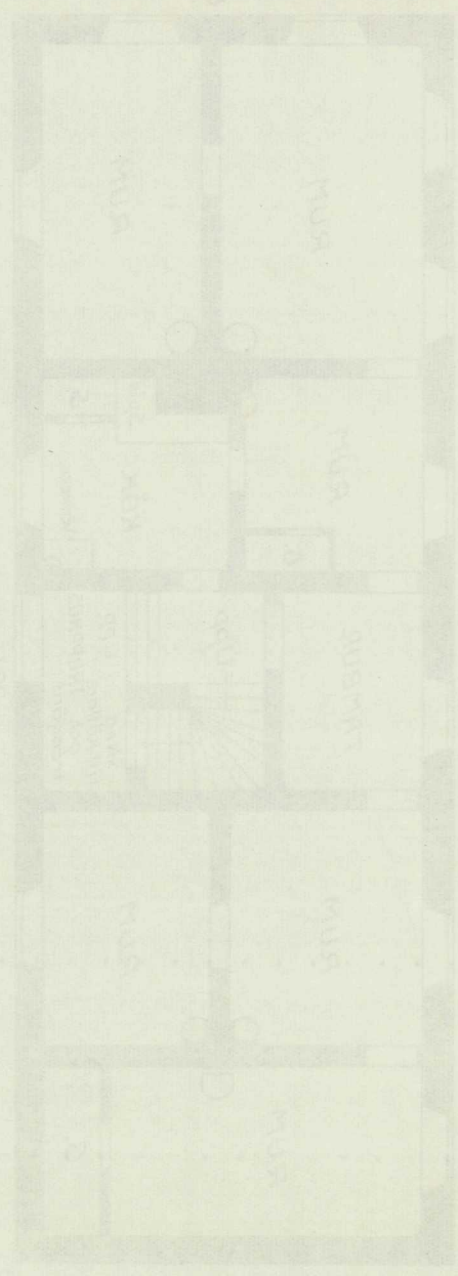
RUMSHÖJD 2,90 M.

BOTTENPLAN

Болленингун

1:500

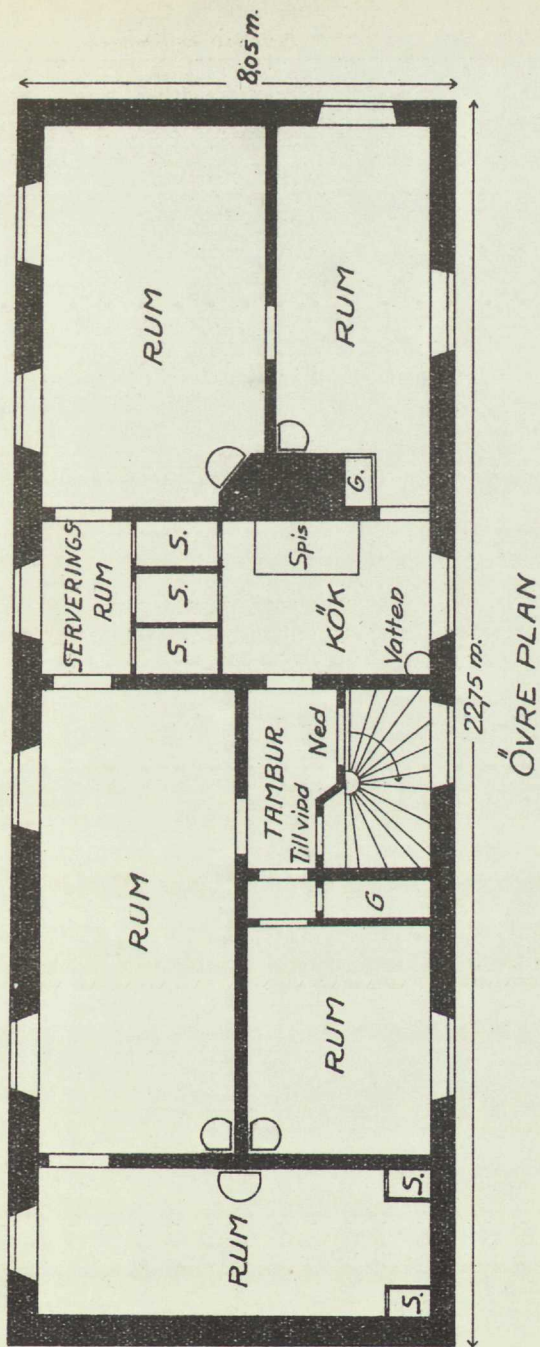

Масштаб 1:500

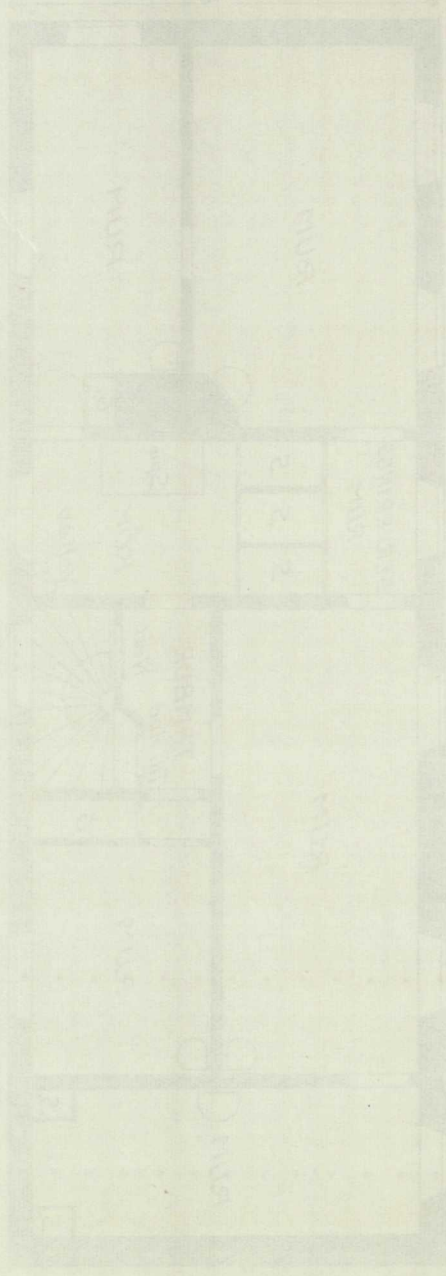
Архитектурный план здания

PLAN AV LÄROVERKETS FASTIGHET N:R 192, B.

RUMSHÖJD 2,90 M.

Tillhör Bil. 10.

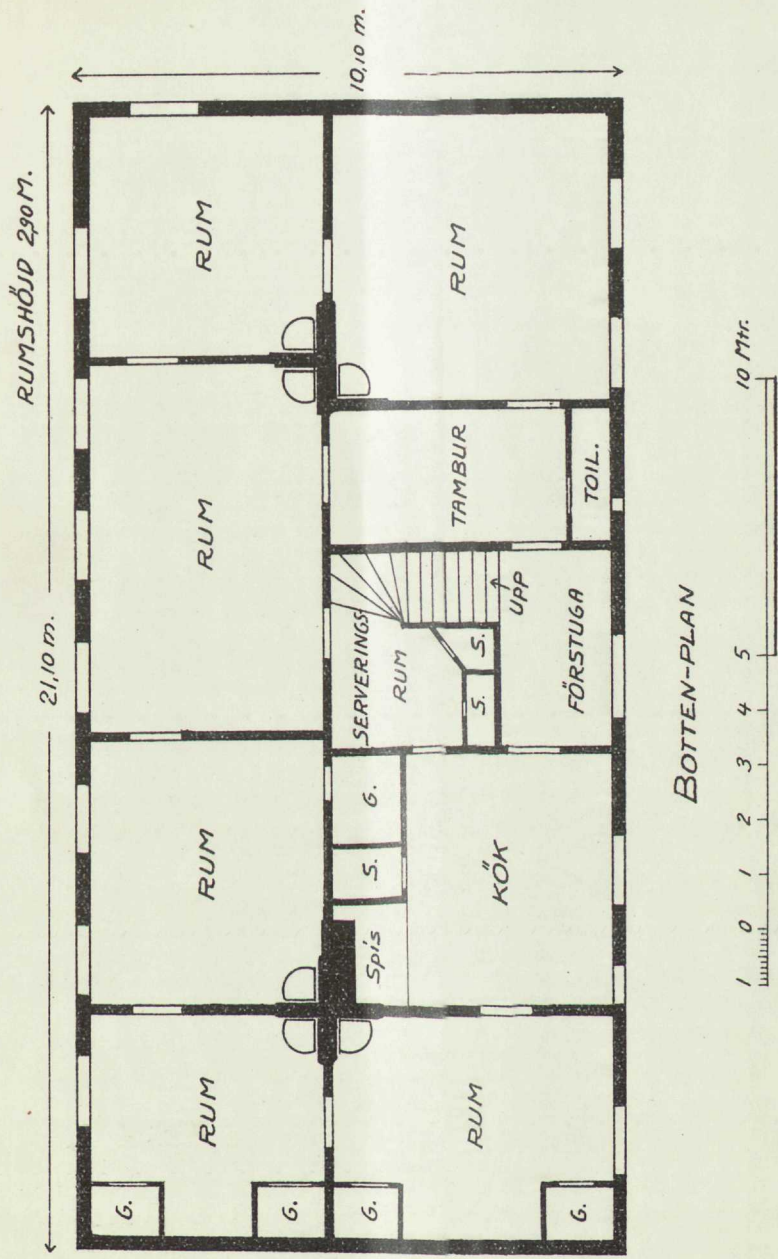
Коллекция

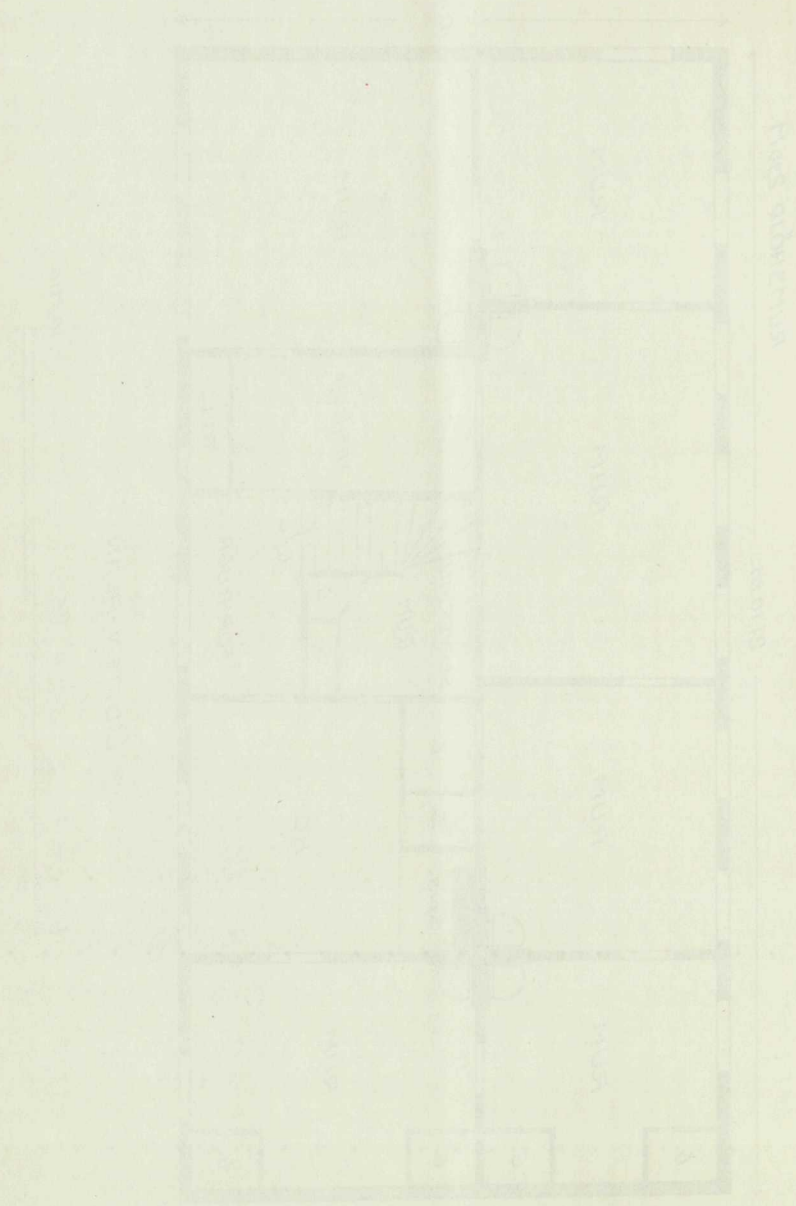
В 1911 г. в Ташкенте издана книга

PLANSKISS N:R I

Å GÅRDEN N:R 108.

Tillhör Bil. 10.

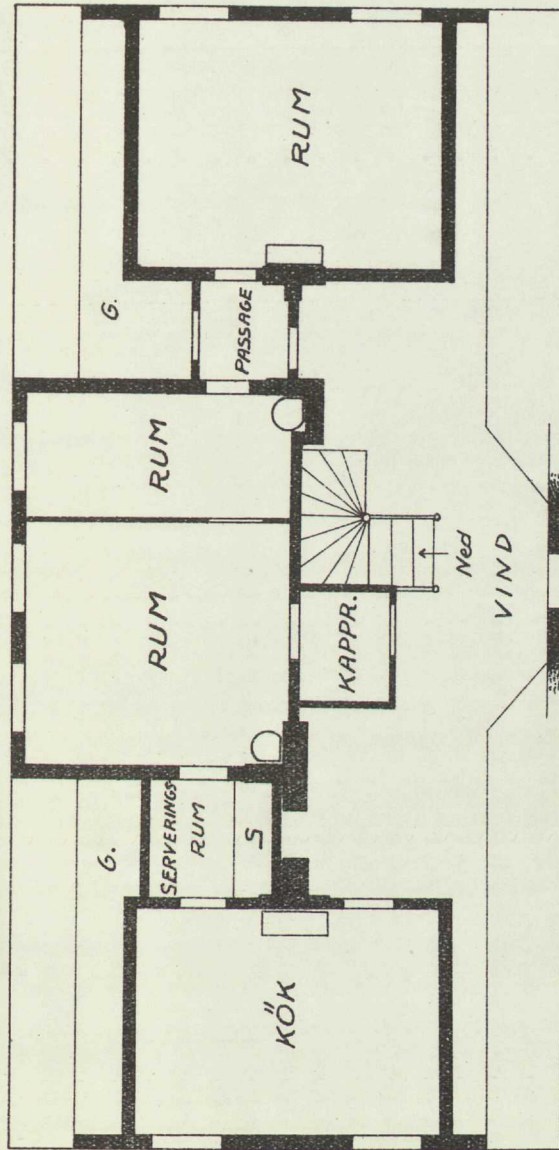
801 911 1420000 108

1 911 2211210000

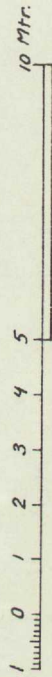
PLANSKISS N:R II.

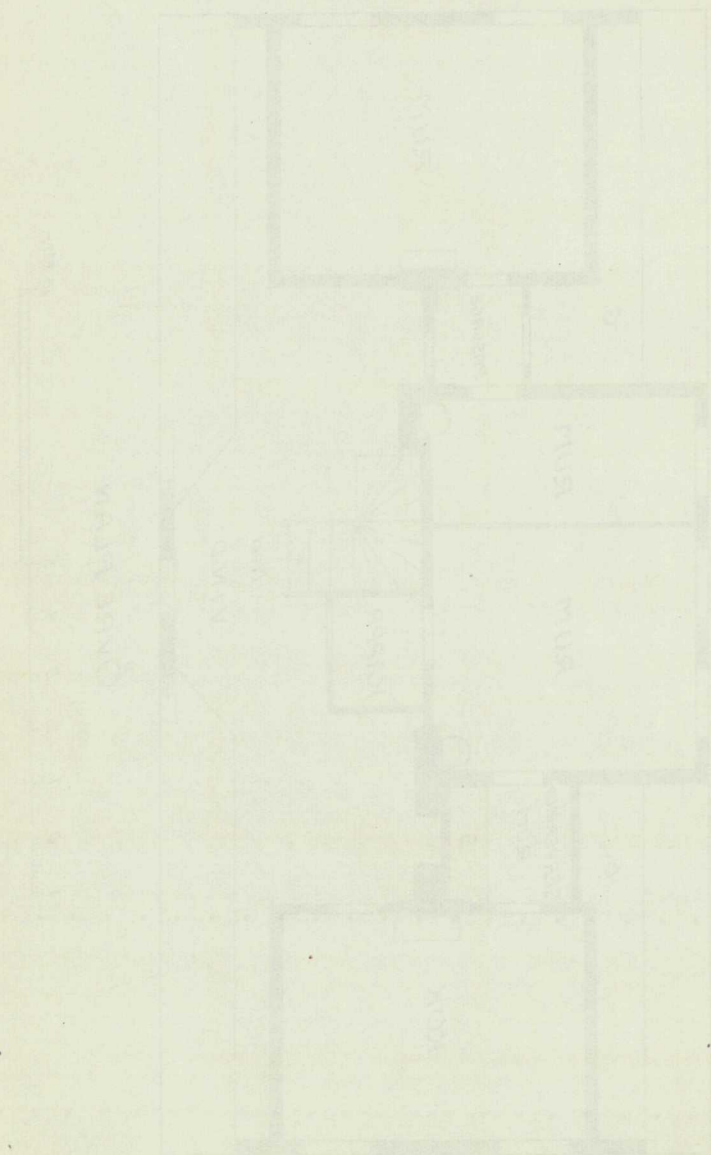
Å GÅRDEN N:R 108.

RUMSHÖJD 2,40,M.

ÖVRE PLAN

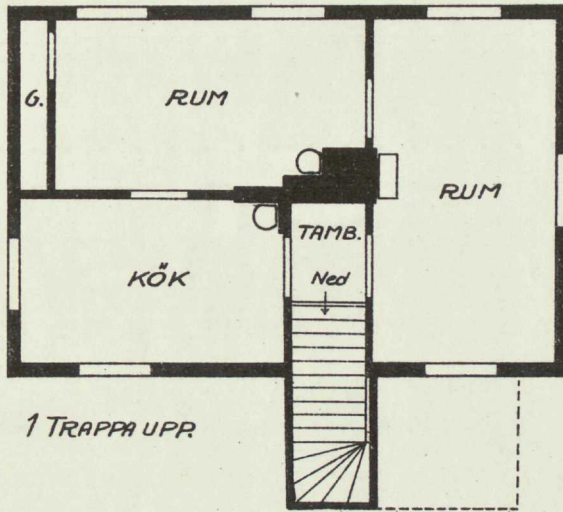
УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКАЯ

801 911. МЭД911Д 8

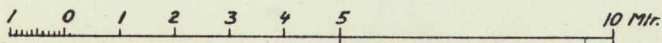
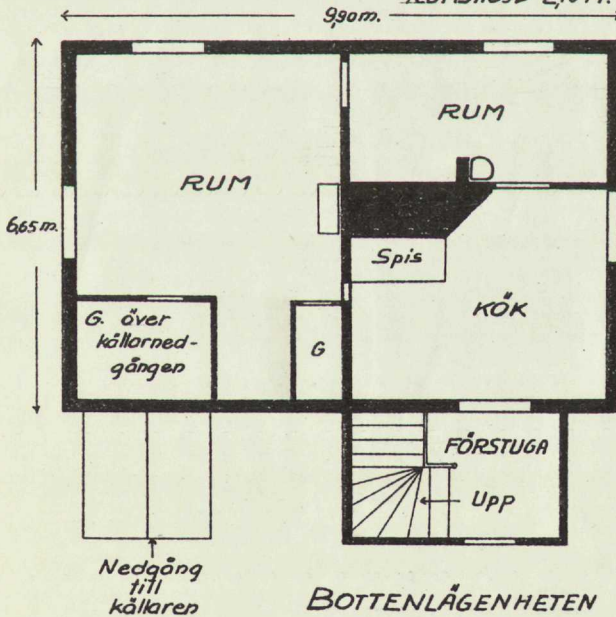
II РИМ СТИЛЕМАЈА

PLAN AV LÄROVERKETS FASTIGHET "LYKTAN"

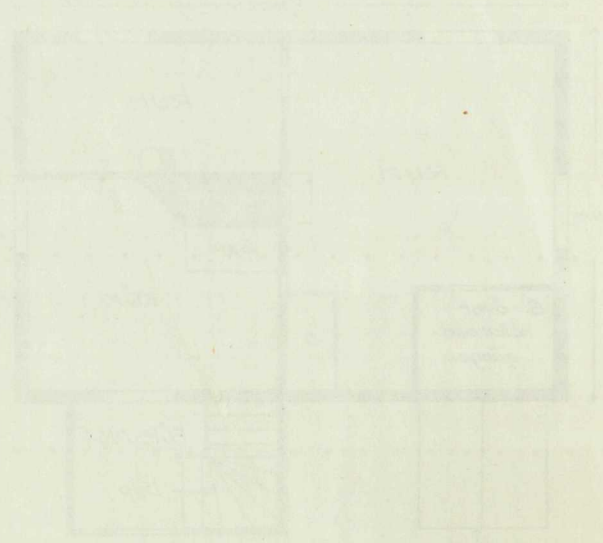
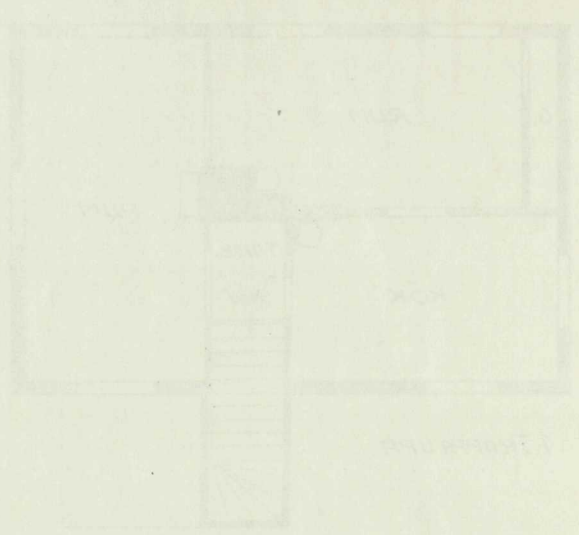
RUMSHÖJD 2,40 M.

RUMSHÖJD 2,10 M.

PLAN OF THE OVERHEAD WATER MAIN

NOT TO SCALE

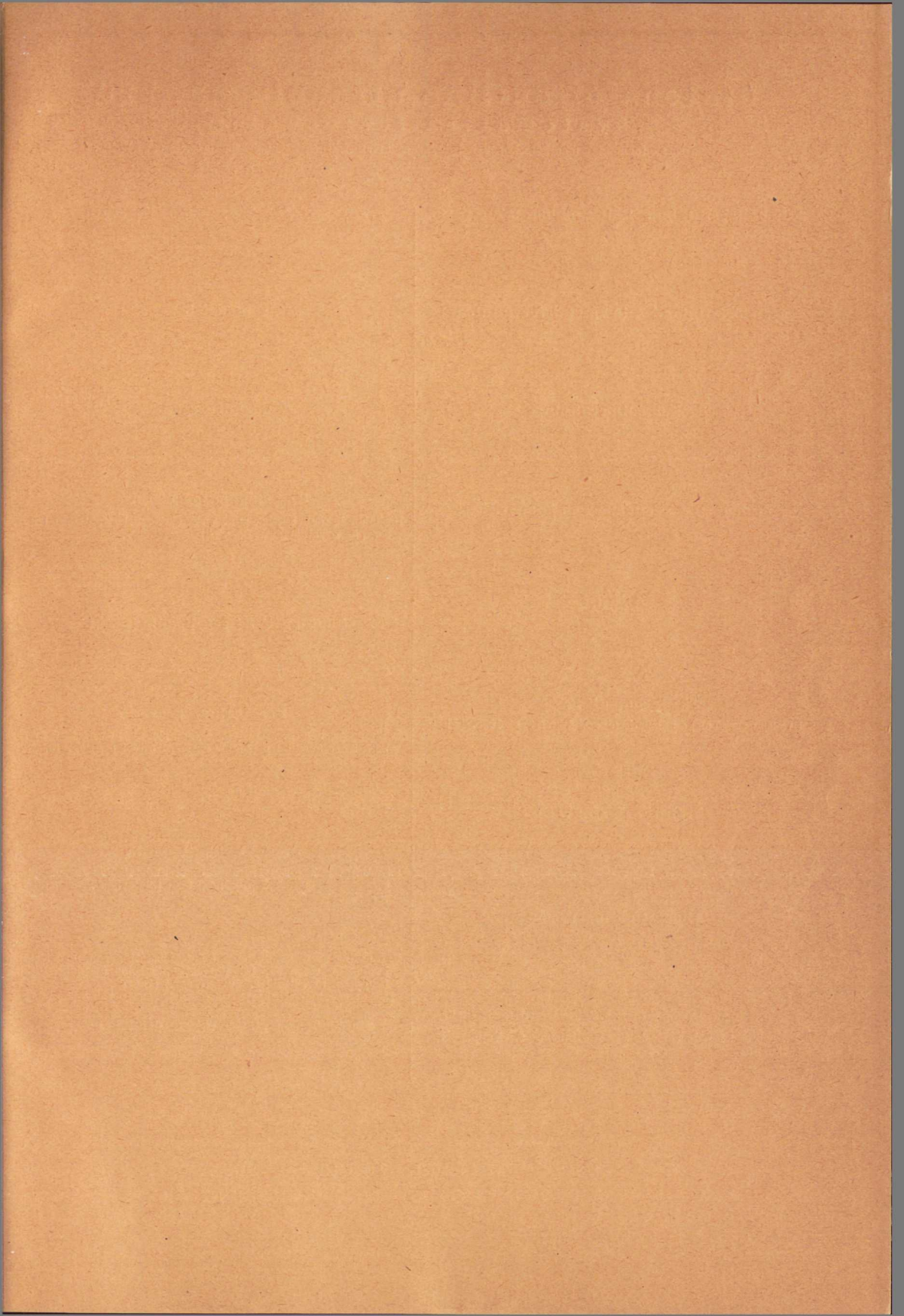
INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Skrivelse till Konungen	3
Inledning	5
I. Nuvarande former för offentligt studieunderstöd	9
II. Utredning angående statlig understödsverksamhet	19
A. Organisatoriska förhållanden	19
1. Omfattningen av det föreliggande behovet av statlig understödsverksamhet	19
2. Förutsättningar för erhållande av studieunderstöd	24
3. Vilka läroanstalters lärjungar böra ifrågakomma till studieunderstöd?	27
4. Olika former för studieunderstöd	31
5. Studieunderstödens administration	33
B. Ekonomiska förhållanden	35
1. Skolhem och internatskolor	35
Statliga skolhem	35
Statliga internatskolor	40
Statsunderstödda enskilda skolhem och internatskolor	56
2. Kontanta studiebidrag	56
3. Studielån	58
4. Översikt över de av de sakkunniga föreslagna studieunderstöden	58
Bilagor 1—12	60—106
Planskisser.	

INTERNATIONAL JOURNAL

1. The first part of the paper deals with the general theory of the subject. It is divided into two main sections: the first section deals with the general theory of the subject, and the second section deals with the special theory of the subject. The first section is divided into two main parts: the first part deals with the general theory of the subject, and the second part deals with the special theory of the subject. The second section is divided into two main parts: the first part deals with the general theory of the subject, and the second part deals with the special theory of the subject.

2. The second part of the paper deals with the special theory of the subject. It is divided into two main sections: the first section deals with the general theory of the subject, and the second section deals with the special theory of the subject. The first section is divided into two main parts: the first part deals with the general theory of the subject, and the second part deals with the special theory of the subject. The second section is divided into two main parts: the first part deals with the general theory of the subject, and the second part deals with the special theory of the subject.

Statens offentliga utredningar 1929

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättskipning. Fångvård.

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Socialpolitik.

Svenska aktiebolags balansräkningar åren 1911—1925. [4]

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Redogörelse för de ecklesiastika boställena. 6. Kopparbergs län. [5]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Betänkande och förslag ang. vissa ekonomiska spörsmål berörande enskilda järnvägar. [2]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Betänkande och förslag ang. tryggande av hos enskild arbetsgivare anställd personals rätt till utfäst pension. [3]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen.
Andlig odling i övrigt.

Utredning och förslag rörande studieunderstöd åt lärjungar vid statens läroverk och med dem jämförliga läroanstalter. [6]

Försvarsväsen.

Förenkling av organisationen å flottans stationer m. m. Vissa byggnadsarbeten m. m. vid flottans station i Stockholm. (Supplement till del 3. Lokalfrågor.) [1]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.